

Masteroppgave i statsvitenskap

Russlands maritime grenser

Geir Ivar Johansen

Institutt for statsvitenskap

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Universitetet i Tromsø

Våren 2009

Forord

Det siste året har vært en meget lærerik tid. Det har vekslet mellom å være en fryd og en forbannelse å arbeide med oppgaven, men den endte nok opp nærmere det første.

Takk til veileder Alf Håkon Hoel som har vært til stor hjelp helt fra oppgavens spede begynnelse og til siste slutt.

Takk til mine medstudenter som har vært rundt meg begge årene på Brakka. Dere har vært en glede å tilbringe tid med, både faglig og sosialt.

Sist men ikke minst stor takk til mine foreldre, Mamma og Pappa, som både har hjulpet meg med oppgaven og gitt mye støtte ellers i løpet av studietiden min.

Tromsø, mai 2009

Geir Trar

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1	1
1.0 Innledning	1
1.1 Tema for oppgaven	1
1.2 Problemstilling	4
1.3 Perspektiver	6
1.4 Case.....	9
1.5 Metode	11
1.6 Disposisjon.....	14
Kapittel 2	17
2.0 Teoretisk bakgrunn	17
2.1 Innledning	17
2.2 Suverenitet	19
2.3 Teori om russisk utenrikspolitikk	25
2.4 Dimensjoner ved russisk maritim grensesetting.....	29
2.5 Oppsummering.....	32
Kapittel 3	35
3.0 Utviklingen av havretten og maritim avgrensing av territorier.....	35
3.1 Innledning	35
3.2 Havrettskonvensjonen.....	36
3.3 Kontinentalsokkelen	38
3.4 Internasjonale dommer.....	39
3.5 Statspraksis og sedvanerett	40
3.6 Regler for avgrensing av maritime soner	41
3.7 Definisjon av de ulike maritime sonene.....	42
3.8 Oppsummering.....	46
Kapittel 4	47
4.0 Forhandlingene om delelinja i Barentshavet.....	47
4.1 Historie	48
4.2 Russlands posisjon	49
4.3 Norges posisjon.....	50
4.4 Dimensjoner.....	51
Kapittel 5	55
5.0 Den maritime grensa mellom Russland og USA	55
5.1 Historie	56
5.2 Russlands posisjon	57

5.3 USAs posisjon.....	58
5.4 Dimensjoner.....	58
Kapittel 6.....	63
6.0 Kurilene – suverenitet og maritime delelinjer.....	63
6.1 Historie	64
6.2 Russlands posisjon.....	65
6.3 Japans posisjon	65
6.4 Dimensjoner.....	66
Kapittel 7.....	71
7.0 Forhandlingene om delelinja i Kaspiahavet	71
7.1 Historie	72
7.2 Russlands posisjon.....	72
7.3 Aserbajdsjans posisjon.....	73
7.4 Kasakhstans posisjon	73
7.5 Irans posisjon	74
7.6 Turkmenistans posisjon	74
7.7 Dimensjoner.....	75
Kapittel 8.....	79
8.0 Analyse	79
8.1 Innledning	79
8.2 Utgangspunkt.....	79
8.3 Rettslige prinsipper	80
8.4 Dimensjoner.....	82
8.5 Egenskaper.....	88
8.6 Avslutning og konklusjoner	92
Litteraturliste	97
Dommer fra The International Court of Justice	101
Internettkilder.....	101
Kart	102

Kapittel 1

1.0 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

For øyeblikket er det omkring to hundre suverene stater på jorda. Max Webers klassiske definisjon av *stater* er at det er en organisasjon med monopol på legitim bruk av voldsmakt innenfor et gitt territorium (Østerud et al. 1997). Den fysiske avgrensingen av territoriene er svært viktig. *Grenser* er i denne sammenhengen det som definerer den geografiske utstrekningen av politiske enheter og rettslige jurisdiksjoner. Territoriernes grenser er enten på land eller i vann. På slutten av 1980-tallet var det vanlig at landegrenser var avklart (Blake 1987:1). I havet var det helt annerledes, på grunn av utviklingen i havretten. Gjennom over tre hundre år styrte prinsippet om at havet var åpent for alle, utenfor et smalt territorialfarvann (Ruud og Ulfstein 1998: 118-119). Fra begynnelsen av 1900-tallet har territorialfarvannet blitt utvidet.¹ Etter andre verdenskrig har territorialiseringen av havet blitt sterkere, og flere stater opprettet soner for enkelte saklige formål (for eksempel fiskerisoner). I dag er Havrettskonvensjonen fra 1982 det sentrale regelverket i Havretten (Ruud og Ulfstein 1998:120). Krav om 200 nautiske miles eksklusive økonomiske soner, og krav om rettigheter til ressursene på og i kontinentalsoklene har ført til at mange stater har fått flere grenser. Dette er fordi at stater med motliggende kystlinjer opp til 400 mil borte (eller mer på kontinentalsokkelen) må finne en felles grense, der det tidligere var åpent hav. Per 2006 kunne man finne over 400 mulige maritime grenser, og under halvparten av disse var avklart (Anderson 2006:122). Dermed kan man si at det er mer normalt med uavklarte maritime grenser enn med avklarte.

Interessen i å ha klare maritime grenser varierer fra stat til stat. Noen ønsker å hevde suverenitet over størst mulig område, mens andre ser på større nasjonale soner som en hindring av fri bruk av de tidligere åpne havområdene. Suverenitet har alltid vært viktig for stater, så lenge begrepet har eksistert. Suverenitet kan finnes i forskjellige former, og avhengig av hvilken form kan det være forskjellig hvordan stater kan bruke den (Krasner 1999:3-9). Her kan forskjellen bestå av om en stat er suveren over et gitt territorium, eller

¹ Territorialfarvannet er en sone av hav hvor kyststaten er suveren. Sonen ligger direkte utenfor grunnlinjene som avgrenser statens indre farvann. Se kapittel 3 for videre definisjoner.

om en stat regnes som suveren i forhold til internasjonale rettslige prinsipper. Selvstendige og suverene stater står fritt til å forhandle og gjøre avtaler med andre suverene stater. Dette gjelder også i avgrensning av maritime soner. Men i mange tilfeller vil forhandlingene i seg selv bety at staten vedgår at den ikke nødvendigvis vil hevde suverenitet over hele "sitt" område i framtida. Hvordan statene opptrer i situasjoner der de har kontakt med hverandre, som grenseforhandlinger, kan bli analysert og forstått gjennom ulike teoretiske perspektiver på internasjonale relasjoner (Goldstein 2001:5-7). Hvorfor en stat opptrer som den gjør i forhandlinger om maritime grenser kan forstås, både på bakgrunn av det internasjonale systemets struktur, og av hvordan statens indre identitet er.

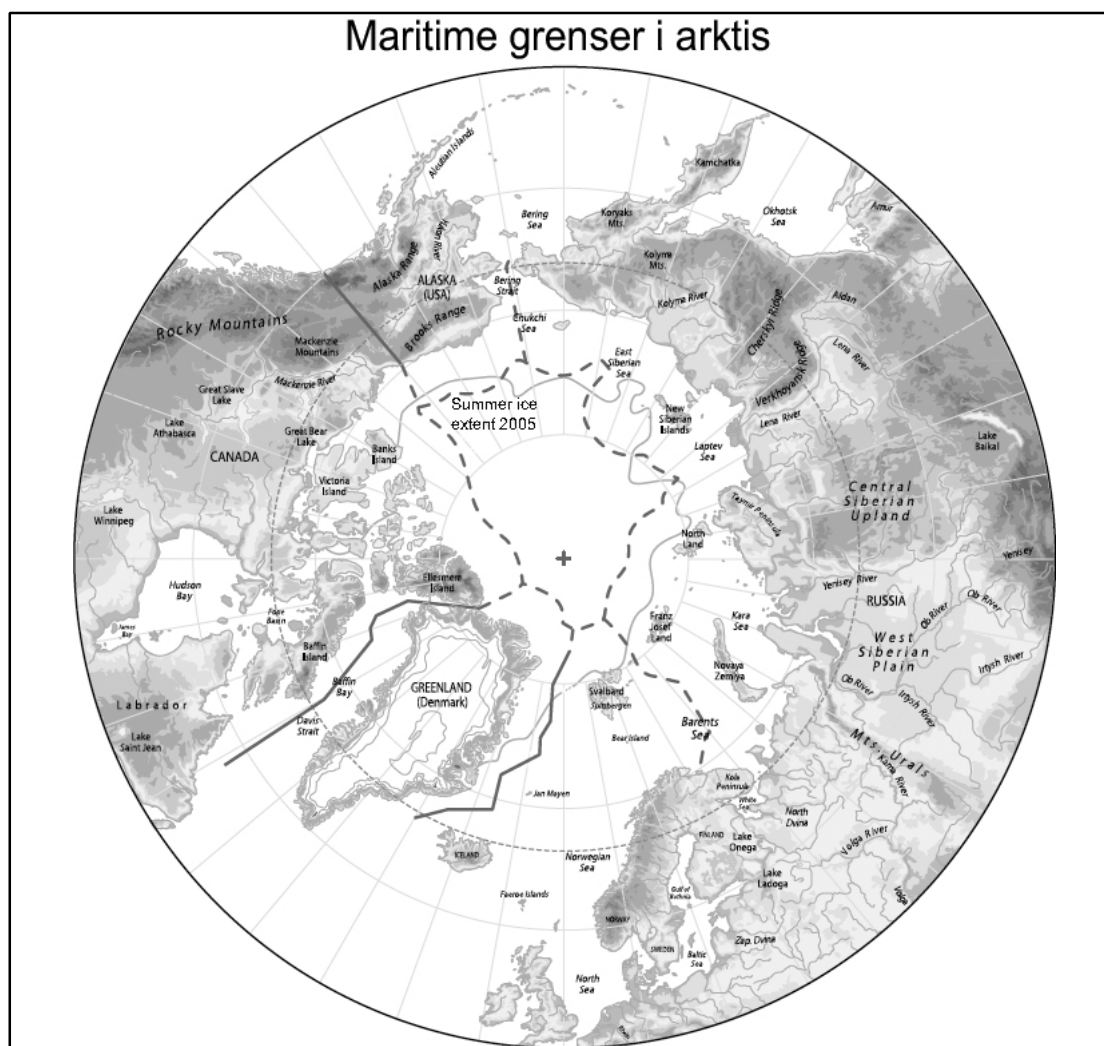
Tidligere har det ikke vært et stort behov for at stater skulle bruke mye ressurser for å bli enige om de maritime grensene. Men nå er det i mange tilfeller både store økonomiske ressurser og strategiske behov som tilsier at grenser også må trekkes i havet. Dermed er det både behov for avklaring for å kunne utnytte ressursene, og samtidig en grunn til ikke å gi fra seg suverenitet. Ingen stater vil at andre skal bestemme over noe som kan være deres. I svært mange situasjoner er tilstanden slik at det har vært forhandlet om grenselinjene i mange år uten en endelig løsning. I Arktis har alle de maritime grensene utenom de som involverer USA og Russland blitt avklart.² Et knapt flertall av disse er avklart etter Sovjetunionens sammenbrudd, og den kalde krigens slutt (Hoel 2008).

Russland er uenige med flere av sine nabostater om de maritime grensene. Tre viktige russiske maritime grenseområder som står helt eller delvis uavklart er grensene med Norge, USA og Japan. Disse områdene er strategisk og økonomisk viktige med tanke på geografisk plassering og store fiske- og petroleumsressurser. Kurilene skiller seg fra de to første områdene ved at det bor mennesker der, og at man dermed ikke klart kan klassifisere det som et rent maritimt grenseproblem. Men historien viser at både Russland og Japan har erstattet den daværende befolkningen med sin egen da de overtok øygruppen, og dermed kan det kanskje stilles et spørsmål ved om statene betrakter den nåværende befolkningen som permanent. Et fjerde interessant område er Kaspiahavet, hvor Russland og fire andre stater ligger ved kysten. Her kommer også et spørsmål om hvorvidt grensene kan regnes som maritime, da det er en uenighet om hvorvidt Kaspiahavet er et hav eller en innsjø (Raczka 2000). En deling har til dels blitt gjennomført, med bilaterale avtaler der Russland

² For enkelhets skyld vil jeg skrive Russland i stedet for Sovjetunionen/Russland der det siste passer men ikke er nødvendig.

har direkte grenser. Men Russland er fortsatt innstilt på å forhandle fram avtaler slik at alle fem partene i havet er enige (Lee 2005:42). Barentshavet og Beringhavet preges av at de er økonomisk viktige for begge grensestatene, og inneholder kanskje vel så store mengder naturressurser som de omstridte områdene ved Kurilene og i Kaspiahavet.

Uansett om vi ser på rene maritime grenser, eller også landterritorium med befolkning, virker det som det i stor grad kan være de samme grunnene som gjør at ingen av de tre grensene er avklart. Russland vil ikke under noen omstendigheter gi fra seg suverenitet over enkelte områder. I tilfellet med Kurilene har de sagt dette rett fram (Kaczynski 2007b). Hvilke grunner nabolandene har for ikke å bli enige med Russland er underordnet (men ikke uviktig) i denne oppgaven, da den vil fokusere på de trekkene som er felles på russisk side i de fire tilfellene.³

³ Kartet er funnet i Hoel 2008.

Russland er verdens største land i areal og har 14 nabostater på land⁴, og fire det bare har maritime grenser mot.⁵ Det er flere nabostater å forholde seg til enn de fleste andre land, noe som gjør at de har måttet bli enige om grenser flere ganger enn de fleste andre. Derfor har de lange tradisjoner for hvordan de opptrer i slike saker. Etter Sovjetunionens sammenbrudd har Russland også fått mye erfaring med grenseforhandlinger i nyere tid. Denne tradisjonen gjelder også maritimt og der det er fordelaktig kan derfor Russland bruke regelen om særlige omstendigheter og avvike fra normen i havretten uten å bryte reglene.

1.2 Problemstilling

Utgangspunktet for denne oppgaven er at Russland ikke har noen avklarte maritime grenser i Arktis, selv om mange andre grenser i dette området allerede er avklarte (Hoel 2008). Russland har også flere andre uavklarte eller omstridte maritime grenser. På grunn av dette er det lett å undre seg over om det er noe spesielt med Russland som gjør at de ikke blir enige med nabostatene om grensene sine. Russlands nabostater er svært ulike. Mange er betydelig svakere både militært, økonomisk og teknologisk, og andre er like sterke eller sterkere på ett eller flere felter. Det alle har til felles er at Russland er mye større geografisk. Når Russland fortsatt ikke blir enige med naboene sine uansett styrkeforhold, er det naturlig å spørre om det er noe spesielt ved Russland og statens utenrikspolitikk som gjør problemene vanskeligere å løse. Derfor ønsker jeg å finne ut om Russlands opptreden i forhandlingene gjør at staten ikke blir enig med naboene om de maritime grensene, og hva ved Russlands opptreden som eventuelt er årsaken. Det vil jeg svare på gjennom de to følgende spørsmål:

- 1) *Hvordan opptrer Russland i forhandlingene om sine maritime grenser?*
- 2) *Og hvorfor opptrer Russland slik?*

For å svare på dette vil jeg se på ulike tilfeller ("case") av uavklarte områder, og finne de felles faktorene som kan være relevante for å belyse problemstillingen. Det er viktig å få en forståelse av hva som er viktig i forhandlingen om disse avgrensingene, og hva som har

⁴ Jeg teller ikke med Sør-Ossetia og Abkhasia, da de neppe kan regnes som selvstendige stater enda, selv om Russland har anerkjent dem.

⁵ Japan, Sverige, Tyrkia og USA.

skjedd i løpet av forhandlingsprosessene (i den grad det har vært forhandlinger). Dersom det ikke har vært forhandlinger, eller at det har vært svært lange avbrudd er det viktig å finne årsakene til det. Ved å finne de felles faktorene i de ulike tilfellene vil vi kunne få en pekepinn på hva som gjør at grensene forblir uavklarte, eller hva som skiller de uavklarte grensene fra de (mer eller mindre) avklarte.

For at de felles faktorene skal kunne bidra til å forklare Russlands opptreden i forhandlingene vil det hjelpe og se om disse faktorene påvirker *egenskaper* ved det som har med Russland og forhandlingene å gjøre. Disse egenskapene vil kunne hjelpe oss å finne ut om det er noe spesielt med Russlands opptreden, og i så fall hva det spesielle er.

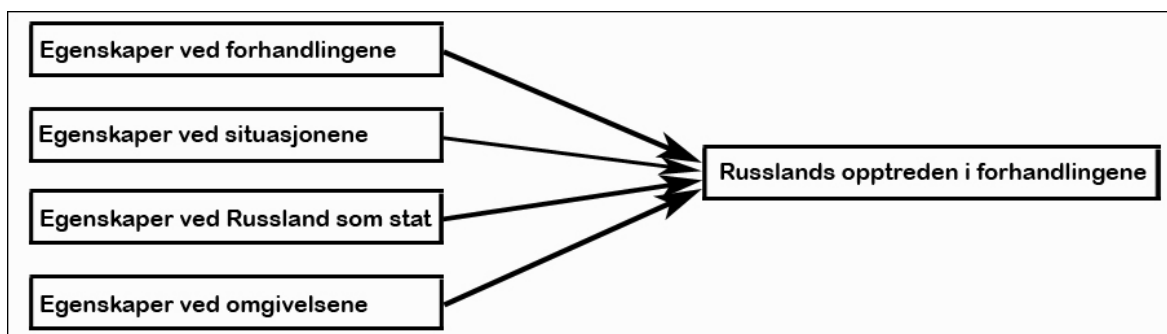
1) For det første er det viktig å se om det er noen spesielle *egenskaper ved situasjonene* som gjør at grensene ikke er avklart. Men man må også holde kontakten med den historiske bakgrunnen for Russiske og Sovjetiske forhandlinger tidligere. Men i forhold til dette er det viktig å kunne sammenligne situasjoner, spesielt i de tilfellene hvor to situasjoner er like men har forskjellig utfall. Her kommer for eksempel naturressurser og situasjonens spesielle strategiske egenskaper.

2) For det andre er *egenskaper ved forhandlingene* nyttige å kjenne til. Her kan problemstillingen belyses ved hjelp av følgende variabler: a) *Hvordan Russland begrunner sin posisjon* i forhandlinger om delelinjer og grenser, og b) *hvilke typer løsninger* Russland foreslår eller aksepterer i forhandlingene. Dette inkluderer også en eventuell mangel på respons fra Russland. Russlands posisjon i en forhandling og de løsningene Russland foreslår eller aksepterer til sammen kan vise oss hva staten gjør i forhandlingen. Her er det viktig å se om Russland opptrer etter et fast mønster i de ulike tilfellene, men det kan også være nyttig å se på maktforholdene til de naboene de forhandler med.

3) Det tredje er *Russlands egenskaper som stat*. Å kjenne til hvordan Russland fungerer i forhold til andre stater er viktig, men man må se om det er noe spesielt med Russland som gjør at de er forskjellige fra andre stater. I forhold til å forstå hvordan Russland begrunner sin posisjon i forhandlinger vil det også være viktig å studere om Russland følger normene fra Havretten og andre internasjonale organisasjoner og regimer de er med i. Dersom dette er tilfelle vil vi ha et rammeverk for hvordan opptreden kan forventes å være. Når vi vet om de løsningene Russland foreslår ligger innenfor eller utenfor rammeverket gitt i

internasjonale avtaler og konvensjoner vil vi også se hvilke spilleregler Russland selv velger å følge, og dermed forventer at andre vil følge. Dette satt i sammenheng med teorier om internasjonale relasjoner vil kunne forklare mer om hvorfor Russland opptrer som de gjør i forhandlingene.

4) Det fjerde er *egenskaper ved omgivelsene*. For å kjenne de reglene Russland selv har akseptert er det viktig å gjennomgå dem for å ha et utgangspunkt til å se hvilket spillerom Russland selv har gitt seg, i forhold til å forhandle om og avtale maritime grenser. Slike egenskaper ved omgivelsene i form av folkerett er viktig i forhold til at omgivelsene alltid kan påvirke en situasjon. Det er en viktig del av det som bestemmer hvordan de mulige utfallene kan bli. Folkeretten er det som skaper handlingsrommet Russland og andre stater har i forhold til grenseforhandlinger. Uansett egenskaper ved Russland som stat eller egenskaper ved situasjonen kan folkeretten avgrense mulig utfall, eller i det minste stå som en terskel for akseptabel opptreden. En stat kan alltid velge å bryte med folkeretten, men kan da denne staten forvente å bli akseptert som en likeverdig suveren stat?

1.3 Perspektiver

Da oppgaven omhandler grenser mellom stater og forhandlinger om grenser mellom staters territorier må man begrunne analysen på teorier som kan strukturere det empiriske materialet slik at de belyser problemstillingen. Teorier om internasjonale relasjoner kan, sammen med praktisk kunnskap, hjelpe oss å forstå hvordan en stats opptreden i internasjonale relasjoner er (Goldstein 2001:7). Teoretiske perspektiver på hvordan internasjonale relasjoner fungerer er vanlige å bruke for å belyse og forstå Russlands opptreden i grenseforhandlinger og andre utenrikspolitiske relasjoner (Tsygankov 2006:8). Disse vil kunne sette datamaterialet inn i et system for deretter å kunne se hvorfor

Russland gjør som det gjør. De sosial-konstruktivistiske, realistiske og liberale perspektivene, sammen med perspektiver på suverenitet gir oss til sammen rammeverket for hvordan statene forventes å opptre i forhandlingssituasjonene.⁶

Perspektiver som forklarer statlig suverenitet vil kunne si oss noe om hva suvereniteten tillater at stater gjør, og hvordan stater kan bruke suvereniteten, blant annet i forhandlinger om sine grenser (Krasner 1999). Perspektiver på hva suverenitet er, og hvordan det fungerer kan la oss se hvordan statene kan utøve denne suvereniteten, og beholde eller miste den ved eventuelle avtaler om grenselinjer. Ved å kjenne disse perspektivene kan vi se når stater bruker suvereniteten de har, når de eventuelt vil gi fra seg suverenitet over et område, og hvilke grenser suvereniteten setter for statens opptreden i forhold til andre suverene stater.

Statlig suverenitet går kort forklart ut på at staten ikke er underkastet andres vilje (Ruud og Ulfstein 1998:20-22). Det vil si at staten, eller regjeringen til staten, har overhøyhet over alt av ressurser, folk og andre autoriteter i sitt territorium. Videre er dette territoriets integritet ukrenkelig for aktører utenfra. Begrensinger på suverenitet kan sies å være at det internasjonale samfunnet må akseptere at statens utøvelse av suverenitet i sitt territorium er legitimt i henhold til folkeretten. Suverenitet betinges da av at staten har et territorium å være suveren over, at det består av en befolkning som kan identifiseres som innbyggere i territoriet, at staten har et statsapparat som forvalter territoriet og befolkningen, og selv hevder sin suverenitet i forhold til omverden, og til slutt at statens suverenitet over territoriet er anerkjent av omverden. Suverenitet betyr *ikke* at staten har full kontroll, i form av reell innflytelse over alt som skjer innen grensene (Østerud et al. 1997:267).

Stephen D. Krasners skisserer fire typer av suverenitet (1999:3). Disse tilnærmingene kan hjelpe oss å forstå statens handlingsrom og hvilke muligheter en suveren stat har i forhold til omverden. Hvordan ulike forståelser av suverenitet reagerer med og mot hverandre vil også hjelpe oss å forstå hvilke muligheter og begrensinger stater har når de forhandler om områder flere stater hevder å være suverene over. Suverenitetsprinsippet er det som i størst grad skiller folkeretten fra nasjonale rettssystemer (Ruud og Ulfstein 1998:21). Derfor er

⁶ Der begrepet konstruktivisme blir brukt i denne oppgavene menes sosial-konstruktivisme.

det også viktig å forstå statens handlinger på bakgrunn av perspektiver som ikke er betinget av at staten nødvendigvis vil følge folkerettens bestemmelser.

For å forklare Russlands utenrikspolitikk bruker denne oppgaven både aktør- og strukturorienterte perspektiver. Sosial-konstruktivisme er et aktørorientert perspektiv som studerer de ulike nasjonale identitetene som ligger bak statens nasjonale interesser (Wendt 1992:393). Disse identitetene oppstår på bakgrunn av både ytre og indre forhold, og vil styre hvilke interesser staten har (Tsygankov 2006:14). I forhold til å forstå russisk utenrikspolitikk er historie en viktig faktor (Legvold 2007), og historien er en stor del av det som skaper de ulike identitetene de konstruktivistiske perspektivene studerer. Den interne russiske politikken har også blitt formet av historien, og de historiske erfaringene gjør landet forskjellig fra vesten, slik at vi ikke nødvendigvis kan forstå Russlands politikk ved å tenke slik vi er vant til (Hønneland og Jørgensen 2006:14-21).

Realistiske og liberale perspektiver på internasjonal politikk er strukturorienterte. Disse vil forklare hva aktørene gjør for å beskytte sine interesser på bakgrunn av hvordan systemet de fungerer i er strukturert (Sanders 1996:429-430). Realistiske perspektiver sier at statene eksisterer som de eneste aktørene i et anarkisk system (Waltz 1979). Dette systemet er et nullsumspill hvor en stat vinner og en taper. Statenes mål er å sikre sine nasjonale interesser, i stor grad egen sikkerhet og overlevelse (Mearsheimer 2001:17-18). Liberale perspektiver ser ikke statene som de eneste aktørene, men kanskje de viktigste, og det eksisterer også bindinger mellom dem som gjør at systemet ikke er helt ut anarkisk (Sanders 1996). Liberale perspektiver fokuserer på endring og utvikling, og forsøker å forklare hvorfor samarbeid mellom aktører er mulig. Samarbeidet mellom aktører kan gi en utvikling med positivt utfall for alle parter (Goldstein 2001:9). Dette kan forstås som et pluss sum spill, og dermed en motsetning til realismen. Selv om statene arbeider for sine egne interesser er disse i større grad rettet mot en utvikling mot demokrati, som vil sikre fred, og vestlig markedsøkonomi som vil øke økonomisk vekst og velstand enn en kamp om mest mulig makt. (Goldstein 2001:9).

Videre er det, gitt oppgavens tema, viktig å kjenne for bakgrunnen til maritim grensesetting, gjennom de folkerettslige prinsippene og internasjonale avtalene som kan påvirke dette. Denne bakgrunnen vil hjelpe oss å forstå de egenskapene omgivelsene kan ha på Russlands opptreden i internasjonale forhandlinger. Gjennom internasjonale avtaler

og folkeretten er det et regelverk stater kan følge for å avklare grensene. Dersom stater ikke velger å følge reglene, kan andre ønske å fremme sakene gjennom de internasjonale domstolene. Her blir forholdet mellom politikk og rett diffust, da statene på den ene siden er suverene til å handle slik de selv vil innenfor sitt territorium, og overfor sin egen befolkning, men på den andre siden gir bort noe av suvereniteten til et internasjonalt organ. Selv om staten er suveren, og selv bestemmer innenfor sitt territorium er det fordelaktig for statene å følge dommene. Dersom en stat ikke velger å følge dommer i de internasjonale domstolene staten er med i, kan det gå så langt at FNs Sikkerhetsråd aksjonerer for å få gjennomført dommene (Ruud og Ulfstein 1998:241). Å velge å følge et internasjonalt regelverk gjør at staten kan forvente at andre stater som er har inngått de samme avtalene også gjør dette.

Bakgrunnen til maritim grensesetting i moderne tid vil gjøre det mulig å se hva som er problemer, hvordan grenser har blitt avklart tidligere, og hvilke muligheter som eksisterer for statene som er involvert. Som bakgrunn må jeg se på utviklingen i havretten, spesielt Havrettskonvensjonen, som er det sentrale regelverket statene må forholde seg til for å trekke grenselinjer (Ruud og Ulfstein 1998:120). De formelle reglene er viktige å forholde seg til i denne oppgaven, både for å se hva stater ikke kan gjøre, og hvordan de kan hevde ulike prinsipper uten å bryte havrettens regler. Så lenge internasjonale avtaler ikke stadfester at ett enkelt prinsipp for å avtale en grenselinje skal brukes, har statene frihet til å velge de måtene som passer dem.

1.4 Case

Jeg vil belyse problemstillingen gjennom fire case. De fire casene som er valgt er noen av de viktigste maritime grenseområdene Russland har. Tre av områdene er helt uavklarte, mens det siste delvis er delt av bilaterale avtaler mellom Russland og to av de fire involverte statene. Økonomisk og strategisk er disse grensene viktige for Russland og de andre statene å bli enige om, men gjennom mange år med og uten forhandlinger har de ikke lyktes.

Russland har siden 1974 hatt formelle samtaler med Norge om delelinja i Barentshavet (Kvalvik 2003), men fortsatt er ikke grensa klar. Begge statene fortsetter å hevde ulike prinsipper som grunnlag for delelinja. Fiskeri har lenge vært den viktigste ressursen i

området, og er forvaltet av den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen. Den midlertidige avtalen som regulerer spørsmål knyttet til håndheving av fiskerireglene må fornyes årlig, men har løst et av problemene en manglende delelinje representerer. Avtalen dekker mye av det omstridte området og noe utenfor. Med de mulige petroleumsressursene i Barentshavet, og den begynnende utvinningen av dem, har Norge og Russland fått nok en grunn til både å få delt havet ferdig, og å være uenige om delelinja.

I forhold til USA har Russland to ganger blitt enige om en avtale om deling av Beringhavet (Kaczynski 2007a). Den første avtalen som hadde utgangspunkt i avtalen om salget av Alaska i 1867 ble etter hvert foreldet, og grensa ble en av verdens mest omstridte maritime grenser. Dette kom av utviklingen over tid, og spesielt da Havrettskonvensjonens prinsipper ble gjeldende. I 1990 kom en ny avtale om deling av Beringhavet, men den avtalen ble ikke ratifisert før Sovjetunionens sammenbrudd. Etter det har Russland hevdet at utenriksministeren som signerte avtalen ikke representerte russiske interesser og har derfor ikke ratifisert den. Avtalen er også fordelaktig for USA, og Russland mener at det må gi fra seg for mye suverenitet. På tross av en forholdsvis ustabil situasjon nå har samtaler mellom de to statene begynt, men det ser ikke ut til at en enighet nærmer seg (Kaczynski 2007a).

Den tredje maritime grensa er ved Kuril-øyene hvor Russland og Japan er uenige om både den maritime grensa og suvereniteten over de fire sørlige øyene (Kaczynski 2007b). Kurilene ble befolket av russere på 1600- og 1700-tallet, men Japan erobret senere de sørlige øyene, i 1875 resten av øygruppa. Etter andre verdenskrig overtok Sovjetunionen øyene, og erstattet den japanske befolkningen med sine egne. Siden har Japan gjentatte ganger forsøkt å få de fire sørlige øyene tilbake, men uten suksess. Denne uenigheten har også resultert i at Russland og Japan ikke har undertegnet en formell fredsavtale etter krigen. Etter Sovjetunionens sammenbrudd har Russland gått med på å undersøke saken, men holder fast på at å gi fra seg øyene ikke er aktuelt.

Det siste tilfellet er grenseavklaringen i Kaspiahavet. Her er Russland og fire andre land involvert i forhandlinger. Kaspiahavet på 370 000 km² er verdens største innsjø, eller et innlandshav, og inneholder både petroleums- og fiskeressurser. Hvorvidt Kaspiahavet regnes som innlandshav eller innsjø har historisk sett kommet an på om det er en eller flere stater som har jurisdiksjon over sjøen (Raczka 2000). Grensesituasjonen, slik den er i dag,

oppstod etter Sovjetunionens sammenbrudd, da tre nye stater ble til rundt Kaspiahavet. Russland grenser kun til to av disse, Aserbajdsjan og Kasakhstan. Russland trenger bare i prinsippet å bli enige med disse to statene om grensene, selv om også de to andre statene, Turkmenistan og Iran, også vil ha noe å si for forvaltningen av felles ressurser.

1.5 Metode

1.5.1 Datainnsamling

Metoden for datainnsamling er casestudier, og selve datainnsamlingen består i å finne sekundærdata. En casestudie innebærer en systematisk innsamling informasjon om en spesiell hendelse, situasjon eller person, slik at forskeren kan forstå hvordan denne fungerer. Yin (2003:13-14) definerer casestudien som en empirisk undersøkelse av et fenomen i sine naturlige omgivelser, der flere datakilder benyttes. Ringdal (2001:114) beskriver Yins definisjon som nesten identisk med definisjonen av vanlige feltundersøkelser. Metoden kjennetegnes ved at den er svært detaljert på et forholdsvis smalt felt. På grunn av at jeg velger fire caser vil jeg ikke gå like dypt inn i forhold til en studie av en enkelt case, og dermed må jeg avgrense omfanget av hver case. I avgrensingen vil jeg fokusere på de sider ved casene som er mest relevante i forhold til problemstillingen. Avgrensingen skjer på grunn av at oppgavens omfang ikke tillater at man tar med alle detaljer i fire forskjellige case.

I et forskningsprosjekt får man ofte den beste informasjonen gjennom innsamling av primærdata. Primærdata er den informasjonen man samler inn selv, gjennom intervjuer, observasjoner, spørreskjema eller fysiske og medisinske målinger (Ringdal 2001:123). Disse dataene er ofte svært godt dekkende da man får med seg den informasjonen man selv ønsker, og kan velge kildene selv. På grunn av at samling av primærdata krever mye av både tid og ressurser er det i denne oppgaven mest hensiktsmessig å bruke sekundærdata, med mindre disse viser seg utilstrekkelige. Sekundærdata, både data innsamlet av andre og data fra andre kilder i samfunnet, sparer normalt forskeren for både tid og penger, men man får ikke det skreddersydde resultatet primærdata kan gi (Ringdal 2001:119-120).

Sekundærdata er atskillig lettere tilgjengelig enn innsamling av egne data, spesielt da jeg ikke har tilgang til å observere aktuelle forhandlinger. Det beste alternativet er å intervju personer involvert i forhandlingene, men dette er også tid- og ressurskrevende.

Sekundærdata er ulike typer foreliggende data, og en slik datainnsamling vil også kunne gi forskeren en oversikt over referanserammen til prosjektet. For å kunne utføre en studie er det viktig å ha en slik oversikt over tidligere litteratur på området. Denne tidligere litteraturen består i bilaterale og multilaterale avtaler i de tilfellene som blir studert, og både vitenskapelige artikler og nyhetsartikler kan bli brukt. Historiske verker er også svært nyttig for å finne tidligere praksis i de ulike tilfellene jeg studerer, og for å se utviklingen i de ulike situasjonene og finne de fellestrekkene som gjør dem sammenlignbare.

Framgangsmåten for å finne data vil i stor grad være internettbaserte databaser, som Bibsys, Proquest, Google Scholar og A-Tekst for å finne informasjonen. Her har jeg funnet både vitenskapelige artikler og nyhetsartikler som omhandler det som er relevant for oppgaven.

Utvalget i dette prosjektet er de fire tilfellene jeg har valgt å studere, delelinjeforhandlingene i Barentshavet og Beringhavet, uenigheten om Kurilene mellom Japan og Russland og forhandlingene om delingen av Kaspiahavet. Dette er fire sammenlignbare situasjoner, noe som igjen vil føre til at dybden på de enkelte studiene vil bli mindre, men vil kunne gi større generaliserbarhet enn ved en enkelt casestudie. Gjennom analysen av de fire ulike tilfellene vil jeg studere de faktorene som er relevante for å belyse problemstillingen.

1.5.2 Kildekritikk

En begrensning ved datainnsamlingen er at jeg ikke leser russisk. Dette gjør at interne, men offentlig tilgjengelige russiske dokumenter ikke er tilgjengelige for meg. I stor grad vil offisielle avtaler og utkast til avtaler være tilgjengelig på norsk eller engelsk, men den russiske tolkningen av disse vil neppe være tilgjengelig i oversatt form. Russiske kilder kan finnes gjennom blant annet nyhetsartikler, i mangelen på offisielle dokumenter.

En kritisk vurdering av kildene før bruk vil også gjøre at man kan utelukke data av tvilsom kvalitet, og mengden kilder til datamaterialet vil også styrke oppgavens reliabilitet. Både påliteligheten til oppgaven og gyldigheten av eventuelle konklusjoner og målinger er avhengig av at kildene er av best mulig kvalitet

1.5.3 Analyse

Etter at det empiriske datamaterialet er samlet inn vil det bli analysert gjennom en caseorientert komparativ metode. Dette skjer for å kunne sammenligne de ulike tilfellene man studerer. Det er fordelaktig å studere mange dimensjoner ved hver case, og finne likhetene og forskjellene. Grunnen til dette er at man vil studere alle sider av saken som kan være relevante for å belyse den aktuelle problemstillingen. Som Ragin (1987:35) sier er målet ved caseorienterte studier ofte både historisk fortolkende og årsaksanalytisk. Fortolkende analyser gjør det mulig å sette bevis sammen i historisk rekkefølge og gi begrensede generaliseringer som tar hensyn til konteksten. Årsaksanalyser i casestudier vil ha som mål å gi begrensede generaliseringer om årsaken til teoretisk definerte empiriske fenomener som er felles i et sett av tilfeller (Ragin 1987:35).

Ut fra teorien som legger grunnlaget for analysen, vil man finne de dimensjonene i hver case som er relevante å sammenligne. Ved å sammenligne disse dimensjonene kan man se om de har noe å si for hva årsaken til at situasjonen er slik den er i tilfellene. For at man faktisk skal kunne belyse problemstillingen i noen grad er det viktig at disse variablene hjelper til å måle det man faktisk vil måle. Uten dette vil målingene og eventuelle konklusjoner basert på dem ikke ha validitet, eller gyldighet i forhold til det man ønsker å finne ut.

I denne oppgaven er det viktig å se på hvordan befolkningen i grenseområdene er. For eksempel om det er mye folk og jevnt spredt på begge sider av grensa, og om det er økonomiske ulikheter fra den ene siden til den andre. Vi må også se på den økonomiske betydningen av området. Hvor stor den er, og hvor viktig en type ressurs i området er i forhold til andre ressurser i det samme og andre områder. Naboskapet på tvers av grensen er viktig, og det kan vi finne ut av ved å se på historien. Er det samarbeid over grensene, eller krig og uenigheter som ligger i bakgrunnen for dagens forhandlingssituasjon. Maktforholdet mellom statene er viktig å studere. Opptrer Russland annerledes i forhandlinger med Norge og andre små stater enn i forhandlinger med USA? Til slutt må vi også vurdere om det er et behov for avklaring i de ulike tilfellene. Dette kan henge sammen med den økonomiske dimensjonen, men maktforhold og sikkerhetspolitikk i naboforholdet er også viktig.

Den informasjonen vi finner på disse variablene vil utgjøre utgangspunktet for den sammenligningen som er kjernen i analysen.

Ved å finne både likhetene og forskjellene mellom flere tilfeller kan man også se hvilken vei de ulike dimensjonene påvirker tilfellet i forholdt til problemstillingen. Ragin viser til flere ulike måter å designe komparative casestudier (1987:34-52). Disse er blant annet Mill's metoder for enighet, og indirekte forskjell. Den første går ut på å finne de samme variabler i flere case som har samme resultat, slik at disse variablene forklarer resultatet. Den andre metoden går ut på å finne like variabler, men deretter kryssjekke dem mot de samme variablene i case med forskjellig resultat. Formålet er å utelukke variabler som ikke har forklaringskraft i forhold til casene man studerer.

Framgangsmåten for å gjennomføre analysen blir dermed å se på hvilket resultat forhandlingene i hver case har gitt, eller hvilket ståsted partene er på. Dersom resultatet i tilfellene er likt (for eksempel at det er forhandlinger, men ingen løsning) kan man se på hvilke av dimensjonene i de tilfellene som også er like. Disse dimensjonene kan være med på å forklare hvorfor situasjonene er slik de er. Men det vil også være viktig å kryssjekke disse med andre tilfeller hvor resultatet er annerledes. Dersom noen av de like dimensjonene i tilfellene med samme resultat også er like i tilfeller med et annet resultat, kan de ikke være tilstrekkelige variabler for å forklare hvorfor resultatet er slik det er.

Den historisk fortolkende måten å sammenligne på er også viktig. Historiske faktorer kan gjøre at et tilfelle har et helt annet utgangspunkt enn et annet. Dette kan bidra til at variabler som kan forklare resultatet i et tilfelle ikke kan gjøre det samme i et annet. Dermed er det svært viktig og nyttig å holde et øye bakover i historien, slik at man ikke sammenligner variabler uten tanke på utgangspunktet.

1.6 Disposisjon

Etter denne innledningen følger seks kapitler som systematisk skal gjennomgå teori og datamateriale før de til sammen ender opp i en analyse og konklusjoner til slutt. Kapittel to er en gjennomgang av de teoriene som skal brukes som analyseverktøy for de empiriske dataene. Her vil oppgaven gå inn på teori om statlig suverenitet og suverenitetshevdning. Videre vil oppgaven gå inn på teori om hvordan russisk utenrikspolitikk fungerer, og har

fungert i den perioden som er relevant for de empiriske tilfellene. For å gå gjennom de ulike tilfellene i kapitlene fire til syv på en systematisk måte vil man måtte finne noen felles dimensjoner som kan sammenlignes. Disse dimensjonene er både geografiske, historiske og politiske.

Kapittel tre tar for seg bakgrunn om utviklingen av havretten og maritim avgrensning av territorier, og hvilke regler som gjelder for statene i forhandlingene om avgrensning av økonomiske soner og kontinentalsokler. Deretter følger en systematisk gjennomgang av de ulike aktuelle sonene; territorialfarvann, økonomisk sone, kontinentalsokkel og internasjonalt farvann/åpent hav.

Kapittel fire til syv vil presentere de fire tilfellene som skal studeres, ett i hvert kapittel. Hvert tilfelle vil bli systematisk gjennomgått med en presentasjon av geografisk plassering og bakgrunnshistorien for dagens situasjon. Deretter vil de empiriske faktaene bli gjennomgått og klargjort for hver av de analytiske dimensjonene som ble funnet i kapittel 2.

Kapittel åtte vil bestå av analysen av empirien i de fire foregående kapitlene, gjennom det teoretiske grunnlaget i kapittel 2. Dette vil gjøre at vi kan finne de faktorene som kan belyse problemstillingen. Analysen vil få frem hva som skiller og hva som forener casene både på bakgrunnsvariabler, på de forholdene vi er opptatt av her, og i forhold til resultat (eller ikke-resultatet) av forhandlinger. Til slutt vil det være en avsluttende del med oppsummering og eventuelle konklusjoner som har kommet fram gjennom oppgaven.

Kapittel 2

2.0 Teoretisk bakgrunn

2.1 Innledning

Problemstillingen denne oppgaven skal belyse består av to spørsmål. ”*Hvordan opptrer Russland i forhandlingene om sine maritime grenser?*” og ”*hvorfor opptrer Russland slik?*”. For å kunne svare på disse spørsmålene er det nødvendig med en teoretisk begrunnet analyse av hvordan forhandlingene er og har vært.

Grenser er det som skiller statenes territorier fra hverandre, og de territorielle grensene er det som bestemmer hvor grensene for statens suverenitet går. Altså er grenser i denne sammenhengen det som definerer den geografiske utstrekningen av politiske enheter og rettslige jurisdiksjoner. Perspektiver på hva statlig suverenitet er, og hvilke friheter og begrensinger denne suvereniteten gir, vil kunne være nyttig for å belyse problemstillingen. Suverenitetsteori vil kunne hjelpe oss å forklare spesielt to av *egenskapene* som kan belyse problemstillingen. Hva statlig suverenitet over et område innebærer kan forklare egenskaper ved situasjonene, i og med at suvereniteten innebærer hva statene mener er deres rettigheter innenfor de omstridte områdene. En forståelse av hvordan stater kan bruke suvereniteten i forhold til internasjonale relasjoner kan hjelpe til å forklare egenskaper ved forhandlingene.

Statlig suverenitet har blitt definert ved at staten har den unike rettigheten til å bestemme sin egen skjebne (Howe 1990:677). Denne suvereniteten kan komme i forskjellige former, og påvirke staters opptreden i internasjonale relasjoner (som grenseforhandlinger med andre stater) ulikt (Krasner 1999:4). I forhold til grenser er statens suverenitet over et gitt territorium viktig i den forstand at grensene avgjør hvor suvereniteten gjelder. Samtidig er statens suverenitet kilden til at den kan avklare grensene gjennom avtaler med nabostatene som likeverdige aktører. Slik kan vi si at suverenitet både er et verktøy for å fastsette grensene, og et resultat av nettopp disse grensene. Krasner (1999:3) viser at suverenitet historisk har blitt brukt på fire forskjellige måter, og disse vil bli gjennomgått for å se hvordan de kan påvirke Russlands opptreden i grenseforhandlingene.

Samhandling mellom suverene stater bygger i stor grad på at ingen autoriteter har makt til å fortelle statene hva de skal gjøre. For å kunne forklare Russlands opptreden i grenseforhandlinger må man ta utgangspunkt i teoretiske perspektiver som kan systematisere statens handlinger. Man kan skille mellom aktør- og strukturorienterte perspektiver vil en kombinasjon av disse forklare et bredere felt enn de gjør hver for seg.

I stor grad er det teoretiske perspektivet realisme den vanligste måten å tolke russisk utenrikspolitikk på, da realismen er den klassiske måten å forklare staters opptreden i internasjonale relasjoner (Tsygankov 2006:8). Men både Tsygankov og Suny argumenterer for å bruke konstruktivistiske perspektiver for å forklare Russlands utenrikspolitiske handlemåte, siden de mener at realismens idé om at alle stater er like ikke stemmer (Tsygankov 2006:8-16, Suny 2007:34). Konstruktivismen er aktørorientert og kan brukes sammen med strukturorienterte realistiske og liberalistiske perspektiver for å forklare en aktørs handlinger i internasjonale relasjoner. Derfor kan konstruktivistiske perspektiver brukes for å forstå de egenskapene ved Russland som stat som kan belyse problemstillingen, mens de strukturorienterte perspektivene lettere kan forklare egenskaper ved omgivelsene.

Suny bruker en sammensatt teori av sosial konstruktivisme med elementer fra strukturell realisme for å forklare statlig opptreden (2007:40). Alexander Wendt argumenterer for å bruke et konstruktivistisk perspektiv for å forklare aktørenes opptreden med at de i samhandling med hverandre får identiteter som definerer deres interesser (1992:397-398). Wendt bruker et realistisk perspektiv for å forklare hvordan systemet statene opptrer i styrer statens opptreden når de har disse interessene. Men man kan også bruke liberale perspektiver for å forklare statens opptreden, spesielt der de realistiske perspektivene ikke strekker til (Keohane 1996). Liberale perspektiver fokuserer i større grad på endring og utvikling i internasjonale relasjoner, og ser muligheten for at statenes interesser i større grad er fokusert mot økt økonomisk velstand enn økt makt (Goldstein 2001:9). Det de strukturorienterte perspektivene har til felles er at statene alltid vil arbeide for å beskytte sine interesser, forskjellene ligger i hvordan dette forsvaret skjer.

2.2 Suverenitet

Når man snakker om at stater er suverene betyr det at ingen andre står over den suverene, og at staten fritt kan bestemme sin egen skjebne (Howe 1990:677). Ut fra Max Webers definisjon av staten er det den autoriteten som har monopol på legitim bruk av voldsmakt innenfor et gitt territorium (Østerud et al. 1997:259). Denne definisjonen betinger suverenitet, at ingen andre kan blande seg inn i hvordan staten bruker sin autoritet innenfor sine grenser. Tidligere var ofte militære nederlag eller salg av landområder de eneste måtene en stat kunne miste suverenitet på. I løpet av det siste hundreåret har dette endret seg. Verden har blitt stadig mer globalisert, og suverene stater har inngått avtaler med andre stater og blitt med i internasjonale organisasjonene. Disse avtalene og organisasjonene legger ofte føringer på hvordan staten kan utøve sin makt innenfor sine grenser dersom de vil være med i avtalen eller organisasjonen (Howe 1990:677). På denne måten kan stater miste suverenitet uten at militær og økonomisk makt blir brukt direkte.

Statlig suverenitet går kort forklart ut på at staten ikke er underkastet andres vilje (Ruud og Ulfstein 1998:20-22). Det vil si at staten har overhøyhet over alt av ressurser, folk og andre autoriteter på sitt territorium. Videre er dette territoriets integritet ukrenkelig for aktører utenfra. Begrensinger på suverenitet kan sies å være at det internasjonale samfunnet må akseptere at statens utøvelse av suverenitet på sitt territorium er legitimt i henhold til folkeretten. Suverenitet betinges da av at staten har et territorium å være suveren over, at det består av en befolkning som kan identifiseres som innbyggere i territoriet, at staten har et statsapparat som forvalter territoriet og befolkningen, og selv hevder sin suverenitet i forhold til omverden, og til slutt at statens suverenitet over territoriet er anerkjent av omverden.

Krasners fire historiske typer suverenitet er internasjonal rettslig suverenitet, Westfalsk suverenitet, intern suverenitet og suverenitet i gjensidig avhengighet (1999:3). Intern suverenitet brukes om organiseringen av offentlig autoritet inne i en stat, og om hvilken grad de som har denne autoriteten utøver effektiv kontroll. Suverenitet i gjensidig avhengighet omhandler de offentlige myndighetenes evne til å kontrollere bevegelser over grensene sine. Internasjonal rettslig suverenitet refererer til den gjensidige anerkjennelsen mellom stater og andre enheter (entities). Westfalsk suverenitet omhandler eksklusjonen av eksterne aktører fra funksjoner innen statens interne autoritet. Den førstnevnte har den

minste betydningen for denne oppgaven da den i mindre grad omhandler samhandling med andre stater. Den blir gjennomgått med tanke på hvilken påvirkning de kan ha for de tre siste typene suverenitet. De tre siste typene omhandler i hovedsak hvordan stater handler i forhold til hverandre, og er dermed av større betydning i denne oppgaven.

Effektiviteten av de politiske autoritetene innenfor statens egne grenser kan variere uten å påvirke internasjonal rettlig eller Westfalsk suverenitet, uavhengig av styreform.

Suverenitet i forhold til ytre forhold blir ikke nødvendigvis påvirket av manglende effektivitet i intern suverenitet. Dermed vil ikke intern suverenitet ha så mye å si for forhandlinger med andre stater om grenser. Suverenitet i gjensidig avhengighet omhandler statens grenser direkte, i og med at den handler om at staten selv bestemmer hvordan den reagerer på ytre hendelser som vil påvirke de indre hendelsene i staten. Denne typen suverenitet har ikke så mye direkte med det å fastsette grensene i forhold til andre stater, annet enn at uten denne suvereniteten kan ikke staten forhandle med andre stater som en likeverdig aktør.

Internasjonal rettslig suverenitet påvirker direkte forhandlinger om grenser, da denne suvereniteten er det som gjør at suverene stater anerkjenner hverandre og kan inngå avtaler på like vilkår. Westfalsk suverenitet har også en viss innvirkning på grenseforhandlinger, da enhver grense som innskrenker statens mulige territorium kan anses som et tap av denne formen for suverenitet.

2.2.1 Intern suverenitet

Stater som politiske enheter kan bli organisert på flere måter som ikke påvirker statens forhold til andre stater. Eksempler er både enhetlige og føderale strukturer internt i staten. Statsforbund (konføderasjon) er en type statsstruktur som kan påvirke internasjonal rettslig suverenitet, da individuelle medlemmer i forbundet til en viss grad kan ha relasjoner til ytre aktører.

Intern suverenitet er statenes frihet til å organisere seg internt slik de selv vil, uten at eksterne aktører har autoritet til å bestemme hvordan dette skal være (Krasner 1999:11-12). Dette er essensielt for ideen om statens eksistens som øverste myndighet i et territorium. Ut over ideen om staten som den absolutte autoritet innenfor sitt territorium kommer

teoriene om internasjonale relasjoner stater imellom. Statens frihet til å velge struktur for sin autoritetsutøvelse har ikke noe å si for hvordan grensene til andre stater blir avklart, selv om den interne strukturen kan ha noe å si for hvordan forhandlingene foregår. Dette har mindre å gjøre med suverenitetsteori enn med teori om internasjonale relasjoner. Intern suverenitet handler om kontroll, men hvilke friheter denne suvereniteten gir kan diskuteres. Richard N. Haass argumenterer med at suverenitet ikke gir regjeringer frihet til å gjøre akkurat som de vil innenfor sine egne grenser, i sammenheng med regjeringer som støtter terrorister.⁷ Haas definerer støtte til terrorister som mangel på kontroll over aktivitet innenfor egne grenser, i tillegg til aktiv støtte. Dermed kan en slik bruk av sin suverenitet til å kontrollere indre forhold føre til at staten gir fra seg noe av denne suvereniteten, ved å velge å la terroristene oppholde seg, og operere i landet (Elden 2006:15). Forståelsen av at staten misbruker sin suverenitet kan også tolkes som et resultat av globaliseringen i nyere tid, og dersom det blir en norm at stater kan gripe inn i andre staters indre forhold. Et slikt inngrep kan påvirke igjen andre typer suverenitet, som suverenitet i gjensidig avhengighet.

2.2.2 Suverenitet i gjensidig avhengighet

Krasner bemerker at i samtidig diskurs har det blitt vanlig å mene at stater mister suverenitet som følge av globalisering (Krasner 1999:12). Det er da snakk om suverenitet i gjensidig avhengighet, evnen til å kontrollere utviklingen på eget territorium i forhold til grenseoverskridende påvirkning. Dersom en stat mister evnen til å kontrollere hvilken påvirkning utenfra som får en betydning for autoritetsstrukturen innad i staten er det et tap i suvereniteten i det gjensidige avhengighetsforholdet mellom suverene aktører på det internasjonale nivået. Et tap av denne typen suverenitet kan dermed påvirke intern suverenitet, spesielt om man tolker sistnevnte som kontroll. I forhold til grenser betyr dette at de kan miste noe av sin betydning. Om ikke staten kan kontrollere bevegelsene over dem, og den påvirkningen grensene er med på å kontrollere er ikke grensene mer enn linjer på kart. Shimon Peres brukte eksemplet på at i en verden hvor man kan angripe med presise missiler fra avstander på flere tusen kilometer har ikke grenser noen betydning (i forhold til statlig sikkerhet).⁸

⁷ Haass, Richard N. *Defining U.S. Foreign Policy in a Post-Post-Cold War World: The 2002 Arthur Ross Lecture, Remarks to Foreign Policy Association*. April 22, 2002, www.state.gov/s/p/rem/9632.htm i Elden 2006:15.

⁸ Peres, Shimon. 1994. *The New Middle East*. Henry Holt. I Newman and Paasi 1998:194.

Om globaliseringen egentlig påvirker suverenitet i gjensidig avhengighet er et annet spørsmål. Å øke transnasjonale bevegelser har ikke nødvendigvis begrenset statlig kontroll, da statene fortsatt har myndigheten til å bruke sine ressurser som de selv vil og kan. William Wallace trekker fram den Britiske utviklingen fra å være et imperium til å bli medlem av EF på knappe 20-30 år (Wallace 1986). Han viser til at stater blir stadig mer gjensidig avhengige, både økonomisk og politisk. Dermed blir suvereniteten i slike situasjoner mer framtrødende og viktig enn den har vært tidligere, spesielt om man ser på denne utviklingen som tap av suverenitet. Denne formen for suverenitet har også sterk sammenheng med de liberale perspektivene på det internasjonale systemets struktur. Geoffrey Howe kommer med et argument mot at stater nødvendigvis taper suverenitet på gjensidig avhengighet. Han mener at svake stater kan bruke suverenitet som en vare å forhandle med for å oppnå andre ting, og at suverenitet ikke er noe man enten har eller ikke har (Howe 1990:678-679). Suverenitet i gjensidig avhengighet, eller mangel på den, kan da være en del av forklaringen om forhandlingene mellom Russland og andre stater har spesielle egenskaper.

Grenser er viktige i forhold til suverenitet i gjensidig avhengighet, ettersom de sier noe om hvor denne suvereniteten i praksis utøves. Selve avklaringen av grenser betinger at staten er suveren i sitt gjensidig avhengige forhold til andre stater, da dette er det som gjør statene til likeverdige aktører i det internasjonale systemet. Maritime grenser er noe forskjellige fra landegrenser da det sjelden bor mennesker i de maritime områdene. Men i forhold til hevding av suverenitet er en grense en grense. Forskjellen fra om det er innbyggere eller ikke i området gjør derimot at statene kan bli enige om å dele ressursene i området. Dette skjer normalt gjennom bilaterale avtaler, hvor begge statene er suverene. Delingen av ressursene gjør ikke nødvendigvis at statene mister kontroll (og suverenitet) over grenseoverskridende påvirkning på sitt territorium, da det delte området i seg selv som regel er klart avgrenset fra resten av begge statenes territorium. Derimot kan en slik avtale være et eksempel på bruk av statens internasjonalt rettslige suverenitet.

2.2.3 Internasjonal rettslig suverenitet

Denne formen av suverenitet bygger på statusen til en politisk enhet i et internasjonalt system. Den kan måles i hvorvidt enheten anerkjennes som en juridisk likeverdig av andre,

om dens representanter kan inngå avtaler med andre enheter og om den kan være medlem i internasjonale organisasjoner.

Grunnregelen for internasjonal rettslig suverenitet er at anerkjennelse blir gitt til stater med territorium og formelt juridisk selvstyre (Krasner 1999:14). Men anerkjennelse av suverenitet har blitt gitt til grupper som ikke har formell kontroll over et territorium. Dette gjelder blant annet India og Filippinene, da de ennå var underlagt Storbritannia og USA samtidig som de var blant de første medlemmene i FN.

Anerkjennelsen som en juridisk suveren enhet i et internasjonalt system har alltid vært ønsket av lederne for statene. Denne anerkjennelsen fører med seg både materielle og normative ressurser, i form av muligheter for avtaler og at man blir en forhandlingspartner på samme nivå som andre suverene stater. Uten denne anerkjennelsen kan man fortsatt fungere både kommersielt og diplomatisk, men anerkjennelse som en suveren stat gjør det enklere for partnere å forholde seg til staten. Denne staten må da følge de samme reglene som de andre statene, og vil ha de samme rettigheter og plikter når det kommer til å overholde avtalene.

Av disse årsakene er anerkjennelse av staten svært viktig. Men anerkjennelse gir også innbyggerne i staten en bekreftelse på deres identitet. De er en egen stat, og tilhører ingen andre. Men internasjonal rettslig suverenitet betyr ikke suverenitet over et territorium, og garanterer ikke at staten kan kontrollere bevegelser over grensene sine, eller ha effektiv kontroll av innbyggerne innenfor dem. Utøvelse av internasjonal rettslig suverenitet kan i noen tilfeller medføre tap av alle de tre andre typene suverenitet nevnt her. Et eksempel på dette er EU. Her ønsker alle medlemmene å beholde sin posisjon som juridisk uavhengige enheter i det internasjonale systemet, mens de gir fra seg kontroll over grenser, organisering innad og til dels sin territorielle suverenitet da EU kan kontrollere grensebevegelser og har transnasjonal autoritet over medlemmene.

Betydningen denne typen suverenitet har for grensesetting er at nettopp friheten til å inngå bindende avtaler med andre stater er det som fastsetter grensene i seg selv. Uten internasjonal rettslig suverenitet og den anerkjennelsen det medfører, vil ikke en stats grenser heller nødvendigvis bli anerkjent. Som en internasjonalt anerkjent rettslig suveren stat vil staten kunne være med i internasjonale avtaler og konvensjoner. Medlemskap i

internasjonale organisasjoner, som for eksempel internasjonale domstoler, sikrer suverene stater rettigheter i forhold til hverandre når uenigheter skal løses. I mange tilfeller vil grenser mellom stater kunne bli fastsatt på en slik måte dersom begge statene går med på en rettslig løsning. Avklaringen av grenser vil også være en utøvelse av denne suvereniteten da dette binder statene til gjeldende normene og praksis for grenseoverskridende handlinger.

2.2.4 Westfalsk suverenitet

Westfalsk suverenitet er et institusjonelt arrangement for å organisere det politiske liv, basert på to prinsipper: territorialitet, og eksklusjonen av ytre aktører fra de indre autoritetsstrukturene (Krasner 1999:20). Herskerne i staten kan bli hardt presset utad, men de er fortsatt frie til å velge de institusjonene og den politikken de selv vil ha.

Denne formen for suverenitet kommer av regelen om ikke å blande seg inn i andre staters handlinger (rule of nonintervention). Denne regelen har alltid vært en fordel for svake stater og en ulempe for de sterke. For eksempel USA var sterkt imot denne regelen i løpet av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet, da de i flere tilfeller intervenerte i latinamerikanske lands styre. Denne holdningen varte helt til 1933 da USA aksepterte prinsippet (Krasner 1999:21).

Westfalsk suverenitet er en stats suverenitet til å utøve autoritet på den måten de måtte ønske innenfor et gitt territorium. Da dette territoriet er avhengig av grenser til andre territorier spiller også grenser en sentral rolle i forhold til Westfalsk suverenitet. Grensene bestemmer hvor statens autoritet begynner og slutter.

Indre autoritetsstrukturer kan bli påvirket av ytre aktører gjennom både tvang og frivillige handlinger. Ytre aktører, som vanligvis er lederne av andre stater, kan tvinge staten til å endre autoritetsstrukturene gjennom økonomiske eller militære midler. Staten kan selv være med på å danne overnasjonale organisasjoner som hindrer den i å velge fritt hvordan autoritetsstrukturen skal være. Staten kan også gi invitasjoner til handlinger som går ut over den Westfalske suvereniteten. De frivillige tapene av Westfalsk suverenitet kan komme som følge av at staten bruker sine rettigheter som internasjonalt rettslig suveren,

gjennom medlemskap i internasjonale organisasjoner og ved å inngå i internasjonale avtaler.

2.3 Teori om russisk utenrikspolitikk

For å forklare og forstå Russlands utenrikspolitikk er det nyttig å kunne forklare den gjennom etablerte teorier om internasjonale relasjoner. Disse teoriene vil kunne gi oss ulike perspektiver på Russlands handlemåte i forhold til grenseforhandlinger, og til sammen gi oss en pekepinne for hvorfor staten opptrer som den gjør. De ulike perspektivene kan gi ulike forklaringer av en situasjon eller et hendelsesforløp. Fordelen ved å være åpen for flere mulige forklaringer er at teorier sjelden stemmer helt overens med virkeligheten, og dermed kan ulike forklaringer utfylle hverandre.

Sosial-konstruktivisme er et aktørorientert perspektiv. Dette bygger på å se aktørens identitet gjennom dens handlinger og historie. For Russlands del vil dette kunne forklare en opptreden ut fra hvilke identiteter staten har, og hvilke interesser disse identitetene gir staten. Men ofte er opptreden påvirket av ytre forhold også, og spesielt av hvordan systemet mellom internasjonale aktører fungerer. Her vil strukturorienterte perspektiver hjelpe til å forklare Russlands opptreden. En realistisk tenkemåte er også det som ofte blitt brukt av russiske ledere (Suny 2007:36). Da dette er en del av identiteten til Russland er det dermed naturlig å bruke realismen for å forstå statens opptreden i grenseforhandlinger. Realistiske perspektiver forklarer opptreden ut fra egenskaper ved det internasjonale systemet, og dermed dekker perspektivet et annet område enn konstruktivismen. Men selv om det er slik russiske ledere ofte ser ut til å tenke kan kanskje andre perspektiver også forklare hva som faktisk skjer i Russland. Keohane argumenterer for å bruke liberale perspektiver for å tolke hvorfor internasjonale relasjoner er som de er, når de realistiske perspektivene ikke strekker til (Keohane 1996).

2.3.1 Konstruktivistiske perspektiver

Sosial-konstruktivisme fokuserer på å forklare statens politiske handlinger gjennom innbyggerne i statens egenforståelse av hva deres identitet er. Perspektivet beskrives ved at det ser på de begreper og klassifikasjoner som konstituerer virkeligheten som et resultat av de sosiale konvensjoner som uttrykkes i og gjennom språklig atferd (Østerud et al.

1997:130). Før stater kan forsvare sine nasjonale interesser gjennom materielle og diplomatiske midler er det også nyttig å vite hva disse interessene er. Gjennom samhandling med andre i det internasjonale samfunnet utvikler statene kjennskap, tilknytninger og deres egen identitet. Enkelte andre nasjoner og kulturelle samfunn vil ha større betydning enn andre, og gjennom disse "andre" vil nasjonen kunne se sin egen identitet. I tillegg til interesser som oppstår av forholdet til andre internasjonale aktører er også lokale forhold, som økonomi, indre samfunnsforhold og hvilken type politisk regime som styrer, viktige i formingen av en nasjonal identitet. Nasjonal identitet er dermed et system av meninger som uttrykker identitetens emosjonelle, kognitive og evaluative orientering i forhold til de betydelige "andre" (Tsygankov 1999:14-16).

Sosial-konstruktivismen er et perspektiv som analyserer internasjonale relasjoner gjennom å forstå hva "nasjonal" er og å bruke ulike tolkninger på hva en "nasjon" er (Tsygankov 2006:14). Konstruktivister ser på det internasjonale systemet som et sosialt eller kulturelt fenomen. Det internasjonale systemet konstruerer nasjonale interesser og staters handlinger, og hvilke interesser og handlinger varierer med de ulike statenes ulike erfaringer med systemet. Konstruktivister argumenterer for å studere hvordan statenes interesser oppstår, i stedet for bare å studere om interessene og handlingene er rasjonelle eller irrasjonelle. Dette vil gjøre det mulig å forstå hvordan den nasjonale identiteten påvirker statens opptreden i internasjonale relasjoner.

Russlands mange forskjellige identiteter kan påvirke landets opptreden i forhandlinger om grensene. For eksempel kan man finne en identitet som stormakt, som bygger på Russlands flere hundre år som imperium og de tiårene landet var regnet som en av verdens to supermakter. Denne identiteten vil være med på å påvirke landets interesse i retning av å beholde stormaktsstatusen sin, spesielt i forhold til tidligere underlagte områder. Identiteten som stormakt vil også gjøre det nødvendig ikke å gå med på for mange avtaler hvor landet må gi fra seg noe, ettersom en stormakt kan kreve mer og gi mindre på grunn av sterkere militær makt. Men Russland har også andre identiteter. Russland har ofte vist seg som den slaviske folkegruppens store forkjemper. Denne identiteten gjør at Russland kan ta andre valg enn det stormakts-Russland helst ønsker. For eksempel er Russlands støtte til Serbia angående frigjøringen av Kosovo et tegn på at Russland støtter andre slaviske stater. Men denne saken må også bli sett fra det perspektivet at stormakts-Russland ikke ønsker presedens for at republikker innad i staten skal bryte ut. Allikevel

kan dette synet også bli motsagt av at Russland anerkjente Abkhasia og Sør-Ossetia som selvstendige da de brøt ut fra Georgia. Som man kan se er det forskjellige identiteter som trekker i forskjellige retninger, og dermed er det vanskelig å forutsi hvilken identitet som vil vinne i en enkelt sak. Men de kan hjelpe til å vise de mulige beslutningene Russland vil velge blant. Derfor vil det også være nyttig å studere strukturorienterte perspektiver, slik at Russlands opptreden kan forklares også gjennom ytre faktorer.

2.3.2 Realistiske perspektiver

Realistiske perspektiver blir ofte brukt av russiske ledere, bevisst eller ubevisst, når de forklarer hvordan verden fungerer (Suny 2007:36). I en realistisk verden er statens interesser, og spesielt sikkerhet, den øverste prioriteringen. Statens mål er å beholde makten de har eller øke den mest mulig (Suny 2007:38). Alle handlinger statene gjør er for å fremme et av disse målene. Realismen forutsetter at verden består av stater i et anarkisk system, og at de handler i et nullsumspill hvor en taper tilsvarende det en annen vinner. Dette utelukker gjensidige gevinster, bortsett fra hvis man regner med en tredjepart som taper. Innenfor denne typen strukturell realisme to varianter. Det ene perspektivet er at stater i et anarkistisk system har som mål å overleve. Og på grunn av nullsumspillet må statene konkurrere om makt i det anarkiske systemet. Da statene har større interesse av å beholde den makten de har enn å risikere noe for å skaffe mer gjør det anarkiske systemet at statene opptrer defensivt i forhold til sine konkurrenter. Dette perspektivet er Kenneth Waltzs strukturelle eller defensive realisme (Waltz 1979). John Mearsheimer mener Waltzs defensive realisme ikke forklarer hvor mye makt statene egentlig er interessert i (Mearsheimer 2001). På grunn av at statens overlevelse og sikkerhet er dens prioritet vil de alltid søke mer makt for å være enda sikrere i forhold til andre. Dette munner da ut i Mearsheimers offensive realisme, et perspektiv som tar utgangspunkt i statenes evige hunger etter mer makt. Her er statenes endelige mål en posisjon som hegemon, slik at ingen andre kan true den (Mearsheimer 2001:21). Tsygankov mener at politikken kan fortolkes i et realistisk perspektiv så lenge den politikken som føres virkelig er et nullsumspill, men at den feiler når det ikke er et nullsumspill (2006:10-11).

Tilhengerne av denne tradisjonen har ofte framhevet Russlands nasjonale interesser som drivkraften bak statens internasjonale opptreden (Tsygankov 2006:8). Realistene argumenterer blant annet med at Sovjetunionens ledere brukte en revolusjonær ideologi og

et totalitært styre som midler for å forsvare Russlands nasjonale interesser. De opptrådte som om statens ideologi og interesser var de samme, og opptrådte på samme måte som tsarene hadde gjort i forhold til å overta andre territorier, med de samme strategiske grunnene (Donaldson and Noguee 1998:59). For å forklare den liberale bølgen rundt Sovjetunionens fall har realister sagt at liberaliseringen var et forsøk på å svare på Sovjetunionens tap av den kalde krigen og et framvoksende verdensbilde med USA som sentrum for et unipolart system. Da dette ikke er et dekkende svar på endringen kan man se om liberale perspektiver kan forklare bedre.

2.3.3 Liberale perspektiver

Liberale perspektiver fokuserer på hvorfor samarbeid er mulig. Liberale perspektiver i internasjonal politikk er ikke det samme som en liberal politikk, men de har noe av den samme bakgrunnen. Det liberale perspektivet tar utgangspunkt i at alle stater utvikler seg mot et vestlig liberaldemokratisk styresett med en fri markedsøkonomi. Begrunnelsen til at denne utviklingen er ønskelig og fordelaktig for alle er ideen om at demokratier ikke kriger med hverandre, og at en fri markedsøkonomi vil føre til økt vekst hos for alle (Tsygankov 2006:11-12). Stater er hovedaktørene i internasjonal politikk. Ulike staters indre kjennetegn er varierer i stor grad, og disse kjennetegnene styrer hvordan staten opptrer i et internasjonalt system. Herunder har liberale perspektiver en tro på at det finnes gode og dårlige stater, hvor de gode søker fred mens de dårlige skaper konflikter. Liberale perspektiver bygger også på at gode stater ikke bryr seg så mye om maktforhold, men heller om økonomiske og andre politiske forhold. Robert Keohane viser til at stater støtter den fortsatte veksten av internasjonale institusjoner som EU og Verdens Handelsorganisasjon (WTO), og at dette igjen betyr at organisasjonene har en funksjon som støtter statenes interesser (1996:467).

Perspektivet vil forklare politikken når det åpenbart ikke er et nullsumspill til stede, og når statene samarbeider både med felles gevinst og iblant med tap i forholdt til enkelte nasjonale interesser. Heller enn et nullsumspill kan man si at liberale teorier ser en positiv sum komme ut av de internasjonale samhandlingene (Tsygankov 2006:13).

I Russlands situasjon har liberale teorier vært brukt for å forklare utviklingen i årene mellom Sovjetunionens sammenbrudd og årtusenskiftet. Etter det har landet utviklet

politikken sin mer i retning av en stormaktspolitikk, og økonomien har blitt langt mindre liberal og markedsstyrt. Da dette har vært en utvikling i motsatt retning av hvordan de liberale perspektivene forstår utvikling har kanskje disse teoriene mistet forklaringskraft. Det kan da være nyttig å bruke en annen teori for å forklare Russlands opptreden i utenrikspolitikken. Generelt sett kan man si at det liberale perspektivet på et internasjonalt system forklarer hvorfor Russland og andre stater inngår og opprettholder avtaler seg imellom. Disse avtalene legger i stor grad grunnlaget for at statene fortsatt forhandler seg imellom for å oppnå resultater heller enn å bruke makt. Dette viser at det internasjonale systemet ikke nødvendigvis består av nullsumspill, slik realistiske tenkere mener.

2.4 Dimensjoner ved russisk maritim grensesetting

For å kunne vurdere Russlands opptreden i forhandlinger om maritime grenser gjennom de ovennevnte teoriene må vi utlede noen *dimensjoner* fra dem, som vi kan analysere langs.⁹ Disse dimensjonene vil hjelpe oss å gjøre de empiriske dataene sammenlignbare. Det er også viktig at de har tilknytning til teorien, fordi teoriene er de systemene vi tror ligger nærmest virkeligheten i hvordan verden fungerer. Disse dimensjonene vil primært gjøre det mulig å sammenligne data som kan belyse problemstillingen ved å vise hvilke *egenskaper* ved situasjonene som kan påvirke Russlands opptreden i grenseforhandlingene. Dimensjonene, casenes historie, de rettslige prinsippene og metodene Russland legger vekt på og internasjonale avtaler staten er part i, samt hvordan situasjonen er i de fire casene i skrivende stund vil gjøre det mulig å finne andre egenskaper. Gjennom en teoretisk basert analyse kan man finne egenskaper ved forhandlingene, ved Russland som stat, og ved omgivelsene.

For å belyse problemstillingen gjennom å forklare egenskapene ved forhandlingene er det viktig å sammenligne hvilken posisjon Russland tar i de ulike tilfellene, og hvordan de begrunner denne posisjonen. Sammenligningen gjøres blant annet ved å se hvilke rettslige prinsipper Russland og de ulike nabostatene forholder seg til når det gjelder forhandlingene, spesielt i forhold til å forstå deres opptreden ut fra hvilke interesser de har.

⁹ *Dimensjonene* her må ikke forveksles med *egenskapene* fra kapittel 1. Disse *dimensjonene* er underordnet *egenskapene*, og en måte å sortere empiriske data for lettere å kunne sammenligne dem for å studere deres effekt på *egenskapene*.

Dette vil også bli gjennomgått i hvert enkelt tilfelle, der situasjonens bakgrunnshistorie blir gjennomgått.

2.4.1 Geografi

Geografi som analytisk dimensjon kommer av både suverenitetsbegrepets og statens tilknytning til et geografisk avgrenset territorium. Da staten er suveren over et geografisk område på land vil suvereniteten naturlig følge med på havet også, når man vil skille havterritorier fra hverandre. Den westfalske suvereniteten avhenger av dette territoriet, og geografien kan også ha mye å si for statens interesser. Både sikkerhetspolitiske og økonomiske interesser kan bli påvirket av hvor grensen går. For eksempel om grensen går nær den ene statens kyst kan fartøy komme uønsket nære, eller om grensen ligger "feil" geografisk kan den hindre fri skipsfart i hele eller deler av året. At man ønsker å avgrense et område betyr også at man vil gjøre det klart hvem som har autoritet på hvilken side av grensa. Geografi kan også settes i sammenheng med geopolitikk, et perspektiv som vil forklare politikk ut fra de geografiske sidene ved saken (Agnew 2003).

2.4.2. Befolkning

Demografien i det aktuelle grenseområdet kan ha påvirkning på hvordan Russland opptrer i forhandlinger. Dette kommer blant annet av hvordan landet ønsker at befolkningen skal oppfatte sin russiske identitet, og også de faktiske reelle behovene befolkningen har. Disse behovene kan også bli statens interesser, om de er store nok eller henger sammen med interesser som allerede eksisterer. Ressurser som skal fordeles vil som regel ha stor økonomisk betydning for lokalbefolkningen, og i følge realistiske perspektiver bør ikke staten gi fra seg det som kan være deres da noen andre vil tjene på det. I den grad et grenseområde skal deles kan også størrelsesforholdene på befolkningen på de to sidene av grensa brukes som argument i forhandlingen.

2.4.3 Økonomisk betydning

Om området innehar ressurser som har en økonomisk verdi vil denne dimensjonen kunne ha stor påvirkning på resultatet av forhandlinger, og hvordan stater opptrer i løpet av dem. Suvereniteten over et område er langt vanskeligere å gi slipp på dersom store økonomiske

ressurser er involvert. Økonomi har også betydning i alle teoriene om hvordan Russlands utenrikspolitikk fungerer. I realistiske perspektiver er det negativt å gi fra seg ressurser, med mindre man øker sin sikkerhet med det. I liberale perspektiver er det akseptert i større grad, men da burde det være i en handel som er i statens interesser. Hvilke interesser staten har i disse tilfellene bygger på hvilken identitet som er gjeldende. I Russlands tilfelle er det ofte stormaktsidentiteten som avgjør i økonomiske saker, da staten ønsker å vise at den har stor økonomisk og militær styrke. Dette henger også sammen med de realistiske sikkerhetssøkende perspektivene, at Russland alltid vil ønske å skaffe seg kontroll over mest mulig ressurser i grenseforhandlingene, men at landet kan gå med på å dele med naboene da dette gir en sikkerhetspolitisk tryggere løsning.

2.4.4 Naboskap – "maktrelasjon"

Den politiske relasjonen mellom Russland og naboene er også svært variert, fra gamle allierte til at de fortsatt formelt er i krig. Dette gjør at man ikke bare kan forstå Russlands opptreden gjennom hvilke interesser de ønsker å beskytte. Man må også se hvordan strukturen i det internasjonale systemet tillater Russland å opptre, i forhold til naboer de har ulike politiske forhold til.

I et realistisk perspektiv er denne dimensjonen svært viktig. Hvordan maktforholdet mellom de to statene som skal forhandle er har svært mye å si for hvordan resultatet kan bli. Den sterkere staten vil kunne tvinge den svakere til å gå med på sin løsning gjennom en større militær makt. Dette kan bli motsagt gjennom liberale teorier, som sier at suverene stater kan forhandle og samarbeide, samt at staten ikke er den eneste aktøren i det internasjonale samfunnet. I liberale teorier vil maktforholdet bety mindre, da begge statene uansett er avhengige av hvordan andre stater og internasjonale organisasjoner de er med i ser på saken.

Russlands svært mange og varierte nabostater gjør at denne dimensjonen vil utarte seg forskjellig i alle tilfellene man studerer. Historiske forhold til naboene kan være avgjørende, men dagens maktforhold kan ha mer å si. Russlands forhold til hver enkelt nabostat viser oss også forskjellige identiteter, og dermed kan Russland opptre ulikt etter som hvilket forhold de har hatt. Dagens sikkerhetssituasjon og maktbalanse er viktig i de

realistiske perspektivene, men naboforholdene kan være like viktig i liberale perspektiver, som kan tolke det samarbeidet statene faktisk har.

2.4.5 Behov for avklaring

Denne dimensjonen kan begrunnes ganske enkelt i at dersom ikke et behov for avklaring av grensa finnes vil ikke stater bruke ressurser på å avklare den. Om dette behovet er sikkerhetsrelatert, økonomisk eller kan forsvares ved at det bygger opp under identiteten til landets befolkning kan den forklares gjennom en av teoriene om russisk utenrikspolitikk. Om en slik avklaring er en av statens interesser er viktig. For Russlands del kan interessen av å avklare grensene komme an på hvilket bilde av staten en avklaring vil gi både innad og utad. Hvilken identitet som skaper interessene i det aktuelle grenseområdet har mye å si på om en avklaring er i Russlands interesse. Dersom Russland vil virke mektig i forhold til naboen er det ikke i deres interesse å avgi territorium eller ressurser, men om Russland vil opptre som en nabo uten skumle hensikter kan det virke til deres fordel at de er villige til å avse noe av grenseområdet. Ofte kan disse identitetene motarbeide hverandre, i forhold til hvordan de vil bli oppfattet innad og utad. Dette kan både framheve behovet for avklaring og sette det til side, men man kan si at i forhold til en identitetskonflikt vil en avklaring være fordelaktig i den grad konflikten blir mindre.

2.5 Oppsummering

For å forstå hvordan og hvorfor Russland opptrer som det gjør i forhandlinger om landets maritime grenser bruker denne oppgaven teori som forklarer statlig suverenitet i forhold til grenser, og teori om statlig opptreden i forhold til andre aktører på et internasjonalt nivå. Perspektivene på suverenitet forteller oss hvilke friheter en stat har i forhold til å bestemme over seg selv, sine innbyggere og sitt territorium. De sier oss også hva en stat er begrenset fra å gjøre i forhold til andre suverene stater. Dette handlingsrommet er en del av egenskapene ved forhandlingene som kan påvirke Russlands opptreden i dem.

Perspektivene på internasjonale relasjoner kan forklare en stats opptreden. For Russlands del har det vist seg hensiktsmessig å bruke en sammensetning av perspektiver. Sosial-konstruktivistiske perspektiver kan forklare Russlands ulike identiteter, som igjen skaper statens nasjonale interesser. Dette viser også Russlands egenskaper som stat, og om noen

av disse kan påvirke landets opptreden i grenseforhandlinger. Realistiske perspektiver gir oss en pekepinne på hvordan Russland kan ønske å forsvare disse interessene i forhold til andre stater, og også hvordan menneskene som styrer staten ofte tenker. Liberale perspektiver kan hjelpe til å forklare hvorfor Russland som suveren stat samarbeider med andre aktører, og blir med i internasjonale avtaler som kan sees som begrensinger i Russlands suverenitet og handlingsrom. Begge de siste perspektivene kan si noe om egenskapene ved omgivelsene, strukturen i det internasjonale samfunnet, og hvordan dette kan påvirke Russlands opptreden i grenseforhandlingene.

Men for å kunne forstå hvilket system av regler statene er underlagt gjennom internasjonal rett og internasjonale avtaler, og hva grensene det forhandles om egentlig skal avgrense, må man kjenne til den internasjonale havretten. Denne bakgrunnskunnskapen vil ligge til grunn for den nåværende situasjonen i de tilfellene som blir sammenlignet i denne oppgaven for å forstå Russlands opptreden i forhandlingene.

Kapittel 3

3.0 Utviklingen av havretten og maritim avgrensning av territorier

3.1 Innledning

Gjennom det foregående teorikapitlet er det lagt grunnlag for forskjellige mønstre man kan forklare staten Russlands handlinger, samt de dimensjoner man kan analysere statens opptreden i forhandlinger om de maritime grensene. Dette kapitlet vil omhandle de reglene i folkeretten som gir statene det handlingsrommet de har i forhold til forhandlinger og avtaler om deres maritime grenser. For å forklare Russlands opptreden i disse forhandlingene er det viktig at man kjenner til dette handlingsrommet.

I havretten er det to prinsipper som har konkurrert, havets frihet og ønsket om en omfattende kystjurisdiksjon. Hvilket prinsipp som har dominert henger i stor grad sammen med hva stormaktene ønsket. Etter at Spania og Portugal hadde delt verdenshavene mellom seg i lang tid kunne ikke England og Nederland akseptere det lenger. Hugo Grotius' verk *Mare Liberum* (1609) (Ruud og Ulfstein 1998:118), var et gjennombrudd som førte til dannelsen av territorialfarvannet. Her ble prinsippet om at havet utenfor territorialfarvannet var åpent for alle og tilhørte ingen fastlagt.

Etter andre verdenskrig har det vært en tendens til at kyststatene har utvidet sitt jurisdiksjonsområde, og at dette etter hvert har nedfelt i globale avtaler. Dette har ofte vært i form av soner opprettet for visse saklige formål, som fiskerisoner. Utenfor disse sonene har derimot prinsippet om havets frihet vært gjeldende. Internasjonale organisasjoner har fått større betydning for forvaltningen av ressurser både i havet og i havbunnen under. På grunn av de utvidede jurisdiksjonsområdene har behovet for felles regler for avgrensning av disse territoriene økt. Gjennom utviklingen av internasjonale regler om maritim avgrensning har disse reglene blitt karakterisert av motstridende syn på muligheten av å generalisere fakta fra individuelle avgrensinger, og konsekvensene dette har for defineringen av juridiske regler. Et syn sier at alle avgrensinger har noen like trekk, og hevder at reglene må være klart definerte. Et annet syn sier at hvert tilfelle av avgrensning er unikt, og at reglene dermed må være åpne og fleksible (Oude Elferink 1996b:535).

Måten havretten fungerer på i dag er med et utgangspunkt i internasjonale konvensjoner, og de bilaterale og multilaterale avtalene som fyller dette rammeverket. Dersom det ikke er mulig for stater å komme til enighet er det de internasjonale domstolene som skal avgjøre saken, og de tar utgangspunkt i tidligere dommer, konvensjoner og avtaler statene har fra før, og til sist statspraksis. Statspraksis, måten en stat har opptrådt i lignende situasjoner eller innenfor et gitt fagfelt, gir normen for hvordan staten kan opptre i framtida. Denne normen kan også bli folkerettslig sedvanerett.

Tradisjonelt har havrettens regler hatt grunnlag i sedvaneretten, men gjennom FN har det blitt forsøkt en kodifisering og utvikling av denne sedvaneretten gjennom globale konvensjoner. De mest relevante i vårt tilfelle er Konvensjonen om kontinentalsokkelen fra 1958 og FNs Havrettskonvensjon fra 1982.

3.2 Havrettskonvensjonen

På FNs første havrettskonferanse i Genève i 1958 (UNCLOS I) ble fire konvensjoner vedtatt.¹⁰

Konvensjonen om sjøterritoriet og den tilstøtende sone.

Konvensjonen om det åpne hav.

Konvensjonen om fiske på det frie hav og om bevaring av dets levende ressurser.

Konvensjonen om kontinentalsokkelen.

Men selv om det var laget fire konvensjoner forble mange problemer uløste, da ikke alle landene deltok i alle konvensjonene. For eksempel ratifiserte Norge kun konvensjonen om kontinentalsokkelen. Og spørsmålet om utstrekningen av sjøterritoriet og fiskerisone var fortsatt uavklart. I 1960 var FNs andre havrettskonferanse, men heller ikke her ble spørsmålet om utstrekningen avklart da eventuelle forslag måtte få 2/3 flertall for å slå gjennom. Et amerikansk-canadisk forslag manglet imidlertid kun én stemme for å oppnå dette (Ruud og Ulfstein 1998:119).

¹⁰ UNCLOS I, II og III er FNs tre havrettskonferanser, avholdt henholdsvis i 1958, 1960 og den siste fra 1973 til 1982. Resultatet av UNCLOS III er Havrettskonvensjonen, forkortet til UNCLOS.

Dermed måtte FN innkalle til den tredje havrettskonferansen. Den varte fra 1973 til 1982 og endte opp med vedtakelsen av FNs Havrettskonvensjon. Havrettskonvensjonen er en pakkelsning som regulerer rettsordningen for alle havområder. Men ikke alle var enige med resultatet av konvensjonen, og noen stemte mot og flere avstod fra å stemme. Et stort flertall stemte derimot for, og per 7. november 2008 har 157 stater ratifisert eller tiltrådt konvensjonen.¹¹ I dag er Havrettskonvensjonen av 10. desember 1982 (United Nations Convention on the Law of the Sea, eller UNCLOS) det sentrale regelverket i havretten. Havrettskonvensjonen trådte ikke i kraft før i 1994, da det tilstrekkelige antallet land hadde ratifisert konvensjonen.

Ifølge havrettskonvensjonens artikkel 311 går den foran de fire konvensjonene fra 1958, men disse vil fortsatt være gyldig i de tilfellene som angår stater som ikke er parter i Havrettskonvensjonen. Det samme gjelder folkerettslig sedvanerett. Havrettskonvensjonen er begrenset i på den måten at den kun utgjør et folkerettslig rammeverk i havretten. Derfor må den utfylles med globale, regionale og bilaterale traktater i hvert enkelt tilfelle hvor det er nødvendig.

Dette kan vises av blant annet diskusjonene om avgrensingen av kontinentalsokkelen som foregikk under UNCLOS III. De var preget av to motstridende syn på hvilket prinsipp som skulle være en generell regel. Denne motsetningen førte til at Havrettskonvensjonen ble forholdsvis åpen, noe som gjør at internasjonale domstoler videre utfyller innholdet i regelverket (Oude Elferink 1996b:536). I løpet av UNCLOS III hadde den faste voldgiftsretten (Permanent Court of Arbitration) gjort en del for å utdype Havrettskonvensjonen, gjennom å avgjøre at regelen i Artikkel 6 i Konvensjonen om Kontinentalsokkelen var folkerettslig sedvanerett. Videre viser denne bestemmelsen at spesielle omstendigheter under artikkel 6 kan gjøre at delelinjen av kontinentalsokkelen avviker betydelig fra midtlinjeprinsippet selv med motliggende kystlinjer (Oude Elferink 1996b:537).

¹¹ http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2008.pdf.

3.3 Kontinentalsokkelen

28. september 1945 gjorde USA krav på ressursene på havbunnen utenfor kysten. Dette var et viktig skritt i utviklingen av kyststatenes rettigheter på kontinentalsokkelen. Etter at andre stater kom med tilsvarende krav ble resultatet Konvensjonen om kontinentalsokkelen av 1958.

I løpet av 50-tallet hadde det også vist seg at midtlinjeprinsippet fungerte som en metode som generelt sett kunne brukes, men at statene ikke ville ha den som en fast regel. Derfor kom klausulen om spesielle omstendigheter (Konvensjonen om kontinentalsokkelens artikkel 6, og Havrettskonvensjonens artikkel 15). Verken den internasjonale lovkommisjonen (ILC) eller deltakerne på UNCLOS I diskuterte i detaljer hva som skulle regnes som spesielle omstendigheter. Den internasjonale domstolen (ICJ) slo i *Nordsjøssaken* i 1969 fast at midtlinje ikke var en fast regel i folkerettslig sedvanerett, men samtidig ble kyststatenes rett til naturressursene på sokkelen anerkjent som folkerettslig sedvanerett (*Nordsjøssaken*, ICJ Reports 1969:3; Oude Elferink 1996b:535-536; Ruud og Ulfstein 1998:130). Domstolen slo også fast at delingen av kontinentalsokkelen skulle skje slik at hver part skulle få så mye som mulig av den havbunnen som er en naturlig forlengelse av deres landterritorium, uten at dette trakk fra den andre partens territorium.

Havrettskonvensjonen fastsetter at kontinentalsokkelen er den naturlige forlegningen av landterritoriet utenfor territorialfarvannet, og rettighetene over sokkelen kan strekke seg utenfor den 200 mils økonomiske sonen.¹²

På kontinentalsokkelen har kyststaten suverene rettigheter til å utforske og utnytte naturressursene på sokkelen. Disse er først og fremst olje og gass, men både levende og ikke-levende ressurser omfattes av konvensjonen. Suverene rettigheter betyr at kyststaten ikke trenger å dele ressursene med andre (art. 77 i Havrettskonvensjonen). Men for utnyttelse av ressurser som ligger utenfor den 200 mils økonomiske sonen må kyststaten betale en avgift til det internasjonale samfunnet, fortrinnsvis til u-landene (art. 82). Kyststaten har derimot ikke rettigheter til å utnytte andre typer ressurser, som gamle vrak og deres last. Det skal heller ikke gjøres endringer i rettsordningen for havområdene og luften over sokkelen (art. 78 og Ruud og Ulfstein 1998:131).

¹² I denne oppgaven vil mil alltid referere til nautisk mil (1852 meter), med mindre annet er spesifisert.

3.4 Internasjonale dommer

Bruken av dommer i de internasjonale domstolene er den siste mulige løsningen i Havretten, når verken konvensjoner, forhandlinger eller sedvanerett klarer å avgjøre uenigheter. Dommer har også hatt stor betydning for senere praksis i avklaring av maritime delelinjer, i form av avklaringer av hvilken rettspraksis som gjelder i folkeretten (St.prp. nr. 41 2005-2006).

Den faste internasjonale domstol (Permanent Court of International Justice) ble opprettet som følge av arbeidet i Folkeforbundet og virket fra 1922 til 1945. Etter den andre verdenskrigen har flere internasjonale domstoler oppstått. Viktigst i vårt tilfelle er Den internasjonale domstolen (International Court of Justice) og Havrettsdomstolen (International Tribunal of the Law of the Sea). Den siste ble opprettet av Havrettskonvensjonen i 1982 (Ruud og Ulfstein 1998:235).

Den internasjonale domstol (ICJ) er i hovedsak en ren etterfølger av Den faste internasjonale domstol, med den forskjellen at ICJ formelt er en del av FN systemet. De internasjonale domstolene vektlegger i stor grad tidligere avgjørelser når den avgjør uenigheter. Dette er i stor grad for å sikre konsekvens og forutsigbarhet. Men også statspraksis og sedvanerett er viktige faktorer. Domstolene er imidlertid bundet til eksisterende rettsregler og står ikke fritt til å gi nye regler. I tillegg anvender domstolene alminnelige rettsprinsipper (general principles of law recognized by civilized nations). Dette er fordi folkeretten er et mindre utviklet rettssystem enn nasjonal rett, og at man må benytte alminnelige rettsprinsipper dersom verken konvensjoner eller sedvanerett løser et rettsspørsmål.

Gjennom mange saker på 1980- og 90-tallet har kystens geografi har blitt fastlagt som utgangspunktet for avgrensning av både kontinentalsokkelen og den 200 mils eksklusive økonomiske sona. Det er også en viss grad av sikkerhet på hva som kvalifiserer som relevante eller spesielle omstendigheter som må tas med i betraktningen om avgrensning. Allikevel viser maritim avgrensning seg å være en prosess bestående av en balanse mellom ulike faktorer (Oude Elferink 1996b:537).

Et eksempel på en internasjonal dom er resultatet av Fiskerisaken i 1951 mellom Norge og Storbritannia (Ruud og Ulfstein 1998:121; Fiskerisaken, ICJ Reports 1951:116).

Uenigheten bestod i at Storbritannia hevdet at grunnlinjene Norge brukte som basis for territorialfarvannet og fiskerigrensen stred mot folkeretten. Norge hevdet at de hadde rett til å trekke rette grunnlinjer mellom de ytterste øyene og over fjorder. Norges rett til å fastsette rette grunnlinjer ble anerkjent, men på grunn av det internasjonale aspektet de har måtte de følge visse krav. Domstolens grunnlag for dommen var at Norge alltid hadde protestert mot de reglene Storbritannia mente var gyldige, blant annet et krav om at grunnlinjene maksimalt kunne være 10 nautiske mil lange. Domstolen aksepterte også at det ble lagt vekt på kystbefolkningens økonomiske interesser, og den langvarige praksisen Norge hadde hatt, uten protester fra andre stater. Dette unntaket fra normen for grunnlinjer ble også formelt tillatt gjennom Havrettskonvensjonen, når kysten oppfyller de betingelsene som er beskrevet i artikkel 7.

Delingen av kontinentalsokkelen i Nordsjøen har også hatt betydelig påvirkning på den videre utviklingen av maritim avgrensingslov. Den internasjonale domstolen fastsatte at avgrensingen av kontinentalsokkelen var en balanse mellom ulike faktorer som stod i veien for formuleringen av klart definerte regler. Videre gjorde domstolen det klart at statspraksis var i en sekundærposisjon i forhold til å fastlegge innholdet i loven (Oude Elferink 1996b:536).

3.5 Statspraksis og sedvanerett

Statspraksis er en fast måte en stat gjennomfører en viss type handlinger. Statspraksis kan være en kilde til folkerettslig sedvanerett. Dette kommer av at sedvanerett består av en objektiv side i form av at en eller flere stater har handlet slik konsekvent, og en subjektiv side i det at statspraksisen blir oppfattet som gjeldene rett, *opinio juris* (Ruud og Ulfstein 1998:50). For at en statspraksis skal bli til folkerettslig sedvanerett kreves det ikke at alle stater følger praksisen, men et betydelig antall må gjøre det (Ruud og Ulfstein 1998:51). Men selv om det er normalt at praksisen må foregå over en viss tid har ICJ uttalt at statspraksis kan bli sedvanerett uten at den har vært brukt over en betydelig tidsperiode (Nordsjønsaken, ICJ Reports 1969:3).

Statspraksis vokser seg fram gradvis, og stater kan bli bundet av sin atferd eller passivitet. Ikke all passivitet eller atferd gir grunnlag for å binde en stat i en ny statspraksis, men når det ene eller det andre blir gjennomført konsekvent oppstår det ofte en oppfatning om at denne handlemåten i den gjeldende saken er gjeldende rett. Ruud og Ulfstein mener at rettsoverbevisningen kan være det viktigste for å gjøre statspraksis til sedvanerett. Det at statene selv er overbevist om at deres praksis er det som er rettslig riktig har blitt krevd i flere dommer i ICJ (Nordsjø-saken, ICJ Reports 1969:3; Nicaraguasaken, ICJ Reports 1986:14).

En viktig del av statspraksis er når flere stater inngår i rettsettende traktater, og dermed skaper kollektive retningslinjer for hvordan atferden deres i en gitt sak skal være (Ruud og Ulfstein 1998:52). Når også ikke-parter i traktaten aksepterer og følger praksisen kan traktatene anses som sedvanerett. Da kan traktatens rettsetning også gjelde ikke-partene.

Ved at statspraksis stadig forandrer seg og utvikler seg blir sedvanerettens funksjon mer dynamisk i folkeretten. Da kravene til tid og omfang av statspraksis varierer veldig mye vil skjønn bli mye brukt. På grunn av dette er det ofte reelle hensyn som fungerer som rettskilde i forhold til bedømmelsen av om en sedvanerettsregel foreligger. Det bidraget statspraksis ofte har i forhold til sedvaneretten er ofte i tolkningen av traktater, internasjonale vedtak og folkerettslig sedvanerett (Ruud og Ulfstein 1998:53). Sedvanerett har i større grad prinsipper enn presise regler, og i en del av de tilfellene hvor presise regler kommer fra sedvanerett har reglene blitt innlemmet i traktater eller konvensjoner.

3.6 Regler for avgrensning av maritime soner

Det gjeldende regelverket stater må forholde seg til i forhold til avgrensning av sine maritime soner tar utgangspunkt i Havrettskonvensjonens artikler 74 og 83 (se tekstboks 3.1). I tillegg til disse artiklene kommer Den internasjonale domstols dommer. For avklaringer av folkeretten på dette området vises det særlig til dommene av 14. juni 1993 mellom Norge og Danmark om avgrensning mellom Jan Mayen og Grønland, av 16. mars 2001 om maritim avgrensning mellom Qatar og Bahrain, samt av 10. oktober 2002 om maritim avgrensning mellom Kamerun og Nigeria. Disse dommene bekrefter at avgrensingen skal ta utgangspunkt i en matematisk midtlinje, og at det deretter skal

vurderes om midtlinjen skal justeres i lys av nærmere angitte geografiske forhold (St.prp. nr. 51 2005-2006).

Tekstboks 3.1

Havrettskonvensjonens artikkel 74

Avgrensning av den eksklusive økonomiske sone mellom stater med kyster som ligger overfor eller støter opp til hverandre

1. Avgrensningen av den eksklusive økonomiske sone mellom stater med kyster som ligger overfor eller støter opp til hverandre, skal skje ved avtale på grunnlag av folkeretten, som vist til i artikkel 38 i Den internasjonale domstols vedtekter, med sikte på å oppnå en rett og rimelig løsning.
2. Dersom det ikke kan oppnås en avtale i løpet av rimelig tid, skal de berørte stater gjøre bruk av de framgangsmåter som er fastsatt i del XV.
3. Inntil det er inngått avtale som forutsatt i nr. 1 skal de berørte stater, i en ånd av forståelse og samarbeid, bestrebe seg mest mulig på å inngå midlertidige praktiske ordninger, samt på, i denne overgangsperioden, ikke å sette i fare eller hindre at den endelige avtale kan nås. Slike ordninger skal ikke få innvirkning på den endelige avgrensningen.
4. Dersom det foreligger en avtale i kraft mellom de berørte stater, skal spørsmål knyttet til avgrensningen av den eksklusive økonomiske sone avgjøres i samsvar med denne avtalen.

Havrettskonvensjonens artikkel 83

Avgrensning av kontinentalsokkelen mellom stater med kyster som ligger overfor eller støter opp til hverandre

1. Avgrensningen av kontinentalsokkelen mellom stater som ligger overfor eller støter opp til hverandre, skal skje ved avtale på grunnlag av folkeretten, som omhandlet i artikkel 38 i Den internasjonale domstols vedtekter, med sikte på oppnå en rett og rimelig løsning.
2. Dersom det ikke kan oppnås en avtale innen rimelig tid, skal de berørte stater gjøre bruk av de framgangsmåter som er fastsatt i del XV.
3. Inntil det er inngått avtale som forutsatt i nr. 1, skal de berørte stater, i en ånd av forståelse og samarbeid, bestrebe seg mest mulig på å inngå midlertidige praktiske ordninger, og på i denne overgangsperioden ikke å sette i fare eller hindre oppnåelsen av den endelige avtale. Slike ordninger skal ikke få innvirkning på den endelige avgrensningen.
4. Dersom det foreligger en avtale mellom de berørte stater, skal spørsmål knyttet til avgrensningen av kontinentalsokkelen avgjøres i samsvar med denne avtalen.

3.7 Definisjon av de ulike maritime sonene

3.7.1 Grunnlinjer

Grunnlinjene er det som bestemmer hvor man finner slutten på det indre farvann.

Grunnlinjenes viktigste funksjon er i praksis at de bestemmer hvor den ytre grensen for de utenforliggende maritime sonene. Disse er territorialfarvannet og den tilstøtende sonen eller den 200 mils økonomiske sonen.

Havrettskonvensjonens artikkel 5 sier at: ”Med mindre annet er fastsatt i denne konvensjon, er den normale grunnlinje som sjøterritoriets bredde måles fra, lavvannslinjen

langs kysten slik den er angitt på sjøkart i stor målestokk som er offisielt anerkjent av kyststaten.”

Konvensjonen om territorialfarvannet og den tilstøtende sonen bruker de samme ordene i sin artikkel 3 (Churchill and Lowe 1999:33).

På steder der kystlinjen har dype innbuktninger og innskjæringer eller der det finnes en rad av øyer langs kysten i dens umiddelbare nærhet, kan metoden med rette grunnlinjer som forbinder passende punkter på kysten, benyttes ved trekking av grunnlinjen som sjøterritoriets bredde måles fra (Havrettskonvensjonens artikkel 7).

3.7.2 Indre farvann

De indre farvann er den delen av havet som ligger innenfor den grunnlinjen som territorialfarvannet og de andre ytre sonene måles fra (Churchill and Lowe 1999:60).

Dermed består indre farvann stort sett av bukter, havner og vann som ligger innenfor rette grunnlinjer (fjorder og lignende).

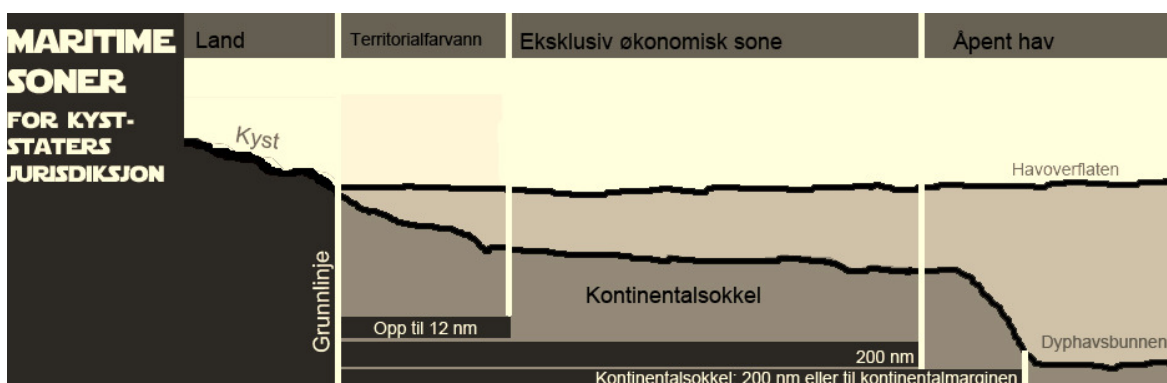
3.7.3 Territorialfarvann

Havrettskonvensjonens artikkel 3 setter grensa for territorialfarvannet til 12 mil. De fleste statene i verden krever territorialfarvann på 12 mil eller mindre, men noen større krav finnes fortsatt. Kravene på territorialfarvann bredere enn 12 mil vil ikke ha noe å si unntatt mellom to stater som krever slike soner. 12 mils territorialfarvann er også klart fastsatt i folkerett og i statspraksis (Churchill and Lowe 1999:80).

Innenfor territorialfarvannet er kyststaten suveren. Dette gjelder både i havbunnen, vannet og i lufta over vannet. Forskjellen fra på land og i indre farvann er at fartøy fra andre stater har rett til uskyldig gjennomfart. Dette betyr i følge Havrettskonvensjonen at så lenge fartøyets gjennomfart ikke truer kyststatens fred, orden og sikkerhet er den uskyldig. Havrettskonvensjonens artikkel 19 detaljerer hvordan uskyldig gjennomfart defineres.

3.7.4 Tilstøtende sone

Den tilstøtende sonen fortsetter der territorialfarvannet slutter, og kan strekke seg ut til 24 mil fra grunnlinjene. Innenfor denne sonen har staten rett til å håndheve de lovene som påvirker toll, økonomisk aktivitet, innvandring, miljø og helse (Havrettskonvensjonens artikkel 33). Kyststaten kan også straffe brudd på de ovennevnte gruppene av lover og regler. Gjennom historien har slike soner blitt opprettet av kyststater for å håndheve spesielle forvaltningsområder som fortolling av varer eller fiskeri (Churchill and Lowe 1999:134-135). I slike soner har fartøy generell rett til gjennomfart, ikke begrenset til uskyldig slik det er definert for territorialfarvannet. Etter at det ble vanlig å kreve en eksklusiv økonomisk sone har det blitt mindre vanlig for stater å hevde retten til en tilstøtende sone, da formålet med sonene i stor grad overlapper.

3.7.5 Eksklusiv økonomisk sone

Den eksklusive økonomiske sonen er et område som ligger utenfor territorialfarvannet. Kyststatens rettigheter og jurisdiksjon, og andre staters rettigheter er fastlagt i FN's Havrettskonvensjon artikkel 55 til 75. Her begrenses den ytre grensen for den økonomiske sonen til 200 nautiske mil, regnet fra den samme grunnlinjen som territorialfarvannet måles fra.

I denne sonen har kyststaten suverene rettigheter til å utforske, utnytte, forvalte og bevare ressurser i vannet og i havbunnen, i tillegg til å utnytte selve vannet eller vinden til for eksempel energiproduksjon. I tillegg ligger det under kyststatens jurisdiksjon å bygge kunstige øyer og andre installasjoner i den eksklusive økonomiske sonen. Churchill og Lowe skiller her mellom suveren rett og jurisdiksjon, med at jurisdiksjonsbegrepet er noe mer begrenset enn suveren rett (1999:167). Dette gjør også at de ulike statenes rettigheter i

den eksklusive økonomiske sonen blir en mellomting mellom det åpne hav og territorialfarvannet, uten å kunne betraktes som en utvidelse av noen av dem.

Andre staters rettigheter i eksklusive økonomiske soner er i stor grad de samme som i det åpne hav, med enkelte begrensinger. I konvensjonen om det åpne hav fra 1958 ble fire friheter spesielt nevnt. Disse er frihet til skipsfart, overflyging, fiskeri og retten til å legge undersjøiske kabler og rørledninger. Etter opprettingen av eksklusive økonomiske soner i Havrettskonvensjonen er fiskeri i disse sonene underlagt kyststatens jurisdiksjon. Begrensingene som er lagt på de andre frihetene går stort sett ut på at kyststaten kan regulere forurensing, slik at fartøy blir nødt til å følge kyststatens regler i tilfelle utslipp. Fartøy må også ta hensyn til kunstige øyer og andre installasjoner som tilhører kyststaten, men disse kan heller ikke opprettes i internasjonalt anerkjente ruter for skipsfart.

Betydningen av at kyststatenes jurisdiksjon har blitt utvidet til 200 nautiske mil er at mesteparten av verdens ressurser tilfaller kyststatene. Dermed mister andre stater muligheten til å utnytte ressurser langt borte, med mindre kyststatene tillater det. For mange utviklingsland er dette et viktig symbol på statlig kontroll over sine naturressurser, og uavhengighet fra mer utviklede land (Churchill and Lowe 1999:179). Kontroll over petroleumsressurser forandret seg ikke i stor grad med de økonomiske sonene, da konvensjonen om kontinentalsokkelen allerede gjorde at disse ressursene tilfaller kyststatene.

3.7.6 Kontinentalsokkel

Artikkel 76 i Havrettskonvensjonen definerer kontinentalsokkelen slik:

”En kyststats kontinentalsokkel omfatter havbunnen og undergrunnen i de undersjøiske områder som strekker seg ut over dens sjøterritorium gjennom hele den naturlige forlengelse av dens landterritorium til ytterkanten av kontinentalmarginen, eller ut til en avstand av 200 nautiske mil fra grunnlinjene som sjøterritoriets bredde måles fra, i de tilfeller der ytterkanten av kontinentalmarginen ikke strekker seg ut til denne avstanden.”

Kontinentalmarginen er den delen av havbunnen og jorda under som går fra lavvannsgrensen til og med skråningen som går fra selve sokkelen på gjennomsnittlig 130

meter til dyphavet, ofte på over 3500 meters dyp (Churchill and Lowe 1999:141). Kontinentalmarginen, spesielt selve sokkelen, inneholder ofte svært store ressurser, hvor petroleumsressurser er de klart viktigste. Kyststaten har suverene rettigheter til ressurser på og i kontinentalsokkelen, men i utforskningen og utnyttningen av disse må ikke andre staters friheter innskrenkes. Disse frihetene er de som gjelder for den eksklusive økonomiske sonen og det åpne hav. Suvereniteten over kontinentalsokkelen påvirker ikke statusen til vannet og luften over sokkelen.

3.7.7 Åpent hav

Åpent hav er det havområdet som ikke omfattes av noen av de ovennevnte sonene. I Havrettskonvensjonen detaljerer artiklene 86 til 120 statenes friheter og rettigheter på det åpne hav. De viktigste nevnt i konvensjonen er frihet til skipsfart, overflyging, legging av undersjøiske kabler og rørledninger, opprettelse av kunstige øyer og installasjoner, fiske, og vitenskapelig forskning. Alle disse er friheter for enhver stat, med de forbehold og begrensinger nevnt i konvensjonens artikkel 87.

3.8 Oppsummering

I hovedsak er Russland bundet av to overordnede internasjonale organisasjoner når det gjelder maritime grenser. Det er Havrettskonvensjonen og Den internasjonale domstolen. Dette kapitlet har beskrevet hvilke hensyn disse gjør at Russland må ta i forhold til å avgrense sine maritime territorier, og i forhandlingene med andre stater. Denne bakgrunnen gir sammen med teorien den nødvendige kunnskapen for å forstå Russlands opptreden i forhandlingene om de maritime grensene. Men for å kunne trekke konklusjoner om hvordan Russland opptrer i forhandlingene, og hvorfor, må man ha et empirisk sammenligningsgrunnlag. De neste fire kapitlene vil detaljere fire ulike situasjoner hvor Russland har eller har hatt uenigheter om sine maritime grenser med andre suverene stater. Gjennom å presentere tilfellene, og å utdype de dimensjonene som er nødvendige for å forstå Russlands opptreden kan man til slutt sammenligne disse i en analyse for å belyse problemstillingen denne oppgaven bygger på.

Kapittel 4

4.0 Forhandlingene om delelinja i Barentshavet¹³

Det omstridte området i Barentshavet tar utgangspunkt i den tidligere avklarte delelinja mellom Norge og Russlands territorialfarvann. Denne linja går fra grensa på land til munningen av Varangerfjorden, midt mellom kappene som ligger på henholdsvis norsk og russisk side (Prescott 1985:271). Fra punktet som markerer enden av territorialfarvannenes grense går det omstridte området i sektoren som ligger mellom linja som følger midtlinjeprinsippet og linja som følger sektorlinjeprinsippet, ut til 200 miles grensen for det eksklusive økonomiske området. Dette området utgjør til sammen ca 155 000 km².

Grensa går mellom Svalbard på norsk side og Novaya Zemlya og Franz Josefs Land på russisk side, og inn i Polhavet. Det smaleste punktet mellom landmasser er fra Kvitøya øst i Svalbardgruppa til øya Viktoria vest for Franz Josefs Land. Den fungerende grensa

¹³ Kartet er funnet på http://www.lu.no/nordomr_kart/index2.html.

mellom disse øyene er en midlertidig midtlinje. Det er ingen geografiske omstendigheter som påvirker grensa bort fra midtlinja, verken mellom øyene eller nordover inn i Polhavet (Oude Elferink 2001:190).

Kontinentalsokkelen er sammenhengende under hele Barentshavet, og dermed vil en eventuell grense også måtte gå under det internasjonale farvannet mellom de 200 miles økonomiske sonene. Sokkelen fortsetter også ut i Polhavet, og dermed er det i begge statenes interesse å avklare grensen hele veien til sokkelens ende, også ut over de 200 miles økonomiske sonene nordover.

Svalbardtraktaten gir Norge suverenitet over øygruppa med de restriksjoner på bruk som oppgis i traktaten. Det er en fiskevernsoner på 200 mil rundt Svalbard. Norges suverenitet over Svalbard påvirkes ikke direkte av forhandlingene om delelinja, men fiskevernsonen vil påvirke delelinja mellom Norge og Russland på samme måte som en økonomisk sone.

Både Russland og Norge krever 12 miles territorialfarvann, 24 miles tilstøtende sone, 200 miles økonomisk sone og kontinentalsokkel ut til 200 mil eller enden av kontinentalmarginen (Churchill 2001:124; NOU 2005: 10).

4.1 Historie

Historisk sett har både Russland og Norge tidlig vist interesse for Barentshavet og øygruppene rundt. Begge statene har tidligere gjort krav på øygrupper som nå er udiskutabelt på hver sin side av grensa. Det har ikke vært noen diskusjon om suvereniteten over Svalbard siden Svalbardtraktaten ble signert i 1920. Norge disputerte Russlands suverenitet over Franz Josefs land siste gang i 1930, begrunnet med at norske oppdagere og forskere hadde hatt flere besøk i området enn deres russiske kolleger. Nå er det ingen tvil om at grensa går mellom disse to øygruppene (Prescott 1985:271-273).

Norge og Russland har hatt formelle samtaler om delelinjen siden 1974. Det første innledende møtet foregikk i 1970, etter at Norge hadde foreslått å starte forhandlinger siden 1967 (Tresselt 1988:79). I 2004 utvidet Norge sitt territorialfarvann fra 4 til 12 nautiske mil (Bergens Tidende 20.04.07). Det 4 mil brede territorialfarvannet ble avklart gjennom en avtale i 1957. Utvidelsen gjorde at begge landene hadde like brede

territorialfarvann, og den nye grensen mellom disse måtte avtales. I 2007 signerte Norge og Russland avtalen som gir en forenklet midtlinje som grense for territorialfarvannene i Varangerfjorden (Nordlys 09.07.07). Norges utenriksminister Jonas Gahr Støre sa i forkant av avtalen at det er en bestemt liten del av området, men at det beveger forhandlingene framover og kan føre til inspirasjon for å løse resten av delelinja (Bergens Tidende 20.04.07).

I det omstridte området nærmest fastlandet har landene en midlertidig fiskeriforvaltningsavtale, ”Gråsoneavtalen”. Denne avtalen har blitt fornyet hvert år siden 1978, og gjør det klart hvor hvilken av statene har ansvar for håndheving av reglene.

4.2 Russlands posisjon

Russland vil bruke sektorlinjeprinsippet for å avklare grensa. Russland mener deres hevding av sektorlinja inngår som en historisk særlig omstendighet for ikke å bruke andre prinsipper Havretten normalt viser til. Russland har trukket fram svært forskjellige varierte omstendigheter som årsaker for ikke å følge ei midtlinje (Tresselt 1988:79-80).

Geografiske forhold som kystens form og kystlinjens lengde, befolkningens størrelse, isforholdene, og geologiske forhold har blitt brukt. Sovjetunionen trakk også fram sine fiskeri-, skipsfarts- og andre økonomiske interesser som argumenter, og mente at Golfstrømmen førte til at man måtte ta særlige miljøvern hensyn. Svalbardtraktatens særvilkår ble også brukt som argument for at øygruppen ikke skulle tillegges den vanlige betydningen ved avgrensing. Sikkerhetspolitikk og strategiske behov er også en viktig side av saken da grensa også er en fysisk grense direkte mellom NATO og Russland. Men spesielt har deres konsekvente hevding av sektorlinje som grenseprinsipp i dette området vært viktig. Utgangspunktet for Russlands krav om en sektorlinje kommer fra et dekret av 1926. Der gjorde Sovjetunionen krav på alt fastland og øyer øst for meridianlinja der den daværende grensa med Finland gikk, og opp til Nordpolen (Tresselt 1988:80). Dette dekretet sier ingen ting om å bruke sektorlinja som ei maritim grense.

Russland har også i løpet av forhandlingene foreslått avståelse fra sokkelvirksomhet i mindre, symmetriske områder på begge sider av sektorlinjen. Som alternativ har det også vært foreslått felles virksomhet i et slikt område (Tresselt 1988:81). Russland har også foreslått å dele forvaltningen av petroleumsressurser rundt det omstridte området på lik

måte som Gråsoneavtalen fungerer for fiskeriene. Et slikt forslag var at et felles selskap ("joint venture") skulle utvinne ressursene, og være basert på 50/50 deling av både innskudd og utbytte. Dette skulle fungere innenfor en "spesiell økonomisk sone", som dekket noe av det omstridte grenseområdet samt deler av de områdene som er uomtvistet norsk og russisk (Tresselt 1988:88-89). Denne typen forslag ser vi at Russland har kommet med en rekke ganger. Som eksempel er i forhandlinger om Svalbard i 1947, og rundt årtusenskiftet i forhandlingene om grensene i Kaspiahavet. I Kaspiahavet har Russland blitt enige med Kasakhstan (1998) og Aserbajdsjan (2001) om å dele bunnen etter midtlinjer, men å administrere ressursene i vannet i fellesskap (Lee 2005).

4.3 Norges posisjon

Norge vil bruke midtlinjeprinsippet for å trekke grensa, fordi det vil gi Norge et større havområde. Norge legger vekt på at midtlinjeprinsippet er anbefalt i Havrettskonvensjonen, og har tidligere brukt midtlinja for å sette andre grenser. Ved bruk av sektorlinjeprinsippet vil også grensa komme ganske nær land på den nordlige siden av Varangerfjorden, og sjøfart i norsk farvann ut av fjorden vil få et smalere område å trafikkere.

Norge har i løpet av forhandlingene vist en vilje til å rette ut den matematiske midtlinjen, for å få en mer oversiktlig delelinje uten for mange brekkpunkter. Videre har Norge vært villige til å ta med en klausul om felles utnytting av petroleumsressurser som ligger på begge sider av grensa (Tresselt 1988:81). Norge har også foreslått å avstå fra leteboring i et likeverdig, begrenset område på hver side av en omforent grenselinje. Norge har tidligere avvist russiske forslag om å ha en felles norsk-russisk forvaltning av petroleumsressurser i og rundt det omstridte området (Tresselt 1988:89).

Norge har gjennom historien vist et fast standpunkt mot å dele forvaltning og jurisdiksjon av ressurser og områder med Russland. I 1947 avviste Stortinget et sovjetisk forslag om et "kondominium" (samstyre) på Svalbard (Tresselt 1988:89). Og med forslag som deling av petroleumsressurser i det omstridte området i Barentshavet ser vi at linjen holdt seg fast fra 1947 til 1988, og sansynligvis har gjort det de siste 20 årene også.

4.4 Dimensjoner

4.4.1 Geografi¹⁴

Kystens geografi har hatt stor betydning under forhandlingene om delelinja. Hvordan kysten ligger i forhold til de ønskede grenselinjene avgjør hvilken form den 200 mils økonomiske sonen har. Kystens form på norsk side av Varangerfjorden er slik at en ikke omstridt del av den norske økonomiske sonen ligger nord og øst for den vestligste delen av en eventuell russisk økonomisk sone som følger sektorlinja. Russland har brukt kystlinjenes ulike lengde som begrunnelse for hvordan de ønsker at grensen skal bli satt, som en del av de særlige omstendighetene som gjør at Havrettskonvensjonen aksepterer avvik fra midtlinjeprinsippet (Oude Elferink 1997:12). Den russiske siden av grensen består av en lang og relativt rett kystlinje langs Kolahalvøya. Den norske kystlinja er svært ujevn og preget av mange dype fjorder. Den russiske delen av kysten strekker seg betydelig lengre enn den norske før kystlinjene fortsetter bort fra den generelle retningen av kystlinja grensen går langs.

En grense lenger vest vil være fordelaktig da den østlige delen av Barentshavet har mer is om vinteren enn den vestlige siden. Mengden is om vinteren har vært en utfordring for både fiskeri og skipsfart. Militære fartøyer i den russiske nordflåten, basert på Kolahalvøya, har også behov for fri ferdsel til verdenshavene, noe som blir vanskeligere mellom isen og en grense langs midtlinjen. Dette gjør at det både er økonomiske og sikkerhetsmessige interesser som påvirkes av isen.

4.4.2 Befolkning

For å beskrive befolkningen i grenseområdet bruker jeg av praktiske årsaker Finnmark fylke i Norge, og Murmansk fylke i Russland. Befolkningen er mye større på russisk side

¹⁴ Kartet er funnet i på <http://www.fao.org/DOCREP/006/Y4652E/y4652e0e.htm>.

av grensa enn på norsk side, og det har vært en mye større utvikling av infrastrukturen i Russland. Per november 2008 bor det litt over 70 000 mennesker i Finnmark, mens det bor litt under 850 000 i Murmansk fylke.¹⁵ Begge områdene har allikevel store villmarksområder, da befolkningen i Murmansk er konsentrert i byene. På begge sider av grensa er det en negativ befolkningsvekst. I Finnmark i stor grad på grunn av utflytting, mens det i Murmansk fylke også er på grunn av at fødselsraten har vært lavere enn dødsraten siden 1990-tallet.¹⁶ Tidspunktet da de to ratene krysser hverandre har blitt omtalt som ”det russiske kors”. Russland har brukt den store forskjellen i folketall i områdene som grunn til å ville ha en delelinje i havet lenger vest enn midtlinjen.

Befolkningen både på norsk og russisk side har også store interesser i havområdet. Spesielt er fiskeri en stor næring i begge fylkene, og sysselsetter ganske mange. Fiskerinæringen i Finnmark består i stor grad av kystfiskere, mens det i Murmansk er en stor trålerflåte. Begge disse vil ha fordeler av å kunne fiske i en større andel av Barentshavet, men slik fiskeriforvaltningen fungerer i dag gjør det også at næringen ikke nødvendigvis har en stor interesse i en ferdig avtalt grenselinje.

4.4.3 Økonomisk betydning

Kontinentalhylla dekker hele Barentshavet og den kan inneholde store petroleumsressurser. Norge er den eneste av de to statene som har startet utbyggingen av petroleumsvirksomhet i Barentshavet til nå, med utvinningen av gass fra Snøhvitfeltet vest i Barentshavet. Shtokmanfeltet på ubestridt russisk område i Barentshavet er antatt å være Russlands nest største naturgassfelt, og blant annet norske StatoilHydro har fått anledning til å være med å bygge det ut. Om Shtokmanfeltet blir utbygd og det norsk-russiske samarbeidet blir vellykket kan det påvirke forhandlingene om delelinja i den grad at Norge og Russland ender opp med en omfattende deling av ressursene som ligger på grensa (Øverland 2008:11).

Det er også store fiskeressurser i området, hvor torsk er den mest økonomisk viktige bestanden. Bestanden av nordøstarktisk torsk er også den største torskebestanden i verden.

¹⁵ <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2008-03-13-21.html>;
<http://www.barentsobserver.com/murmansk-population-dropped-below-850000.4494649-16180.html>.

¹⁶ <http://www.prb.org/Articles/2002/RussiasDemographicDeclineContinues.aspx>.

Siden 1976 har Norge og Russland hatt et velfungerende forvaltningssystem for fiske i det omstridte området, og torsche- og hysekvotene har blitt satt av Den blandede norsk-russiske fiskerikommisjonen, og den tillatte fangsten blir delt 50/50. Lodde har blitt delt 60/40 i norsk favør, i de periodene fisket av arten har vært tillatt. Førstehåndsverdien av det norske fisket i Barentshavet har blitt beregnet til om lag 3,5 milliarder kroner, noe som gir en eksportverdi på 5-5,5 milliarder kroner (Harstad Tidende 10.10.08). Vi kan regne med at verdien av det russiske fisket er omtrent den samme i det samme området, da den klart mest verdifulle arten deles 50/50.

Fiskeriet i det omstridte området mellom Norge og Russland har blitt regulert gjennom den midlertidige Gråsoneavtalen. Denne avtalen bestemmer hvordan fiskeriet blir kontrollert i området den dekker, og dette gjør at det ikke er noe snarlig behov for å fastsette grenselinja av fiskerihensyn (Kvalvik 2003:146).

4.4.4 Naboskap - "maktrelasjon"

Grensa mellom Norge og Russland har vært svært strategisk viktig, som den eneste fysiske landegrensa mellom NATO og Sovjetunionen. Fortsatt er grensa viktig som NATOs grense til Russland, om enn ikke i den samme graden som under den kalde krigen. Det er store naturressurser i det omstridte området. Dette gjør det nødvendig for begge statene å opprettholde kontakten for å unngå direkte konflikter. Noe som igjen har ført til samarbeid om utnyttelse av ressursene. Forholdet mellom Norge og Russland har vært stabilt til tross for at de var på hver sin side gjennom den kalde krigen, og Sovjetunionens sammenbrudd. Det har også nesten kontinuerlig vært ført dialog og forhandlinger om grensespørsmålet siden 1970.

Maktforholdet mellom Russland og Norge er svært asymmetrisk. Russland er en stormakt, Sovjetunionen var en supermakt, mens Norge er et forholdsvis lite land i utkanten av Europa. Forandringen fra Sovjetunionen til Russland endret ikke denne strukturelle balansen ved grensen til Norge i spesielt stor grad (Kvalvik 2003:143). En ulempe for forhandlingene har vært at forhandlingene med Norge var svært underordnet på Sovjetunionens dagsorden. På grunn av militærbasene på Kolahalvøya ble alle de mellomstatlige relasjonene berørt av det sikkerhetspolitiske aspektet (Kvalvik 2003:144). Samtidig var Norge som underlegen forhandlingspart redd for Sovjetisk dominans og

dermed motvillig til løsninger som innebar felles forvaltning av ressurser (Kvalvik 2003:144).

4.4.5 Behov for avklaring

Mangelen på behov for avklaring kan synes være det som gjør at Russland og Norge ennå ikke har en avklart grense. Russlands interesse er i utgangspunktet å trekke grenselinja lengst mulig vest. Da de ikke har hatt rettslig grunnlag for dette, og Norge heller ikke har fått gjennomslag for sitt standpunkt om en fast grense, har statene foretrukket å ha et omstridt område (Kvalvik 2003:158-159).

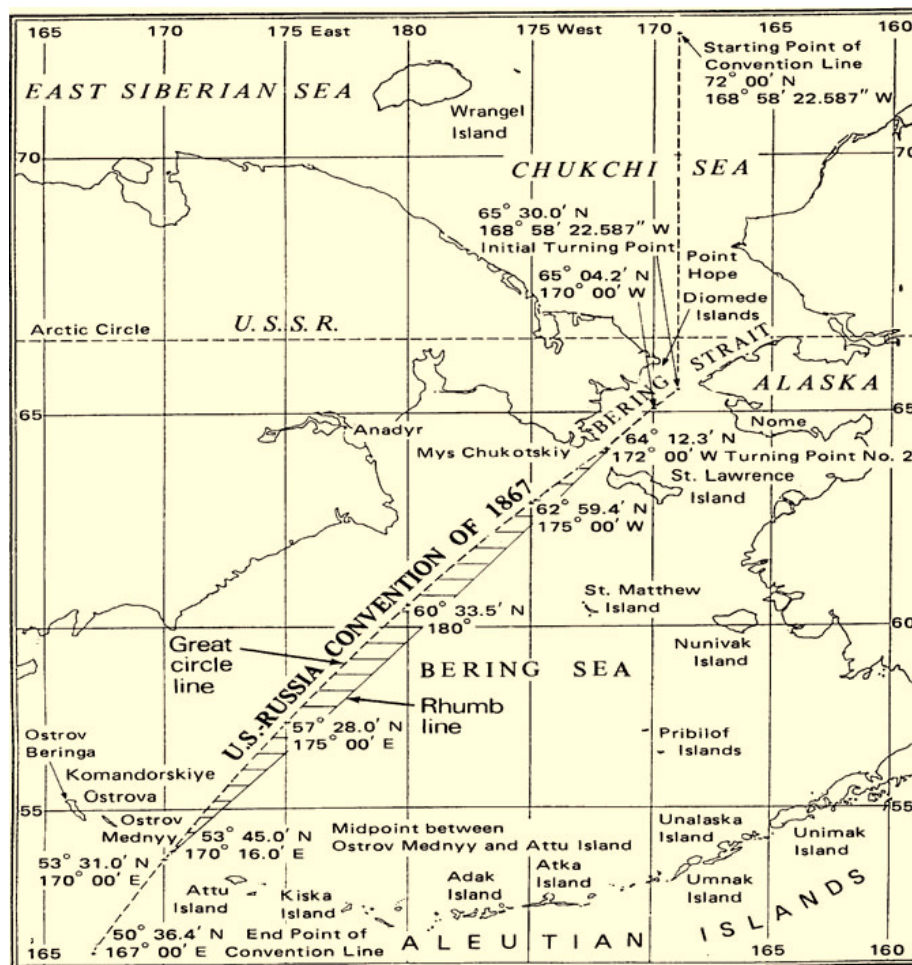
Det er viktig at statene oppfatter et behov for å avklare delelinja for at de skal bruke ressurser på det. Dette behovet har kanskje variert gjennom årene forhandlingene har pågått, men selv etter 30-40 år med forhandlinger har enda ikke en avtale blitt inngått (Kvalvik 2003). Vi må anta at med verdens fokus på petroleumsressurser som energikilde, kan det oppstå et krav om å utvinne ressursene i Barentshavet. Da deler av disse ressursene kan ligge i det omstridte området, og Norge konsekvent avstår fra å inngå avtaler om deling av ressursene, vil man en gang i framtiden måtte fastsette delelinja for kontinentalsokkelen. Behovet for en delelinje i den økonomiske sonen er ikke riktig så stort, da man har en velfungerende midlertidig avtale for fiskeriforvaltningen.

Kapittel 5

5.0 Den maritime grensa mellom Russland og USA¹⁷

Grensen mellom Russland og USA går fra det nordlige Stillehavet, gjennom Beringhavet og Berinstredet, nord gjennom Chukchisjøen og inn i Polhavet. I Beringstredet går grensa mellom de to Diomedeøyene midt i stredet, hvor den lille i øst tilhører USA og den store i vest tilhører Russland. Den internasjonale datolinjen går også mellom disse øyene.

I avtalen fra 1867 ble det også bestemt at øygruppa Aleutene tilhører Alaska og USA, østover fra og med øya Attu. Det vil si at delelinja går mellom Attu og den nærmeste russiske Ostrov Mednyy, den nærmeste russiske øya. Denne øygruppa utgjør den sørlige grensa av Beringhavet. Fra grensepunktet mellom Attu og Ostrov Mednyy går linja mellom det russiske fastlandet og øya St. Lawrence, til et punkt midt i Beringstredet hvor linja skifter retning. Videre går den nord gjennom stredet, mellom Diomedene, gjennom

¹⁷ Kartet er funnet i Kaczynski (2007a).

Chukchisjøen, og ut i Polhavet. Linja gjennom Beringhavet til Polhavet er 2575 km lang. Gjennom Polhavet følger grensa den 72. lengdegrad, som en sektorlinje mot Nordpolen. Grunnen til at grenselinja er uklar er at Russland og USA har forskjellige syn på hvordan grensa fra 1867 skal tolkes på moderne kart, etter at de originale kartene ikke har blitt presentert i moderne forhandlinger. En avtale ble gjort i 1990, men den russiske dumaaen har ikke ratifisert denne, hovedsakelig på grunn av at de mener at USA får for store deler av fiskeressursene i Beringhavet (Kaczynski 2007a).

5.1 Historie

Ratifiseringen av den Russisk-Amerikanske avtalen fra 1867 overførte suvereniteten over Alaska og noen øyer utenfor kysten fra Russland til USA. Grunnen til dette var at Russland hadde store økonomiske problemer etter Krim-krigen på 1850-tallet (Smith 1994:92). Den russiske Tsaren ga fra seg territoriet, med to spesifiserte grenser (Prescott 1985:248). Det er den vestlige grensen som er viktig i denne sammenhengen. Den ble spesifisert ut fra et punkt i Beringstredet, og fortsatte i rette linjer. Problemet i nyere tid er at det nå blir brukt to forskjellige kartprojeksjoner, og linjene fra denne avtalen ligger på forskjellige steder på de forskjellige projeksjonene. Linjene vil bli kurvet når de er tegnet på en måte på en kartprojeksjon og rette når de er tegnet på en annen måte, og dette blir motsatt på en annen projeksjon. Kartprojeksjoner er ulike måter man kan representere en sfære som jorda på en plan flate. Uansett hvordan man gjør dette vil utseendet av sfæren bli noe forvridt når man tegner den på et plan. Hvordan man forvirr sfæren kommer an på hvilket formål kartet skal ha. Ingen av statene har heller kommet fram med de originale kartene fra forhandlingene i 1967, så man kan ikke si hvilken projeksjon disse hadde (Kaczynski 2007a:2).

Da Russland ville tjent på å bruke rette linjer på den ene karttypen og USA ville tjene på den andre ble det klart at de burde forhandle fram en ny avtale. Forhandlingene varte fra 1981 til de ble enige i 1990. Begge statene undertegnet avtalen, men bare USA ratifiserte den. Sovjetunionen brøt sammen før de fikk ratifisert avtalen, og Russland mener at den sovjetiske utenriksministeren, Eduard Shevardnadze, som forhandlet fram avtalen ikke representerte russiske interesser. Russland mener at de av den grunn ikke kan ratifisere avtalen. Et av Russlands krav i omforhandlinger av avtalen er at de vil sikre fiskekvoter for sine fartøy som går over grensene (Kaczynski 2007a:2). Avtalen fra 1990 ble en mellomting mellom de sovjetiske og de amerikanske tolkningene av grensa fra 1867-

avtalen. Men selv om begge statene ga fra seg områder fra deres opprinnelige krav, er det klart at USA kontrollerer mye større områder enn om de hadde anvendt midtlinjeprinsippet, som normalt er brukt i internasjonale grensedisputter (Kaczynski 2007:3).

Da USA har brukt avtalen fra 1990 som retningslinje for hvordan de opptrer langs grensen og hvor de setter den. Russland har også vist til avtalen på et midlertidig grunnlag er det en mulighet for at internasjonal rett vil betrakte praksisen som sedvane, i et utfall av en eventuell rettssak. Denne praksisen underbygger meninger om at 1990-grensa er den gjeldende maritime grensa mellom Russland og USA. I de senere år har derimot russiske fiskefartøy jevnlig blitt observert på amerikanske side av grensa, og de har også motsatt seg arrest av den amerikanske kystvakta. Denne handlemåten viser tydelig at Russland ikke er enige med USA om at avtalen fra 1990 er gyldig. Situasjonen har tilspisset seg fra begge sider. På russisk side ved at fiskefartøy har truet med å kolliderer med amerikanske kystvaktskip, som prøvde å arrestere et annet russisk fartøy for ulovlig fiske. På den andre siden har den amerikanske kystvakta vurdert å bruke varselsskudd og å skyte for å stoppe russiske fartøyer som ikke gjør som de blir bedt om (Kaczynski 2007a:4-5).

5.2 Russlands posisjon

Russland fastholder at avtalen fra 1990 ikke er gyldig på grunn av at utenriksminister Shevardnadze ikke representerte Russiske interesser da den ble signert. Avtalen fra 1990 er en mellomting mellom de to statenes tolkning av grenselinja fra 1867, men hvis midtlinjeprinsippet hadde blitt fulgt ville USAs område i Beringhavet vært mindre (Hoel 2008). Avtalen fra 1867 bruker sektorlinjeprinsippet for å dele havet nord for Beringstredet. Dette gir Russland en fordelaktig grense gjennom Chukchisjøen.

Forhandlingene må basere seg på de konvensjonene begge statene er en part i, og dommer fra internasjonale domstoler begge statene er med i. De viktigste er konvensjonen om kontinentalsokkelen og konvensjonen om sjøterritoriet og den tilstøtende sone og Den internasjonale domstolen. I tillegg kommer noen forskjellige konvensjoner som omhandler forvaltningen av spesifikke fiskeressurser i det nordlige Stillehavet.

Selv om de offisielt ikke har akseptert 1990-avtalen har Russland ofte fulgt denne grenselinja i praksis. En offisiell uttalelse refererte også til denne avtalen da Russland la fram sine krav på kontinentalsoklene rundt kysten sin (CLCS/31:6).

5.3 USAs posisjon

USA fastholder at avtalen fra 1990 gir den gyldige grensa, og har optrådt som om det var slik siden de ratifiserte den. I 1997 ga de et tilbud om å gi fiskekvoter til Russland mot at de ratifiserte grensa, men dette tilbudet har senere blitt trukket tilbake (Kaczynski 2007a:5). USAs konsekvente holdning i denne saken kan fungere som bevis for en statspraksis, som vil styrke deres synspunkt på at 1990-avtalen gir den faktiske maritime grensa i dette området (Kaczynski 2007a:4).

USA er ikke med i Havrettskonvensjonen, men er med i alle de fire konvensjonene som kom i 1958, ved UNCLOS I. Uten Havrettskonvensjonen står USA utenfor det rammeverket som blant annet gir stater rett til en 200 mils økonomisk sone. Men dette betyr ikke at de ikke kan opprette en slik sone. USA trenger ikke følge Havrettskonvensjonens prinsipper med midtlinje dersom særlige omstendigheter ikke foreligger. Derfor har de ingen behov for å begrunne avvik fra dette prinsippet. Men man kan argumentere med at Den internasjonale domstolen kan grunngi Havrettskonvensjonens prinsipper som folkerettslig sedvanerett, og da må USA følge disse prinsippene etter en eventuell rettssak. Som part i konvensjonen om kontinentalsokkelen må de følge de reglene som gjelder her, men har også de samme rettighetene i forhold til andre parter i konvensjonen. USA har også flere andre uavklarte maritime grenser, med blant annet Canada og Bahamas.¹⁸

5.4 Dimensjoner

5.4.1 Geografi

Kystlinjene langs både Beringhavet og Chukchisjøen er forholdsvis like, slik at de ikke vil kunne ha noen spesiell påvirkning på grenselinja. Øyer og øygrupper som påvirker grensa er først og fremst Diomedeøyene i Beringstredet. Her er det helt klart at grensa går mellom

¹⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

de to øyene som tilhører henholdsvis USA og Russland. Videre nord er det Wrangeløya på russisk side som kan ha en påvirkning på en eventuell midtlinje. Sør for Beringstredet er de fleste øyene amerikanske, og flytter dermed grenselinja vestover mot Russland. De russiske øyene som spiller inn ligger helt i sørgrensa for havet, og er den naturlige forlengningen av Aleutene på amerikansk side. Den internasjonale datolinjen følger også omtrentlig den gjeldende grensa, med rette linjer fra grensepunktet sør i Beringhavet til Beringstredet og videre nord til Nordpolen.

Slik grensa oppfattes etter avtalen fra 1990 vil Russland tjene på å bruke midtlinjeprinsippet i Beringhavet. Dette skjer fordi størstedelen av øyene som danner grensen til havet er amerikanske, men det er ingen øyer i midten av selve Beringhavet. Dermed blir den rette linja på kartet fra 1867 å gå nærmere Russland enn en eventuell midtlinje. En midtlinje vil trekke grensa østover, mot midten av Beringhavet.

Fra Beringstredet og ut i Chukchisjøen følger grensa fra 1867 sektorlinja mot Nordpolen. I avtalen starter grensa på 72 grader nord, og går sørover. I den sørlige delen av sjøen ville Russland tjent noe på en midtlinje. Totalt ville USA kommet best ut med et større område lenger nord, på russisk side av sektorlinja.

5.4.2 Befolkning

Befolkningen rundt det omstridte grenseområdet er i stor grad avhengig av fiskeri som er hovednæringa. Befolkningen på amerikansk side består av en større andel urbefolkning enn i andre deler av landet, og i småsamfunn har disse mer tradisjonelle levemåter enn befolkning i store byer. Det er også flere småsamfunn enn byer i dette området. Øygruppa Aleutene hadde i år 2000 litt over 8000 innbyggere, mens hele staten Alaska hadde litt over 680 000 innbyggere i 2008.¹⁹ Den maritime grensa til Russland har forholdsvis mye å si for lokalbefolkningen i den grad de er økonomisk avhengige av fisket. Russiske fiskeres konflikter med den amerikanske kystvakten etter overtredelse av 1990-grensa viser at befolkningen i Alaska kan ha et behov i en avklaring for å beskytte inntektskilden sin.

¹⁹ http://factfinder.census.gov/servlet/GCTTable?_bm=y&-geo_id=04000US02&-_box_head_nbr=GCT-PH1&-ds_name=DEC_2000_SF1_U&-_lang=en&-format=ST-2&-_sse=on;
<http://www.census.gov/popest/states/NST-ann-est.html>.

På russisk side er det en markant forskjell i befolkningstetthet i regionene i det fjerne Østen, i forhold til i det gamle industriområdet i nordvest Russland. Det er også her en større andel urbefolkning avhengig av tradisjonelle primærnæringer som fiske, enn i andre deler av landet. De to russiske regionene som grenser til Beringhavet og Chukchisjøen er den autonome regionen Chukotka og Kamchatka fylke. Chukotka hadde i 2002 litt over 50 000 innbyggere og Kamchatka hadde litt over 350 000.²⁰ Selv om Russland utvinner olje og gass i regionene er det usikkert om lokalbefolkningen drar noen nytte av det. Men på Sakhalinøya i Kamchatka har lokalbefolkningen fått en viss innflytelse over hvordan inntektene fra petroleumsutvinningen skal fordeles, slik at noe alltid tilfaller regionale myndigheter (Rowe 2008). Dersom lokale myndigheter i resten av regionen også klarer å få den samme innflytelsen myndighetene i Sakhalin har vil petroleumsressursene bety mer for dem. Da vil også eventuelle ressurser på grensa til USA ha mer å si, og lokale krefter kan bli mer involvert enn de er i dag.

5.4.3 Økonomisk betydning

Kamp om ressurser er både en grunn til at USA raskt ratifiserte 1990-avtalen, og at Russland enda ikke har gjort det. Myndighetene i USA ønsket å komme i gang med utvinning av olje og gass i Beringhavet og Chukchisjøen (Kaczynski 2007a:3). Russland har begynt å utvinne fra felter nært kysten i Chukotkaregionen, både på land og i havbunnen, men ingen av disse olje- og gassfeltene ligger på grensa til USA.

En av Russlands innvendinger mot avtalen er måten fiskeriet ble fordelt. Det er store fiskeressurser i området. I området som er utfor statenes økonomiske soner er fisket regulert av en avtale fra 1992 (Hoel 2008). Mange av bestandene i området er enten nedfisket eller i fare for å bli det, så kampen om ressursene er sterke. Det har vært sagt at Russland kunne gå med på å ratifisere avtalen fra 1990 dersom de fikk en kvote på 150 000 tonn sei på amerikansk side av grensa (Kaczynski 2007a:4). Etter at det amerikanske tilbudet om en slik avtale i 1997 ikke ble akseptert, og med bestandene i den tilstanden de er, er det lite sannsynlig å få en slik avtale gjennom.

²⁰ <http://www.perepis2002.ru/index.html?id=8>.

Petroleumsutvinningen kan da få noe å si for en eventuell ratifisering av grensa. Om det finnes store olje- eller gassfelter på grensa kan det bli svært viktig for begge statene å utvinne dem, en gang i framtida. USA er en av verdens største forbrukere av både olje og gass, og importerer mye av det de bruker. Å kunne utvinne ressursene selv er viktig for USA, for å ikke bli for avhengige av andre stater. Russland må også utvinne det de kan for å fortsette den økonomiske veksten landet har hatt de siste årene. Dermed kan petroleumsressursene bli viktig som erstatning for dårlig fiske i regionen, og fisket kan bli mindre viktig som hindring for at Russland ratifiserer 1990-avtalen.

5.4.4 Naboskap – "maktrelasjon"

Naboforholdet mellom disse to statene har vært anstrengt gjennom den kalde krigen. Etterpå ble forholdet mer åpent, men siden slutten av 1990-tallet har Russland igjen opptrådt mindre liberalt i forholdet til omverden. Et russisk ønske om å gjenvinne den gamle statusen som en av verdens supermakter kan være en årsak til at Russland i de senere årene har vist fram sine militære styrker i forskjellige sammenhenger. Men lite av dette skjer direkte i grenseområdet mot USA, men heller andre steder der USA har en tilstedeværelse. USAs planer om å bygge et rakettskjold har møtt sterke russiske protester, spesielt med tanke på hvor dette skjoldet skulle lokaliseres. Russland har allikevel virket mer samarbeidsvillig enn under den kalde krigen, da de har foreslått å dele rakettskjoldet, slik at flere stater, inkludert Russland, er beskyttet.²¹

I dette området direkte mellom landene har det ikke vært åpne konflikter gjennom den kalde krigen, men situasjonen kan være i endring. Russland har sendt fiskebåter over grensa fra 1990-avtalen, som en slags protest mot at USA bruker grensa fra avtalen som om den er gjeldende. I det som USA regner som sin side av grensa har kystvakten deres da truet med å åpne ild mot russiske fiskebåter som fisker ulovlig og nekter å følge ordre (Kaczynski 2007a:4-5).

²¹ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/774518.stm>.

5.4.5 Behov for avklaring

Om grensen er avklart eller ikke kan diskuteres. Men så lenge den russiske Dumaen ikke ratifiserer avtalen fra 1990 er ikke grensa offisielt akseptert av begge statene. Historisk sett har det eksistert avtaler for denne grenselinja så lenge landområdene på begge sider av Beringstredet har tilhørt to land. Men da Russland og USA ble uenige om hvordan grenselinja fra avtalen i 1867 skulle tydes på moderne kart oppstod behovet for en ny avtale.

Da avtalen fra 1990 er ennå ikke gjeldende, og ettersom konflikten om grensa er nærmere åpen konflikt med beskyting av fartøy enn tidligere kan man si at behovet for en avklaring er til stede. Uten en avklaring av grensa vil denne konflikten kunne eskalere og bli mindre håndterlig for begge statene. Ettersom en rasjonell stat sannsynligvis ønsker å unngå væpnet konflikt med en annen stat, vil nok viljen til å forhandle være større enn viljen til å skyte først.

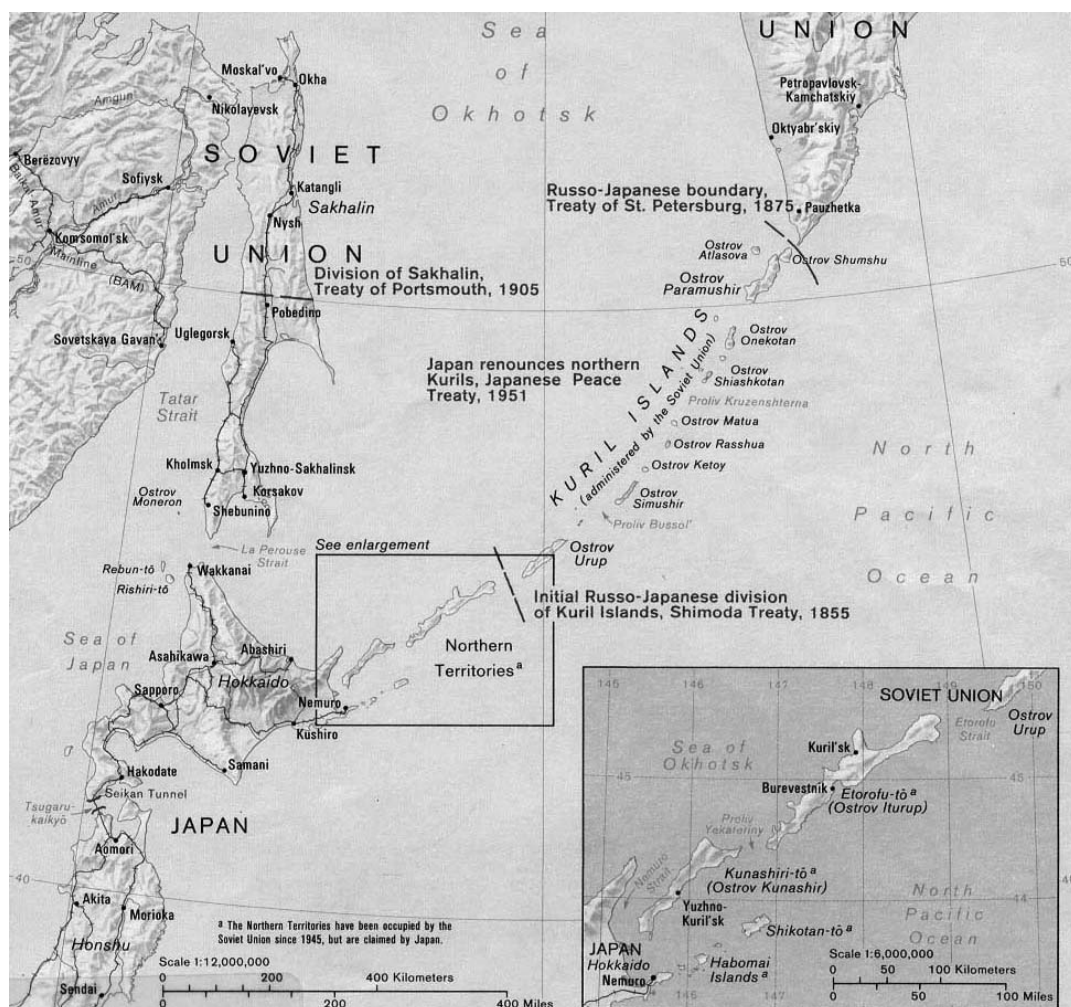
Behovet for avklaring av denne grensa kan ha stor sammenheng med ressursituasjonen i Beringhavet. Så lenge fiskebestandene er svekket, og fiskeriet tjener mindre vil det neppe svekke Russlands synspunkt på at USA fikk for mye av denne ressursen i 1990-avtalen. Dersom statene finner store mengder olje og gass i det omstridte området kan fisket bli underordnet i forhold til å ha en klar grense som gjør at oljen og gassen kan bli utvunnet.

Kapittel 6

6.0 Kurilene – suverenitet og maritime delelinjer²²

Kuril-øyene ligger ved grensa mellom Russland og Japan. Etter andre verdenskrig kom aldri Japan og Sovjetunionen til enighet om eierskapet av de fire sørligste Kurilene, og dermed har de heller ikke signert en formell fredsavtale. Statene er uenige om suvereniteten over de fire sørligste øyene og dermed også uenige om deler av den maritime grensa. Øygruppa Kurilene består av 26 øyer i den vulkanske kjeden som knytter sammen Kamchatka-halvøya i Russland og Japans nordligste øy, Hokkaido. Klimaet på øygruppa er kaldt og fuktig, med mye tåke om sommeren.²³

Kurilene utgjør den sørlige delen av ramma rundt Okhotsksjøen, med Kamchatka-halvøya som den østlige og øya Sakhalin som den vestlige delen av ramma. Russlands kontroll over

²² Kartet er funnet på http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/japan_ussr_rel88.jpg.

²³ <http://www.snl.no/Kurilene>.

hele Kurilene gjør effektivt Ohhotsksjøen til en russisk innsjø (Prescott 1985:248). Det omstridte området er de fire øyene i sør som ligger nærmest Japan. Øyene er (fra nord) Iturup, Kunashir, Shikotan og den lille øygruppa. Habomai. Fiske og fangst på hval og sel er befolkningens hovednæring. I den sørlige delen av øygruppa er det også store fiskehermetikkfabrikker.²⁴

6.1 Historie

På 1600-tallet begynte Russland å utforske og bosette øyer fra nord, mens Japan gjorde det samme fra sør. Japan erobret senere de sørlige øyene, og i 1875 resten av øygruppa. Den Imperielle Russiske Ordonanse av 4. september 1821 som omhandler navigasjon og handel i Øst-Asia identifiserer det området som Russland kontrollerte fra Beringstredet til det sørligste punktet på Ostrov Urup i Kurilene. I 1855 ble Russland og Japan enige om en avtale om handel, navigasjon og grenser, som satte grensen mellom deres territorier til stredet mellom Ostrov Urup og Iturup (Prescott 1985:248). Iturup er den nordligste av de fire omstridte øyene i Kurilene.

På slutten av andre verdenskrig overtok Sovjetunionen øyene, og erstattet den japanske befolkningen med sine egne (Kaczynski 2007b:6). Etter det har Japan gjentatte ganger forsøkt å få de fire sørlige øyene tilbake, men har ikke lyktes. Denne uenigheten har også resultert i at Russland og Japan ikke har undertegnet en formell fredsavtale etter krigen. I 1956 uttrykte Sovjetunionen seg villig til å gi tilbake de to minste øyene ved en inngåelse av en fredsavtale (Oude Elferink 1994:310). Etter Sovjetunionens sammenbrudd har Russland gått med på å undersøke saken, men holder fast på at å gi fra seg øyene ikke er aktuelt.

Når det gjelder maritim avgrensning vil en eventuell avklaring av suverenitet over alle eller noen av de omstridte øyene være avgjørende. Dette er fordi både Russland og Japan basert sine 200 miles økonomiske soner på eierskap av de fire omstridte øyene (Johnston and Saunders 1988:85-86).

²⁴ <http://www.snl.no/Kurilene>.

I november 2008 var Russlands utenriksminister, Sergey Lavrov, i Japan. Han hadde samtaler med Japans utenriksminister Hirofumi Nakasone om blant annet bilaterale forhold, inkludert situasjonen vedrørende de sørlige Kurilene.²⁵

6.2 Russlands posisjon

Russlands hevder suverenitet over hele øygruppa, og mener at de fire omstridte øyene uten tvil er russiske. Russland sier også at de aldri kommer til å gi fra seg noen del av sitt territorium. Vladimir Putin uttalte i 1999 at Russland erkjenner at uenigheten om området eksisterer, men utelukker noen overføring av suvereniteten over Kurilene (Kaczynski 2007b:8). En av grunnene til at Russland ikke vil gi fra seg noen av øyene er deres strategisk viktige beliggenhet. Dette bygger på de siste sovjetiske synspunktene på konflikten. Det ble sagt at Japan var en av andre verdenskrigs aggressive stater, og at Kurilene ble brukt som springbrett for aggresjon mot andre stater (Kaczynski 2007b:7). Angrepet på Pearl Harbor i 1941 og angrep på sivile sovjetiske skip i perioden det fortsatt var en fredsavtale mellom Sovjetunionen og Japan ble spesielt nevnt. Russland har brukt midtlinjeprinsippet for å avgrense sonen rundt Kurilene mot Japan.

Russland synes uansett å ville ta tiden til hjelp og normalisere forholdet mellom statene før de eventuelt ser på en løsning. Fra Moskvas synspunkt vil dette ikke være forskjellig fra avtalen Japan inngikk med Kina i 1972, hvor de overlot spørsmålet om eierskap over Senkaku-øyene til framtidige generasjoner for å normalisere datidens forhold til hverandre (Ouimet 2006:106). Da de japanske innbyggerne som ble tvunget til å forlate de Nordlige Territoriene etter hvert vil dø ut ser Russland dette som en overkommelig midlertidig løsning på problemet.

6.3 Japans posisjon

Det som i utgangspunktet er stridens kjerne angående øyenes suverenitet er at Japan ga fra seg kravet på Kurilene i en avtale etter 2. Verdenskrig. Da Japan alltid hadde kontrollert de fire sørligste øyene før det anså de ikke disse øyene som en del av Kurilene, men refererer til dem som de "Nordre Territorier", og en del av regionen Hokkaido (Kaczynski

²⁵ http://www.mofa.go.jp/announce/event/2008/10/1184459_944.html.

2007b:7).²⁶ I den samme avtalen ga Japan opp krav på Korea, Taiwan og flere andre områder. Japan har betraktet disse øyene som japanske lenge, og kan vise til flere århundrer gamle kart hvor de er tegnet som en del av Japan (Kaczynski 2007b:6).

Det japanske utenriksministeriet legger fram Japans grunnleggende posisjon på saken i fire punkter.²⁷ Det første er at Russland ulovlig okkuperer de Nordlige Territoriene, som er en del av Japan som helhet. USA støtter også Japan i dette synet. Det andre punktet sier at Japan ikke kan akseptere at individer fra andre land enn Russland og Japan opptrer på en måte som forutsetter russisk jurisdiksjon over øyene, siden en slik aksept vil lede til anerkjennelse av Russland som eier av øyene. Det tredje punktet sier at Japan vil protestere mot alle individer som opptrer slik punkt nummer to klargjør, og private bedrifter som driver økonomisk virksomhet i de Nordlige Territoriene. Det fjerde punktet er at den japanske regjeringen har bedt alle japanske innbyggere om ikke å reise til territoriene med russisk utstedte visa før situasjonen er avklart. Grunnen til disse punktene synes å være klar, da Japan ikke ønsker at den nåværende situasjonen skal kunne bli regnet som statspraksis eller sedvanerett i internasjonal rett, og at de ønsker å vise at de ikke på noen måte aksepterer at Russland har suverenitet over de fire øyene.

I tidligere maritime avgrensingsavtaler har Japan gått inn for midtlinjeprinsippet, og de støttet prinsippet også under UNCLOS III. I en situasjon med uavklart suverenitet i forhold til Sør-Korea har Japan gått med på en delingssone for utviklingen av området (Oude Elferink 1994:303).

6.4 Dimensjoner

6.4.1 Geografi

På grunn av Sakhalinøya og Kurilenes beliggenhet i forhold til japanske Hokkaido, vil en eventuell midtlinje gjøre Hokkaidos område svært begrenset i forhold til hva en grense basert på et prinsipp om lik fordeling av området.²⁸ Dersom de to største omstridte øyene blir overført til Japan vil dette også ha en sterk innvirkning for hvor stor den Japanske økonomiske sonen nord for Hokkaido blir. Om et midtlinjeprinsipp blir fulgt vil det ligge

²⁶ "Nordre Territorier" er fritt oversatt fra det engelske Northern Territories.

²⁷ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/overview.html>.

²⁸ "Equity principle" i engelske kilder.

atskillig nærmere en lik fordeling av området enn slik det kan bli i dag. Dersom de to minste øyene blir overført til Japan uten de to største vil dette ikke ha en innvirkning på denne økonomiske sonen, men den Japanske sonen i øst blir strukket betydelig mye lengre nord ved en midtlinje. Denne vil skrå nordøst i stedet for sørøst, slik grensa blir med russisk kontroll over disse to øyene.

Plasseringen av øyene har også vist seg strategisk viktig. Japan brukte tåkedekket på Iturup til å skjule flåteforberedelsene sine før de for alvor gikk inn i andre verdenskrig. Øyene ligger også svært nær flere andre av Russlands regioner, både Kamchatka og Sakhalin, hvor forholdsvis store petroleumsressurser produseres. I tillegg kommer øygruppas funksjon som Okhotskhavets sørgrense, og når alle landmassene som utgjør grensa til havet er Russiske er det viktig for Russland å beholde kontrollen over øyene, for igjen å beholde kontrollen over havet.

6.4.2 Befolkning

Det bor om lag 19 000 mennesker på hele øygruppa.²⁹ Til sammenlikning har hele det russiske fylket Sakhalin omkring 680 000 innbyggere, og japanske Hokkaido litt over 5,5 millioner.³⁰ Befolkningen på Kurilene er administrert av de russiske myndighetene på Sakhalin. Ettersom avstanden til Hokkaido er kortere enn avstanden til Sakhalin er det naturlig at befolkningen på de sørlige Kurilene har mer kontakt med Hokkaido enn Sakhalin.

Det regionale styret på Sakhalin har fastholdt at det ikke finnes en territoriell disputt mellom Russland og Japan, men har også sagt at en fredsavtale må komme på plass mellom de to statene (Okuyama 2003:42-43). De lokale kreftene på Sakhalin arbeidet for å styrke de økonomiske båndene til Japan i løpet av 1990-tallet da Japan hadde en sterkere økonomi enn Russland. Importen fra Hokkaido til Russland økte med ca 50% i løpet av 90-tallet, mens eksporten lå på et stabilt lavt nivå (Okuyama 2003:45). Nå er fortsatt Japan mer velstående enn Russland, men Russland har en sterkt voksende økonomi.

²⁹ <http://www.sn1.no/Kurilene>.

³⁰ <http://www.sn1.no/Sakhalin./fylke>; <http://www.sn1.no/Hokkaido>.

Fra japansk side ble det på tidlig 90-tall gjennomført noen spørreundersøkelser på de sørlige Kurilene og på Hokkaido. På Hokkaido ble det funnet at innbyggerne var mindre interessert enn tidligere i å få tilbake de fire Kuriløyene (Okuyama 2003:50). De så ikke stor økonomisk nytte av øyene, men heller store utgifter med å bygge opp infrastruktur der. På Kurilene var det fortsatt ikke et flertall for å bli underlagt Japan, men de håpet på forbedringer av den økonomiske situasjonen sin gjennom et godt samarbeid med Hokkaido (Okuyama 2003:51).

Innbyggerne på de fire øyene og japanske borgere kan besøke hverandre uten pass eller visum. Dette er et resultat av samarbeidet Russland og Japan har, for å forbedre den gjensidige forståelsen mellom dem, og for å øke muligheten for å løse det territorielle problemet.³¹

6.4.3 Økonomisk betydning

Havområdet rundt de omstridte øyene er på 196 000 km² og inneholder betydelige fiskeressurser. Området er også vulkansk og tektonisk aktiv, og inneholder ressurser som blant annet olje og svovel. Verdien av disse ressursene har blitt beregnet til 2 500 milliarder dollar (Narochnitskaya 2005:180). Verdien av mengden ressurser som fornyes årlige er på 4,2 milliarder dollar. Den kan være et bedre grunnlag for sammenligninger, ettersom den totale ressursmengden ikke kan utnyttes direkte, og på en gang.

Dette området kan ha en indirekte økonomisk betydning i form av mangelen på en fredsavtale, og dens effekt på en eventuell energihandel mellom landene. Russland er en av verdens største eksportører av petroleum, og Japan har et stort behov for energi. Russland er interessert i å eksportere mer til Øst-Asia, og vil bygge ut et system av rørledninger i denne retningen. Japan er også et meget rikt land i forhold til andre i deres del av verden, og kan betale mer for Russlands olje og gass. Derfor vil Japan alltid være et interessant marked for Russlands energi.

³¹ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf>.

6.4.4 Naboskap – "maktrelasjon"

Historisk sett er både Russland og Japan gamle imperier. Men på tross av dette har de ikke vært i direkte konflikt med hverandre, med unntak av krigen i 1904-05. Selv om begge imperienes tid er over kan dette ha noe å si for forholdet mellom dem, da en bakgrunn som stormakt kan føre til et ønske om å gjenoppnå den statusen i forhold til omverden. Etter andre verdenskrig valgte begge statene å ha så lite kontakt med hverandre som mulig (Saplin 2007:99). Men dette endret seg etter den kalde krigen. I løpet av tiårene etter andre verdenskrig ble Japan stadig sterkere økonomisk, spesielt på slutten av Sovjettiden da Sovjet ble stadig svakere. Samtidig har Sovjetunionen og senere Russland vært mye sterkere enn Japan militært, etter at Japan fikk sterke restriksjoner på militæret sitt etter krigen.

Selv om Russland og Japan formelt sett enda er i krig, har ikke dette hindret statene i å inngå avtaler og samarbeid som er gjensidig nyttige på andre områder (Prescott 1985:248). Japanske fiskere har for eksempel fått lov til å fiske i den omstridte sonen rundt Kurilene, og japanske selskaper deltar i utvinningen av petroleumsressurser på Sakhalin.

Representanter for Russlands og Japans utenriksministerier besøker hverandre jevnlig, og frekvensen på kontakter har økt i løpet av det siste tiåret (Saplin 2007:98). Både økonomiske og diplomatiske saker blir diskutert, men så langt har ikke Russland gått med på å forhandle om en fredsavtale. Til tross for en manglende fredsavtale er det et godt forhold mellom landene. Det gode forholdet er et godt utgangspunkt for å få i stand en fredsavtale, men kan også være en grunn til at statene ikke ser det umiddelbare behovet for en slik avtale.

6.4.5 Behov for avklaring

Ettersom det er mangelen på en fredsavtale etter andre verdenskrig som er problemet i dette tilfellet vil ikke en avklaring av grensa komme før fredsavtalen er på plass. Dette gjør igjen at behovet for en avklaring av situasjonen er desto større. Selv om statene til en viss grad får handel og ressursutnyttelse til å fungere, er det kanskje på et lavere nivå enn det som ville være mulig med en formell fredsavtale. Handelen mellom Russland og Japan har allikevel økt betraktelig. Verdien av handelen økte fra under 6 milliarder dollar i 2003 til

over 13 milliarder dollar i 2006 (Saplin 2007:98). Det er mulig mangelen på en fredsavtale vil komme i veien for et eventuelt samarbeid om transport av petroleumsressurser fra Sibir til Japan. Japan er avhengig av et stabilt og sikkert forhold til en stat de skal importere store mengder petroleum fra. Russland er avhengig av å ha et land i Øst-Asia som kan betale markedspris for naturgassen sin, dersom de ønsker å være mindre avhengig av det europeiske markedet. Dette gjør at begge statene kan være tjent med å legge petroleumseksporten i retning Japan. Men mangelen på en formell fredelig løsning på den forrige krigen mellom de to statene vil kunne bli en kilde for ustabilitet i tilfelle en økt energihandel.

Kapittel 7

7.0 Forhandlingene om delelinja i Kaspiahavet³²

Kaspiahavet er verdens største lukkede havbasseng. Fra nord til sør strekker det seg 1200 kilometer, mens det gjennomsnittlig er 250 kilometer fra øst til vest. Etter oppløsninga av Sovjetunionen grenser fem selvstendige stater til havet. Disse er Russland, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Turkmenistan og Iran. Russland ligger helt i nord, og har kun felles grenser med Aserbajdsjan og Kasakhstan. Disse to grensene er mest relevante i dette tilfellet og vil få størst plass i denne oppgaven. Forholdet mellom Russland og Iran og Turkmenistan vil også bli gjennomgått siden det lenge har vært ført forhandlinger mellom alle fem statene for å finne en felles løsning på situasjonen.

Kaspiahavet er delt i tre forskjellige fysiske regioner. Den nordlige delen har en gjennomsnittsdybde på fem-seks meter, den midtre delen er omtrent 190 meter dyp i gjennomsnitt, og den sørlige delen er over 1000 meter dyp på det dypeste. På vinteren fryser den nordlige delen av sjøen igjen. Over 130 elver renner ut i havet, og Volga,

Europas lengste elv på ca 3700 km, er den klart største. Flere øyer ligger i havet, de fleste i den grunne nordlige delen. Kysten av havet varierer fra Kaukasusfjellene i vest til de sentralasiatiske stepper i nordøst. Klimaet i nord og øst er preget av kalde ørkener, og i sør og sørvest er det varmt med en blanding av høyland og fjellkjeder.

³² Kartet er funnet på <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8d/Caspianseamap.png>.

7.1 Historie

Geopolitisk har Kaspiahavet vært sett på som en innsjø så lenge en enkelt makt har kontroll over det. I de periodene flere stater har kjempet om herredømmet har det vært regnet som et hav (Raczka 2000:190). Fra 600- til 900-tallet var Kaspiahavet under arabisk styre, mens Mongolene styrte fra 1200- til 1500-tallet. I løpet av 1800-tallet tok Russland kontroll over havet, og dette ble videreført inn i Sovjettiden. Sovjetunionen og Iran undertegnet i 1921 en avtale som likestilte landene i forhold til Kaspiahavet. Denne ordningen ble utvidet med en avtale i 1940, men i praksis dominerte Sovjetunionen fullstendig (Raczka 2000:204).

Etter Sovjetunionens sammenbrudd var denne dominansen borte, og det var tre nye stater som skulle ha sin del av sjøen, i tillegg til at Iran kom tilbake på banen. På midten av 90-tallet ble det forhandlet blant alle fem statene for å finne en felles løsning. Da disse forhandlingene ikke førte fram valgte Russland å forhandle bilateralt med de andre statene. Rundt årtusenskiftet inngikk Russland avtaler med Kasakhstan og Aserbajdsjan som i praksis gjør at hele dette grenseområdet er avklart.

I den sørlige delen av havet har grensene vært mer omstridt, og preget av konflikter. Disse har vært mellom Aserbajdsjan og Turkmenistan fra 1997 og Aserbajdsjan og Iran fra 2001. Disse konfliktene har ikke hindret statene i å utvinne petroleumsressurser, bortsett fra i de direkte omstridte områdene. Med enigheten i nord kan det synes som et uformelt regime basert på statspraksis har begynt å dannes (Lee 2005:45).

7.2 Russlands posisjon

Ved starten av forhandlingene om grensene i Kaspiahavet var den russiske posisjonen slik det ble gjort klart i et brev til FN 5. oktober 1994 (A/49/475). Her gjør de det klart at de ikke regner Kaspiahavet som et hav, og at normene fra den internasjonale havretten ikke gjelder for sjøen. Russland mener også at alle kyststatene i Kaspiahavet må være med på å bestemme hvordan forvaltningen av ressursene skal være. Alle nasjonale krav kyststatene gjør i forhold til sjøen og dens ressurser må regnes som ulovlige, og det rettslige regimet som er gyldig er avtalene mellom Sovjetunionen og Iran i 1921 og 1940. Russland vedgår derimot at disse avtalene må bli oppdatert da det er flere parter å ta hensyn til enn da

avtalene ble inngått, og at dette må skje i fellesskap blant alle fem statene. Brevet til FN understreker også at en snarlig avtale om regionalt samarbeid i Kaspiahavet er svært viktig.

Senere har Russland inngått avtaler med både Kasakhstan (1998) og Aserbajdsjan (2001) om å dele bunnen, men å administrere vannet i fellesskap. Men samtidig som disse avtalene ble gjort ferdig kom Russland og Iran med en felles erklæring om at de ikke anerkjente noen grenser i Kaspiahavet om ikke alle kyststatene godtok dem (Lee 2005:42). Dette gikk mot de avtalene landet allerede hadde med Aserbajdsjan og Kasakhstan, men Russland var raskt ute med å si at denne erklæringen ikke avsluttet alle tidligere bilaterale avtaler. Man kan si at denne erklæringen uttrykker et ønske om at alle grensene i havet skal bli anerkjent av alle kyststatene, mens de bilaterale avtalene legger føringer på hvordan Russland ønsker at grensene skal bli satt.

7.3 Aserbajdsjans posisjon

Tidlig i forhandlingene la Aserbajdsjan fram et forslag til konvensjon for den rettslige statusen til Kaspiahavet. Der omtalte de Kaspiahavet som en grensesjø som må deles mellom kyststatene (Vinogradov and Wouters 1996:94). Aserbajdsjans begrunnelse for å dele sjøen, uten å se på den som et hav, er basert på at de fleste store grensesjøer i verden faktisk er avgrenset (Lee 2005:39-40). Både havbunn og vann skal deles, og fri sjøfart i andre lands soner begrense, men handelsfartøy skal ha rett til fri passasje og rett til å bruke det interne russiske elve- og kanalsystemet, for å nå Svartehavet. Aserbajdsjan har argumentert med at det finnes en tradisjon for å benytte Kaspiahavet innenfor nasjonale sektorer, og for at kyststatene utvinner olje og gass innenfor sitt område (A/51/529). De mener også at avtalene fra 1921 og 1940 ikke regulerer utvinning av petroleumsressurser, og at Kaspiahavet i praksis ikke ble administrert i fellesskap.

7.4 Kasakhstans posisjon

Kasakhstan foreslo i starten av forhandlingene i 1994 å dele opp Kaspiahavet i territorialfarvann, fiskerisoner, økonomiske soner og internasjonalt farvann. Da Kaspiahavet ikke er stort nok til å romme internasjonale farvann med de sonestørrelsene som er normale vil dette bety full oppdeling (Vinogradov and Wouters 1996:95). Kasakhstan er derimot ikke klare på om Kaspiahavet er omfattet av havretten, eller om havrettens prinsipper bare

er den beste måten å dele opp havet på. Hovedtrekkene i Kasakhstans posisjon for Kaspiahavet ble vist i et brev til FN datert 25. September 1997 (A/52/424). Her sier Kasakhstan at avtalene mellom Sovjetunionen og Iran fra 1921 og 1940 ikke er gyldige på grunn av at Sovjetunionen ikke lenger eksisterer, og at de gamle avtalene ikke nevner grensene mellom de tidligere Sovjetrepublikkene. Kasakhstan foreslo at kyststatene skal bli enige om hvor brede territorialfarvann og fiskerisoner skal være, og at skip fra alle kyststatene skal kunne ferdes fritt utenfor disse. Denne posisjonen holdt landet helt til det i 1998 inngikk en avtale med Russland om deling av havbunnen utenfor kystene deres, men at vannet skulle forvaltes i fellesskap. Etter dette stod striden bare om hvordan havet skal avgrenses (Lee 2005:40).

7.5 Irans posisjon

Irans posisjon i denne sammenhengen ble klar tidlig på 90-tallet, da forhandlingene startet. De mener at Kaspiahavet ikke skal deles opp, men at en regional organisasjon med representanter fra de fem kyststatene skal forvalte havet. Vedtakene i organisasjonen skulle bygge på konsensus. Andre stater kan kun ha aktiviteter i området dersom alle kyststatene godtar det. Iran legger også vekt på at de mener at alle statene er bundne av avtalene mellom Iran og Sovjetunionen fra 1921 og 1940. I 1998 endret Iran sitt standpunkt til at alle statene skulle få lik andel av havet, 20 %, da landet innså at utvinning av olje kunne bli vanskelig å gjennomføre med delt jurisdiksjon. Dette er fordi en deling etter midtlinjer kun vil gi Iran 12-13 % av sjøen (Lee 2005: 41). Siden dette ikke gikk overens med Aserbajdsjans ønske om å dele etter midtlinjeprinsippet havnet de to statene i konflikt i 2001 (Lee 2005:43). Iran brukte militære skip til å tvinge vekk Aserbajdsjanske skip som lette etter olje innenfor det området Iran mente lå innenfor sine 20 % av havet. Iran sendte også militære fly innenfor området Aserbajdsjan hevdet var sitt, og sendte større militære styrker til landegrensen mellom statene. Denne situasjonen ble løst uten væpnet konflikt etter at Tyrkia og USA uttrykte støtte til Aserbajdsjan.

7.6 Turkmenistans posisjon

Turkmenistan har variert sin posisjon med tiden, og det er uklart hvor de står i dag. I løpet av de første årene med forhandlinger på midten av 1990-tallet støttet landet Irans forslag om felles administrasjon av havet. Samtidig var det den første kyststaten som hevdet et

krav på 12 mils territorialfarvann og maritim økonomisk sone. I et felles brev med Russland til FN, datert 21. februar 1996 (A/51/73), la Turkmenistan vekt på at løsningen måtte finnes mellom de fem kyststatene, uten innblanding fra andre. Senere har Turkmenistan vært i strid med Aserbajdsjan fra 1997 om rettigheter til spesifikke oljefelter i havet. Dette viser oss at landet også støtter eksistensen av nasjonale sektorer. I hovedsak går konflikten mellom Turkmenistan og Aserbajdsjan ut på hvordan en eventuell midtlinje skal trekkes, og hvordan oljefelter som eventuelt ligger på begge sider av grensa skal fordeles (Lee 2005:41).

7.7 Dimensjoner

7.7.1 Geografi

Det viktigste geografiske elementet i Kaspiahavet er nettopp striden om det er et hav eller en innsjø. Yusin Lee sier at dette ikke har noen spesiell betydning, annet enn om havet er omfattet av den internasjonale havretten eller ikke, da grensene må avklares uansett (2005:38-39). Kaspiahavet har fem kyststater men det er bare to av disse, Russland og Iran, som grenser til noen av de andre verdenshavene. Det har vært viktig for de tre andre statene at deres skip får muligheten til fritt å reise gjennom Russland og Iran for å få tilgang til verdenshavene. I tillegg er verken Kasakhstan, Aserbajdsjan eller Turkmenistan med i Havrettskonvensjonen, så dens regler vil ikke ha noe å si for dem i tilfelle Kaspiahavet regnes som et hav. Konsekvensen av dette er at andre konvensjoner og avtaler mellom de aktuelle statene er det som setter regelverket og handlingsrommet for grenseavtaler i Kaspiahavet. Men dersom uenigheter skulle bli lagt fram for internasjonale domstoler ville Havrettskonvensjonens prinsipper kunne tolkes som folkerettslig sedvanerett. Dette kommer igjen an på om Kaspiahavet regnes som hav eller innsjø.

Den avlange formen på Kaspiahavet gjør at ikke alle statene grenser til hverandre. En av de mest utpregede geografiske delene av havet er bukta Garabogazköl. Den er delvis lukket fra resten av havet og er en ubestridt del av Turkmenistan. Det er ingen store øyer i havet som kan påvirke en grensesetting i nevneverdig grad.

7.7.2 Befolkning

På russisk side er det tre regioner som grenser til Kaspiahavet. Astrakhan oblast i nord har omtrent en million innbyggere, republikken Kalmykia med neste 300 000 innbyggere og republikken Dagestan med omtrent to og en halv millioner innbyggere.

Aserbajdsjan er det klart minste landet ved Kaspiahavet i utstrekning, men har 8,7 millioner innbyggere. Hovedstaden Baku ligger ved Kaspiahavet og er med sine 2 millioner innbyggere den største havnebyen ved havet. Også Kasakhstan har tre regioner som grenser til havet. Fra nord til sør er de Vest-Kasakhstan, Atyrau og Mangystau, med til sammen omtrent halvannen million innbyggere.

Turkmenistan har en region som grenser til Kaspiahavet, Balkanprovinsen, med litt over 400 000 innbyggere. Og Iran har fire regioner som grenser til Kaspiahavet. Fra vest til øst er det provinsene Ardabil, Gilan, Mazandaran og Golestan. De har til sammen omtrent 8,2 millioner innbyggere.

7.7.3 Økonomisk betydning

Mengden av oljeforekomster i Kaspiahavet er beregnet til å ligge et sted mellom mengden av reservene i Nordsjøen og reservene i USA. Dette utgjør om lag 3 % av de påviste oljereservene i verden. Mengden av naturgass er større, og er beregnet til å ligge på omtrent 4 % av verdens reserver.

Et problem for utvinning av petroleumsressurser fra Kaspiahavet er avstanden til verdenshavene, og det vil dermed bli svært kostbart å bygge ut transportsystemet for denne ressursen. I stor grad går dagens transport gjennom de gamle russiske elve- og kanalnettverkene fra Sovjettiden.

Kaspiahavet er også hjem for en svært økonomisk viktig bestand av stør, som er kilden til den ettertraktede russiske kaviaren. Denne bestanden har vært dårlig forvaltet og minket fra 144 millioner tonn i 1976 til 40 millioner tonn i 2001 (Conant and Pala 2001).

7.7.4 Naboskap – "maktrelasjon"

Da det kun var to stater som grenset til Kaspiahavet var Sovjetunionen og Iran på papiret likeverdige, men i praksis var Sovjetunionen suveren (Raczka 2000:204). Etter at Sovjetunionen falt sammen ble forholdet betydelig endret. Russland var ikke i nærheten så mektig som Sovjetunionen hadde vært, og det var tre nye stater å forholde seg til. Russlands forhold til de gamle Sovjetstatene har siden unionens sammenbrudd variert. I stor grad har forhandlingene vært preget av Russlands ønske om å beholde den regionale posisjonen Sovjetunionen hadde. Denne posisjonen som områdets klart sterkeste stat har blitt satt på prøve av svak økonomi og betydelig svekket militær styrke. Russland har satset på forhandlingsløsninger, og har ikke gjort noen forsøk på å tvinge gjennom viljen sin med militær makt.

Russlands forhold til Kasakhstan har vært regnet som det beste av forholdene med de tidligere Sovjetstatene, og det var disse statene som først kom fram til en bilateral grenseavtale i Kaspiahavet. Aserbajdsjan, som er det eneste andre landet Russland deler en direkte grense med i dette havet, ble også med i slike avtaler med Russland og Kasakhstan noen år senere.

7.7.5 Behov for avklaring

Da Russland har bilaterale avtaler som dekker begge av landets grenser i Kaspiahavet er noe av behovet for avklaring redusert. Men selv med disse avtalene har Russland vist interesse for å finne en løsning som er felles for alle fem statene. Om alle grensene i Kaspiahavet blir avklart på samme måte vil det kunne lette samhandlingen og forvaltningen av ressursene. Et av problemene med å avklare grensene er at ingen av statene er interessert i å gi fra seg naturressurser, spesielt olje og gass, som kan falle innenfor deres grenser. I stor grad har dette vært unngått i Kaspiahavet da de fleste av oljefeltene er nær kysten og dermed klart innenfor en enkelt stats jurisdiksjon (Bourtman 2006). Men på grunn av dette har det ikke vært så store økonomiske grunner til å fastsette grenser. Bourtman sier videre at de internasjonale oljeselskapene som står for utvinningen i Kaspiahavet har kunnet betale statene som protesterer mot utvinning på enkelte omstridte felt for å kunne fortsette. I stor grad har de mest kontroversielle feltene vært unngått, med unntak av de områdene hvor Aserbajdsjan har hatt konflikter med Turkmenistan og Iran.

Kapittel 8

8.0 Analyse

8.1 Innledning

Denne oppgaven belyser to problemstillinger. ”*Hvordan opptrer Russland i forhandlingene om sine maritime grenser?*” og ”*Hvorfor opptrer Russland slik?*”. Analysen sammenligner de fire tilfellene beskrevet i de fire foregående kapitlene for å kunne belyse problemstillingen, og tar utgangspunkt i å sammenligne hvordan statusen for grensene i de fire tilfellene er. Det er viktig å vite hvordan grensestatusen er for å kunne se om dimensjonene som ble funnet gjennom teorien har en effekt på resultatet (eller mangelen av resultat) som man har i dag. Resultatet er at grensene i det gjeldende tilfellet er avklart, eller at de ikke er avklart. Som vi har sett gjennom de foregående kapitlene er det også forskjell i om det har vært aktive forhandlinger eller ikke, noe som kan sees som en forutsetning for at to stater skal bli enige om en grense seg i mellom.

Dimensjonene og posisjonene ved de ulike casene påvirker de fire egenskapene som kan belyse problemstillingen. Ved å sammenligne dimensjonene fra alle casene, resultatet av forhandlingene (eller mangelen på forhandlinger), og hvordan Russland har tatt stilling til de ulike tilfellene, vil hvert påfølgende punkt si noe om hvilken effekt det har på de ulike egenskapene. Ved å bruke de teoretiske perspektivene fra kapittel to, kan man gjøre en analyse av den effekten de ulike egenskapene har på Russlands opptreden i forhandlingene. Målet med dette er å forklare hvilke egenskaper som kan ha betydning for Russlands opptreden i forhandlingene, og gjennom det se hvordan og hvorfor Russland opptrer som landet gjør i forhandlinger om sine maritime grenser.

8.2 Utgangspunkt

I det første tilfellet, vårt mest nærliggende, er situasjonen i skrivende stund uavklart. Forhandlinger om grenser i Barentshavet har pågått mer eller mindre jevnlig i 30-40 år, uten at Norge og Russland har blitt enige om grensene mellom soner utenfor territorialfarvannene (Kvalvik 2003). Men i dette området har det tidligere vist seg at statene kan bli enige på forholdsvis kort tid, om det er nødvendig. Dette vises av at det kun tok tre år fra Norge i 2004 utvidet sitt territorialfarvann fra 4 til 12 mil, til Norge og

Russland var enige og hadde signert en avtale om den utvidete grensen mellom territorialfarvannene.

I Beringhavet er situasjonen noe annerledes, da USA fastholder at statene har en avtale om grensa mens Russland mener at denne avtalen ikke er gyldig, og ikke ratifisert avtalen fra 1990 (Kaczynski 2007a). Situasjonen her viser allikevel at Russland i praksis har overholdt 1990-grensa, med unntak av de senere års konflikter mellom russiske fiskere og amerikansk kystvakt.

Ved Kurilene avhenger en klar maritim grense av at Japan og Russland blir enige om en fredsavtale etter andre verdenskrig. I oppgjøret etter krigen ble Sovjetunionen tildelt øygruppa Kurilene, men avtalen presiserte ikke hvilke øyer. Striden er her en definisjon hvor Russland mener at alle øyene i gruppa mellom Kamchatkahalvøya i Russland og Japanske Hokkaido er Kurilene, mens Japan mener de fire sørligste ikke er en del av Kurilene, men et eget område de kaller de Nordre Territorier (Kaczynski 2007b).

I Kaspiahavet er i prinsippet Russlands grenser avklart, gjennom avtaler med de direkte naboene Kasakhstan og Aserbajdsjan. Russland har allikevel sammen med Iran erklært at ingen grenser i havet er gyldige uten at alle fem statene er enige om dem (Lee 2005:42). Dermed kan det forstås at Russland ønsker at alle statene skal være enige om grensene, samtidig som de gjeldende bilaterale avtalene legger føringer for hvordan partene kan godta sine grenser.

8.3 Rettslige prinsipper

Russland har stort sett brukt to forskjellige prinsipper for hvordan de ønsker å trekke sine grenselinjer. I de to nordligste områdene, gjennom Barentshavet og Chukchisjøen har de hevdet et sektorlinjepsipp mot Nordpolen. Linjen i Chukchisjøen er uomstridt, da USA ikke har disputert denne etter 1867-avtalen. Norge, som konsekvent hevder midtlinjepsippet i sine maritime soner, er uenig med Russland, og dermed har man et omstridt område mellom ei eventuell midtlinje og den sektorlinja Russland har hevdet siden 1926. Bruken av sektorlinjene er i begge tilfellene begrunnet historisk med dekretet fra 1926. Andre argumenter for ikke å bruke midtlinja i Barentshavet vil ikke nødvendigvis

si at sektorlinja skal brukes, men faller heller sammen med prinsippet for en lik deling av området og ressursene.

I Kaspiahavet har Russland, Kasakhstan og Aserbajdsjan blitt enige om å dele havbunnen etter midtlinjer. Russland har også brukt midtlinjeprinsippet da de avgrenset sine maritime soner rundt Kurilene mot Japan, men Japan har ikke anerkjent disse grensene da de ikke anerkjenner Russlands suverenitet over de omstridte øyene. I territorialfarvannet mellom Norge og Russland har også midtlinjeprinsippet blitt brukt, med noen forenklinger. Russland vil også tjene på å hevde et midtlinjeprinsipp i Beringhavet.

Vi kan se at Russland som regel velger å bruke midtlinjeprinsippet, samtidig som landet kan fravike dette hvis det er historisk grunnlag for noe annet, slik Russland hevder i Barentshavet. Dette er en av de sterkeste egenskapene ved selve forhandlingene, og resultatene er ulike på tross av at Russland hevder like prinsipper med like begrunnelser. Da kan man si at disse egenskapene for forhandlingene ikke har noe å si for resultatet. Det man kan se er at Russland velger å følge havrettskonvensjonens hovedregel, med mindre det er til stor fordel for landet å bruke andre prinsipper. I et konstruktivistisk perspektiv kan dette forklares ved en russisk identitet som vil vise en forutsigbar og etterrettelig stat. Det ligger nok også i Russlands identitet som stormakt at staten vil vise en klar og tydelig vilje, da usikkerhet og skiftende meninger kan tolkes som et tegn på svakhet. Dette kan også forklares ved et liberalt perspektiv, hvor aktører, som Russland, følger de gjeldende reglene for å øke sin velstand, og beholde de fredelige relasjonene landet har til naboene. Et realistisk perspektiv vil si at det alltid er i Russlands interesse å hevde det grenseprinsippet som er best for landets sikkerhet. I forhold til landets internasjonalt rettslige suverenitet kan det være viktig å beholde flest muligheter åpne, og ikke låse seg fast i en statspraksis som sier at de alltid vil velge ett prinsipp. Sammenlignet med Norge er forskjellen klar, da Norge har sett det som en fordel og alltid hevde det samme prinsippet. Her kan en ide om maktforskjellen komme inn, da Norge som en betydelig svakere stat ønsker å bruke det internasjonale samfunnet som en støtte, mens Russland som stormakt ønsker å beholde et størst mulig handlingsrom for ikke å bli tvunget til å følge løsninger som ikke passer landets interesser.

8.4 Dimensjoner

Dimensjonene som sorterer informasjonen i de foregående kapitlene forteller hvilke egenskaper ved situasjonene som kan påvirke Russlands opptreden. Dersom egenskaper ved situasjonen påvirker Russlands opptreden, kan dimensjonenes effekt på resultatet av forhandlingsprosessene, sett gjennom teoretiske perspektiver, belyse hvorfor Russland opptrer som det gjør.

8.4.1 Geografi

Geografisk kan man si at Russland i stor grad fremmer de faktorene som kan gi dem et større havområde under sin jurisdiksjon. Dette viser en tilknytning til en realistisk struktur, hvor stater alltid søker å maksimere sin sikkerhet, og en sammenheng med Russlands stormaktsidentitet. I begge de arktiske havområdene er det til Russlands fordel å hevde sektorlinjeprinsippet. I Barentshavet begrunnes dette på flere måter. Både kystlinjens ulikheter på hver side av landegrensa, og havområdets globale posisjon har hatt betydning. Russland har brukt kystlinjenes ulikheter som en begrunnelse for å avvike fra midtlinjeprinsippet under særlige omstendigheter (Oude Elferink 1997:12), og at is i Barentshavet kan hindre både skipsfart og utvinning av naturressurser i området. Geografien rundt Barentshavet gjør også at Russland vil ha en grense lengre vest for å lette nordflåtens tilgang til Atlanterhavet. I Chukchisjøen vil kystlinjene gjøre at en midtlinje faller i USAs favør. Men dette havområdet inneholder også store mengder is i vinterhalvåret, og er bare åpent for ordinær skipsfart i korte perioder. Dette gjør at Chukchisjøen ikke er et omstridt havområde, og dermed har ikke geografien den betydningen den ellers kunne ha. Om isen forsvinner eller blir sterkt redusert i framtida kan dette føre til større interesse for å endre denne grenselinja, og dermed større betydning for geografien i området. Disse ulike forholdene som kommer fram av situasjonenes geografiske beliggenhet kan settes i sammenheng med geopolitikk, som vil belyse politikk ut fra geografiske omstendigheter (Agnew 2003).

Den viktigste begrunnelsen for sektorlinjer i Arktis er historisk. Historiske begrunnelser underbygger ideen om en stormaktsidentitet, da denne også har et historisk grunnlag. I Chukchisjøen kommer sektorlinja fra avtalen om salget av Alaska i 1867. Senere kom også dekretet i 1926, hvor Russland gjorde krav på alle landområder nord for Russland, mellom

de to aktuelle sektorlinjene. Disse to grenselinjene går mot Russlands praksis i flere av de andre tilfellene, men begge er til Russlands fordel i forhold til de geografiske omstendighetene som vil påvirke en midtlinje. Både Russlands ensidige grense til Japan, i delingen av havbunnen i Kaspiahavet, og territorialfarvannsgrensa mot Norge, er midtlinjer det gjeldende prinsippet. I Beringhavet vil Russland tjene på en midtlinje, så fremt ikke de to minste Kuriløyene, på østsiden av gruppa, blir gitt tilbake til Japan. Da vil Russland miste store havområder om den nye maritime grensa blir langs en midtlinje.

Selv om Russland i stor grad følger midtlinjer for å avklare grensene sine kan man ikke si at det er den generelle praksisen staten følger. Der andre grenselinjer er geografisk eller politisk fordelaktige hevder Russland enten andre prinsipper, ellers er landet ikke i forhandlinger om denne grensa. Dette kan forstås gjennom realistiske perspektiver, der Russland alltid hevder det prinsippet som er best for statens sikkerhet. Geografien er en viktig del av de egenskapene hver enkelt situasjon har, og man kan da si at denne dimensjonen har en viss påvirkning på Russlands opptreden i forhold til forhandlinger. Spesielt hvor grensa geografisk er kan styre hvilket grenselinjeprinsipp Russland velger å hevde.

8.4.2 Befolkning

Befolkningen i de fire casene har varierende størrelse, men alle har til felles at de kan regnes som utkanter av Russland. En annen forskjell går på hvem som bor hvor, og infrastrukturen i området. I de to vestlige tilfellene (ved Barentshavet og Kaspiahavet) er befolkningen i stor grad av russisk etnisitet. I de to østlige tilfellene (ved Kurilene og Beringhavet) er det en del mer urbefolkning, spesielt ved Beringhavet. Det er også en forskjell på hvor godt utbygd infrastrukturen er, spesielt med tanke på industri og transport, og her kommer de to vestlige tilfellene best ut. I øst er kanskje befolkningen også i større grad avhengige av tradisjonelle næringer enn i vest, og dermed mindre avhengig av en infrastruktur som støtter industri.

Sammenligner man situasjonen i Barentshavet med situasjonene ved Kurilene og i Beringhavet kan det tenkes at det overlegne russiske folketallet og den mer utviklede industrien gjør at Russland lettere går inn i forhandlinger med Norge, som i Finnmark har klart mindre befolkning og mindre utbygd infrastruktur. I Kaspiahavet har ikke Russland en

større befolkning enn alle naboene, eller enkelte av dem alene. I 2001 ble Russland enige med Aserbajdsjan om en avtale om delelinjer, og Aserbajdsjan har dobbelt så stor befolkning som Russlands regioner ved Kaspiahavet. Dermed står man igjen med etnisitet og infrastruktur som forklarende faktorer.

I de områdene med tettest befolkning, og minst andel urbefolkning, har Russland en bedre utbygd infrastruktur for transport av varer og ressurser. I de samme områdene har også delelinjeforhandlingene vært mest aktive. Dette vises også i den indre russiske politikken, og det er ventet at kun ”lønnsomme” regioner på sikt vil kunne opprettholde en befolkning og industriaktivitet av betydning (Hønneland og Jørgensen 2006:92). Sett fra et konstruktivistisk perspektiv kan dette si oss at Russland prioriterer områder hvor folk identifiserer seg sterkere som russere, og at det dermed lønner seg å være russer i Russland. Men dette kan like gjerne ha en tilknytning til historien, da Russland tidligere har utnyttet ressurser i disse områdene. I forhold til at Russland skal hevde sin suverenitet i gjensidig avhengighet til naboene er det også mulig at landet har prioritert å fastsette grensene der den ytre påvirkningen har vært større. Der det bor en større andel urbefolkning, som har hatt en tradisjonell levemåte og ikke like stor kontakt med omverden, har det heller ikke vært stort behov for moderne infrastruktur. Senere har både behov for infrastruktur og kontakt med omverden økt. På grunn av de store utgiftene med å bygge opp en infrastruktur som støtter industri og store mengder varetransport blir disse områdene nedprioritert.

I forhold til maritime grenser har prioriteringene den betydningen at staten Russland har og har hatt en sterkere tilknytning til befolkningen i de to vestligste casene, og befolkningen har sterkere tilknytning til staten. Dermed har det kanskje vært naturlig for befolkningen å fremme sine interesser gjennom staten, og dette er blant annet interessen for størst mulig maritime områder og best mulig tilgang til fiskeressurser.

8.4.3 Økonomisk betydning

Den økonomiske betydningen i de ulike grenseområdene har selvsagt en betydning for hvor viktig det er for de involverte statene å avklare grensene. Som det kom fram i forrige avsnitt er det i Barentshavet og Kaspiahavet at ressursene er enklest å utnytte. På grunn av infrastrukturen, med nærhet til rørledninger for transport av olje og gass, og at

fiskeressursene i Barentshavet har blitt forvaltet godt, er det færre økonomiske hindringer for utnytting av ressurser i disse områdene enn i andre. Økonomiske ressurser i et område har også stor sammenheng med suverenitet over territorier. En stat må være suveren over et område for å kunne utnytte ressursene fritt. I Barentshavet ligger noen av verdens kanskje største uutnyttede gassforekomster. Slike ressurser finnes også i det fjerne Østen, men ikke i like stor grad, eller like lett tilgjengelig som i de to vestlige tilfellene. Dette kan sees i sammenheng med at forhandlingene har vært mest aktive i vest. Man kan si at ved å inngå internasjonale avtaler har Russland vært villige til å si fra seg litt internasjonal rettslig suverenitet mot å få westfalsk suverenitet over verdifulle områder. For å sikre statens suverenitet i forhold til kontroll over påvirkning utenfra er det viktig å ha klare grenser til naboene. Siden denne påvirkningen trolig har en proporsjonal sammenheng med områdets økonomiske betydning vil det være et større behov for å avklare grensene for å sikre kontrollen over området.

Russland ønsker å bygge opp sin posisjon som stormakt igjen, etter at landet hadde store økonomiske problemer gjennom 1990-tallet. Omtrent fra årtusenskiftet har større statlig kontroll over inntektene fra petroleumseksporten gjort landet atskillig rikere. Selv om landet forhandlet om grensene og ressursene mens det enda hadde økonomiske problemer, har ikke Russland mistet forhandlingsviljen etter at de ble rikere. Fra et liberalt perspektiv er dette naturlig, da statene sammen får en økt vekst. Den økte velstanden bidrar til fredelig samhandling i området. Dette kan komme av at det fortsatt er ressurser å utvinne, og at Russland fortsatt ikke er et rikt land sammenlignet med Vest-Europa. Tanken om at Russland er et fattig land kan ha sammenheng med en idé om at Russlands opptreden kan bli tolket som et svar til en form for nasjonal følelse av mindreverdighet (Caldwell 2007:281). Caldwell sier selv at denne ideen ikke er noen god generalisering. Den kan kanskje heller settes i sammenheng med identiteten som stormakt, at Russland "skal" være et mektig land, men at det akkurat nå ikke har ressurser tilsvarende makten. Man kan se at det vil være vanskelig å bli tatt seriøst som en stormakt hvis landet er fattigere enn naboene. Sett i et realistisk perspektiv vil Russland kunne forhandle og fordele ressurser, så lenge landet fortsatt kan ha en større økonomisk vekst enn sine motparter. Dette kan være en grunn til at Russland ikke har bestemt hvor rørledningene østover skal gå, om de blir bygd. Japan kan betale mer, og er svært avhengig av ressursene. Men det vil være kortere og billigere å bygge rørledningene til Kina, og dermed kan man få i gang eksporten tidligere. Russland og Kina har avklart alle uenigheter om grensen mellom landene.

Gjennom signeringen av en avtale i juli 2008 ble den siste, over 300 år gamle, uenigheten om grensen avsluttet (Dagens Næringsliv Morgen 23.07.08).

Med denne avtalen er det nå lettere å starte petroleumseksport til Kina. Kina er et av de landene i verden med raskest voksende økonomi, og dette kan være i Russlands favør som energieksportør. Kina vil både få økt behov for energi og samtidig evne til å betale mer for energien. På den andre siden vil dette ikke være like positivt for Russland i forhold til maktbalansen. Et økonomisk sterkt Kina, som allerede har ti ganger Russlands befolkning, vil være sterkere enn Russland. I forhold til grensespørsmålet ved Kurilene gjør dette at Russland har en grunn mindre til å prioritere saken, men samtidig kan et godt samarbeid med Japan være en løsning for å veie opp for Kinas vekst.

8.4.4 Naboskap, maktrelasjon

I forhold til naboskap er det klart at Russland og Norge har et relativt nøytralt forhold, med tanke på både velfungerende samarbeid og motstående allianseforhold. USA og Russland har ikke vært i direkte krig med hverandre, men hadde et langt fiendtlig forhold hvor de deltok i flere kriger. Enten var begge statene støttespillere for hver sin side, eller så var den ene av statene en støttespiller for motstanderen til den andre, der sistnevnte var direkte involvert. Etter den kalde krigen har også forholdet til USA vært mer nøytralt, i form av rivalisering som erstatning til den rene fiendtligheten den kalde krigen førte med seg. Russland og Japan er fortsatt formelt i krig, men har stadig tettere økonomiske relasjoner. Rundt Kaspiahavet er situasjonen preget av gamle sovjetstater, tidligere underlagt Russland i alt annet enn på papiret, og Iran som har samarbeidet med Russland og Sovjetunionen på omtrent det samme nivået som Norge. De gamle sovjetstatene har varierte forhold til Russland, fra et veldig godt samarbeid i Kasakhstans tilfelle, til langt mer nøytralt og tilbaketrukket i Turkmenistan. I forhold til ulike perspektiver på internasjonale relasjoner vil man i et realistisk syn anta at Russland ser på andre stater med det samme utgangspunktet, og samarbeide med dem deretter.

I den grad et samarbeid og forhandlinger foregår vil Russland prioritere forhandlinger der de kan styre resultatet i sin favør. For eksempel er både Norge og Japan omtrent like lite mektige i forhold til Russland, og begge har sterkere økonomi. Begge landene er også allierte med USA, som igjen både har mer militær og økonomisk makt enn Russland.

Allikevel har Norge et atskillig bedre samarbeid med Russland, og har forhandlet mer enn Japan om grensene. Den avgjørende faktoren her er nok i historien, da Norge aldri har vært i krig med Russland, mens Japan fortsatt er det. Den historiske konteksten har da en sammenheng med hvordan identitetene konstruktivistiske perspektiver studerer har blitt til. For eksempel Russlands identitet som stormakt. Det sterkere fiendeforholdet til Japan og USA enn til Norge og landene rundt Kaspiahavet, kan da påvirke Russlands samarbeidsvilje mot disse landene. I forhold til USA kan en ren makttenking, som realistiske perspektiver, si oss at Russland vil forhandle med USA heller enn å ty til bruk av makt, så lenge det er klart at USA er mektigere enn Russland. Denne logikken vil også si at de andre statene Russland har forhandlet med ser på Russland på den samme måten. Russlands manglende interesse til å forhandle med Japan kan også komme av historien bak naboskapet dem i mellom.

8.4.5 Behov for avklaring

Behovet for avklaring av de ulike grensene har altså variert, men sammenhengen med naturressurser i grenseområdet virker sterk. Der de største og lettest tilgjengelige ressursene er har også behovet for avklaring virket størst. Dette behovet har også i alle tilfellene trolig hatt noe å si i forhold til om forhandlingene har ført fram. I forhold til at stater ønsker å hevde suverenitet over områder og ressurser vil det alltid være et behov for å avklare hvor grensene for suvereniteten går. Om man antar at stater er rasjonelle aktører vil det komme an på om selve avklaringsprosessen vil lønne seg, med de mulighetene og ressursene staten får tilgang til med avklarte grenser.

I Barentshavet og Kaspiahavet har kanskje behovet for avklaring av grensene vært større enn i de to andre tilfellene, og her har også forhandlingene vært mest aktive og ført til resultater. Både ved Kurilene og Beringhavet har det vært ensidige ønsker om å forhandle om grensene. De antatt største petroleumsressursene ligger i Barentshavet og Kaspiahavet.. Der er også infrastrukturen best i forhold til utvinning. For å utnytte disse ressursene er det viktig med avklarte grenser, slik at statene vet hva som faller under deres suverenitet.

Behovet for avklaring henger sterkt sammen med statens nasjonale interesser. Det konstruktivistiske perspektivet legger vekt på å identifisere disse interessene, gjennom å finne statens identiteter. I forhold til Russlands maritime grenser er det trolig statens

sikkerhet og fortsatt økte velstand de viktigste interessene. Begge deler henger sammen med Russlands identitet som stormakt. Sett fra et realistisk perspektiv, som Russlands ledere ofte bruker, vil alltid statens sikkerhet komme først. Derfor har Russland ikke presset på i alle tilfeller for å kunne utnytte ressursene, da en avklart grense også vil føre til at andre stater får tilgang på omstridte ressurser. Et for sterkt press i forhandlinger kan føre til konflikter mellom statene. Siden Russland ikke alltid er den sterkeste part, kan det heller ikke regne med å vinne alle slike konflikter. I forhold til liberale perspektiver kan man forstå det slik at behovet for utvinning ikke er til stede så lenge gevinsten av ressursene, eller en klar grense, klart utveier kostnadene med utvinning og forhandling. Behovet for avklaring er allikevel kanskje større sett gjennom et liberalt perspektiv, da klare grenser betyr bedre samhandling mellom statene, og større muligheter for at begge parter vil kunne øke velstanden sin.

8.5 Egenskaper

8.5.1 Egenskaper ved situasjonene

Den fremste egenskapen ved situasjonene som kan påvirke Russlands (og andre staters) opptreden i forhold til grenseforhandlinger er behovet for avklaring. Dersom en situasjon ikke har et reelt behov for å bli avklart er det heller ikke et behov for å bruke ressurser på å avklare grensa.

I forhold til suverenitet er det store forskjeller ut fra geografien i områdene. Westfalsk suverenitet betinger at staten er suveren over et territorium. Ved Kurilene er dette et helt klart tilfelle, hvor det omstridte området inneholder både landmasser og befolkning. I de andre områdene er situasjonene annerledes, da det kun er vannmasser og havbunn statenes suverenitet skal avgrenses i. I både Beringhavet og Kaspiahavet er dette havområder som Russland tidligere har vært suverene over, i den grad at de har kontrollert landmassene rundt havene. I Barentshavet har Russland aldri vært suverene over de havområdene de forhandler med Norge om, men Norge har også det samme utgangspunktet. Den manglende historien av suverenitet her kommer av at interessen for suverenitet over havområder har økt sterkt etter den andre verdenskrigen. Siden ingen av de to statene har vært suverene over det omstridte området tidligere er det naturlig at det ikke er snakk om å gi fra seg suverenitet, men heller om hvor mye hver stat skal få. Dette kan være en årsak til

at Russland opptrer som det gjør i forhandlingene, da det har forhandlet framfor å erobre eller opprette en praksis av bruk av området som vil stadfeste Russlands suverenitet.

Sitasjonene er ulike med tanke på befolkningens identitet, og hvor tilrettelagt de er med tanke på å utnytte de ressursene Russland eventuelt vil få tilgang på med en avklart grense. Begge disse dimensjonene kan ha betydning på statens opptreden i forhandlingene.

Den økonomiske betydningen for maritime delelinjer varierer fra situasjon til situasjon. I alle de fire casene som er studert her har både fiskeri og petroleum vært de viktigste ressursene. De største ressursene er i området ved Barentshavet, og i Kaspiahavet. Men selv om de østlige områdene ikke har like store ressurser kan de uavklarte grensene likevel være viktige for de vestlige ressursene. Dette gjelder spesielt dersom Russland vil eksportere olje og gass til Japan. Utbyggingen av rørledninger denne veien kan ta tid og penger, men dersom Russland ønsker å frigjøre seg fra det europeiske markedet og fortsatt å ha en høy eksportpris er dette den beste løsningen. Dersom Russland kan akseptere lavere eksportpris er Kina en mulig løsning. Utbyggingen denne veien vil ta kortere tid, og bli billigere. Japan kan kanskje ikke bruke Kuril-saken som pressmiddel i forhandlinger om russisk olje og gass, da Russland ikke er avhengige av å levere energien til Japan. Japan kan likevel bli tvunget til å legge saken til side i overskuelig framtid, for å gjøre betingelsene gode for Russland. Situasjonens økonomiske betydning kan i dette tilfellet virke som en motvekt mot behovet for avklaring. Russland har vist interesse for å avklare grenser uavhengig av hvordan maktforholdet har vært, men historien til naboskapet har kanskje mer å si.

8.5.2 Egenskaper ved forhandlingene

I forhandlingene om grensene er det klart at Russland har opptrådt konsekvent. Russland har ikke en tradisjon for å endre standpunkter. Det Russland har gått med på av løsningsforslag har vært basert på midtlinjer og delt forvaltning av ressurser. Russland har selv foreslått delt forvaltning, og har i Barentshavet hatt en vellykket delt forvaltning av fiskerivirksomheten, sammen med Norge. Denne avtalen er midlertidig i det omstridte området, og Norge har ikke vist vilje til å gå med på en permanent avtale, eller en delt forvaltning av petroleumsressursene. Dette kan endres i framtida, hvis samarbeidet om Shtokmanfeltet blir vellykket, og Norge går med på en delt forvaltning av ressursene i det

omstridte området (Øverland 2008). I Kaspiahavet er resultatet av de bilaterale avtalene en deling av sokkelen, og en delt forvaltning av vannet. I Beringhavet og ved Kurilene er ikke slike avtaler inne i bildet, men Russland viste på 1990-tallet vilje til å godta grensa i Beringhavet dersom de fikk store nok fiskekvoter på amerikansk side. Ved Kurilene har ikke saken kommet like langt som de andre stedene, men her har Russland offisielt akseptert at situasjonen eksisterer. Som Vladimir Putin sa: ”[...]Vi forhandler, vi erkjenner problemet, men en overføring av Kurilene er ikke aktuelt.” (Kaczynski 2007b:8).³³ En eventuell løsning kan være avhengig av at Russland aksepterer den Japanske definisjonen av Kurilene, som ikke inkluderer de Nordre Territoriene. Russland har fastslått sitt standpunkt gjennom offisielle uttalelser og erklæringer, men selv om Russland ikke viser vilje til å endre Kurilenes status, er landet allikevel innstilt på å forhandle. Dermed ser det ut til at Russland opptrer likt i forhandlingene, og at det ikke er noen egenskaper ved dem som i stor grad påvirker hvorfor Russland opptrer som det gjør.

8.5.3 Egenskaper ved Russland som stat

Geografisk er Russland verdens største stat. Russland er også verdens niende mest folkerike land, og er dermed større enn de fleste av sine naboer. Den geografiske posisjonen til landet har gjort at det har en unik tilknytning til ulike kulturer, fra vestlig europeisk kultur til østlig asiatisk kultur. Denne blandingen av kulturer, og historien som imperium og supermakt de siste hundreårene, har gjort Russland til det landet er i dag. Gjennom historien kan man se hvordan dagens russiske politikk har blitt til, og dermed forsøke å forstå den (Legvold 2007:3-4). De identitetene man ser gjennom et konstruktivistisk perspektiv kommer fra dette. Russlands status som stormakt gjennom lang tid, landets geografiske posisjon og størrelsen har kanskje vært med å skape den egenartede kulturen i landet. Dette har skilt landet fra de andre maktsentrene i verden, som gjennom de siste hundreårene har vært i Vest-Europa eller USA. Skillet er kanskje noe av det som har gjort at russiske ledere ofte har sett verden fra realistiske perspektiver.

Man kan se at Russland har vist seg interessert i å skaffe seg kontroll eller innflytelse over størst mulig områder, og har hevdet andre prinsipper og foreslått andre løsninger enn grenser langs midtlinjer der landet vil tjene på det. Dette kan man forstå på bakgrunn av at

³³ Min oversettelse.

Russland som stat ønsker å tjene mest mulig ressurser i forhold til egen sikkerhet og økt velstand. En slik tolkning av det internasjonale systemet betinges også av at Russlands forhandlingspartnere opptrer på en lik måte.

I forhold til naboene har Russland en variert opptreden avhengig av hvilken historie de har av fiendskap eller allianser. Dette utelukker til en viss grad realistiske perspektiver som en ren forklaring på Russlands utenrikspolitiske opptreden, da dette viser at Russland ikke ser på alle andre stater som like aktører. De konstruktivistiske identitetene bygger på landets historie, og disse, kanskje spesielt identiteten som stormakt, gjør at man må forstå Russlands opptreden gjennom måten landets ledere ser på omverden.

8.5.4 Egenskaper ved omgivelsene

Omgivelsene består i stor grad av det regelverket Russland har bundet seg opp til å følge. Russland har gitt fra seg noe av suvereniteten over sitt territorium ved å bli med på internasjonale avtaler og konvensjoner, og dette kan gjøre at det er i Russlands interesse å følge reglene disse avtalene pålegger landet. Dersom Russland skulle velge ikke å overholde reglene vil det bli vanskeligere for andre stater å inngå nye avtaler med Russland. Russland kan få rykte på seg som avtalebryter og upålitelig. En stat som Russland, som ikke er helt selvforsynt vil i den moderne verden få problemer med å fortsette sin økonomiske vekst, og derfor er det alltid i Russlands interesse å være aktivt og pålitelig med i det internasjonale samfunnet. I forhold til maritim grensesetting er det klart at Havrettskonvensjonens regler, og Den internasjonale domstols dommer påvirker hvordan Russland kan opptre i forhandlingene. Uten de avtalene Russland er bundet til ville landet ikke ha det samme behovet for å bruke de samme prinsippene, eller begrunne posisjonene sine.

De strukturorienterte perspektivene på internasjonale relasjoner legger også vekt på at statene følger et visst mønster i sine handlinger, og vil dermed forklare en del av egenskapene til omgivelsene, som kan påvirke Russlands opptreden i forhandlingene. Norge har alltid brukt midtlinjeprinsippet i grensene til alle sine maritime soner, og her har i stor grad tjent på det. USA har uavklarte grenser på alle kanter av landet, og her stikker kanskje grensen til Russland seg ut som en av de avklarte. USA tjener mye på å beholde grensa fra 1990-avtalen, spesielt i forhold til en eventuell midtlinje, men også i forhold til

Russlands tolkning av 1867-grensa. Denne situasjonen kan endre seg om Chukchisjøen blir lettere tilgjengelig for næringsvirksomhet. Japan anerkjenner ikke Russlands midtlinjebaserte grense, og landet vil få suverenitet over store havområder dersom det skulle få tilbake de fire omstridte øyene. I Kaspiahavet har det vært viktig å få avklart grensene på havbunnen, slik at det ble mulig å utvinne olje og gass. Dette tjener alle de involverte partene på, siden fisket i havet har blitt redusert de siste tiårene. Ut fra at alle Russlands naboer i disse tilfellene opptrer som de vil gjøre for å tjene mest mulig er klart. Alle statene virker også mer interessert i å forhandle enn å risikere konflikter. Et unntak fra dette er kanskje USA, det eneste landet som kan sies å være betydelig sterkere enn Russland. Det er vanskelig å si om statene handler som de gjør for å hindre at andre tjener noe. Både liberale og realistiske perspektiver kan forklare hvordan det internasjonale systemets struktur er. Man kan ikke utelukke disse perspektivene fra en forklaring av omgivelsenes påvirkning på Russlands opptreden i forhandlinger om maritime grenser.

De strukturorienterte perspektivene på internasjonale relasjoner gjør det mulig å forvente hvordan stater kan opptre i forhold til forhandlinger om maritime grenser. Gjennom de internasjonale avtalene som både Russland og andre stater er med i, kan begge parter i en forhandling forvente at motparten overholder de gjeldende reglene. Dermed er det også mulig å forvente at resultatet til forhandlingene ender opp på et av, eller mellom, de ytterpunktene statenes tolkninger av regelverket utgjør. Gitt at begge statene er rasjonelle aktører og ønsker en løsning på forhandlingene kan det ventes at resultatet blir en konsensus. Det å vite motpartens utgangspunkt, og samtidig vite hvordan stater kan forventes å handle, kan la statene se hvor den felles enigheten kan oppnås, og statene kan da ha en forventning om hvor mye de må gi fra seg. Omgivelsenes egenskaper gjør at handlingsrommet for statlig opptreden blir avgrenset, og at både Russland og andre stater til en viss grad kan forvente hvilket utgangspunkt motparten vil ta.

8.6 Avslutning og konklusjoner

Gjennom det som har kommet fram i oppgaven skal man kunne svare på problemstillingene. *Hvordan opptrer Russland i forhandlingene om sine maritime grenser?* For å begynne med dette kan man se til de prinsippene Russland bruker. Russland opptrer konsekvent i forhold til hvilke løsninger de aksepterer eller ikke, og hvilke prinsipper landet hevder for å trekke grenselinjene. Landet har ikke en ensartet praksis, der de velger

ett prinsipp framfor et annet. Hvilke prinsipper som velges kommer oftest an på hva Russland tjener mest på. Ofte viser dette seg å være Havrettskonvensjonens norm, en midtlinje, men i de tilfellene som avviker fra dette har Russland brukt historiske begrunnelser. Hvilke prinsipper som foretrekkes kommer ofte som følge av egenskaper ved situasjonene. Situasjonenes forskjeller påvirker også Russlands vilje til å forhandle. Russland har i tilfellet med Kurilene erkjent problemet, men ikke vist vilje til å endre på grensa. Dette viser at Russlands opptreden i forhandlinger påvirkes sterkt av landets behov for avklaring av grenselinja. Motsatt gjentas dette i situasjonen i Beringhavet, der USA ikke har noen interesse i en annen grenselinje enn den landet regner som gjeldende. Videre er det klart at de reglene Russland har bundet seg til gjennom blant annet Havrettskonvensjonen, også påvirker hvordan Russland kan opptre i forhandlingene. Disse reglene gjør det klart hva som skal tas hensyn til når det gjelder å finne ei grense, og også hvordan unntak fra regelen kan gjøres.

Russlands forventninger til hvordan andre stater vil opptre kan også påvirke landets opptreden. Om landets ledere tenker ut fra et realistisk perspektiv kan de forvente at andre stater alltid vil foreslå løsninger som gjør at de tjener mer enn Russland. Og dermed vil Russland arbeide for løsninger hvor de tjener mer enn motparten. Dersom statene ser verden gjennom et liberalt perspektiv vil de kanskje heller selv foreslå grenser begge kan bli enige om, og forvente at motparten også arbeider for en felles enighet. Da vi ser at Russland i stor grad foreslår de samme typene løsninger, men med forskjellig resultat, kan man tolke at Russland opptrer forskjellig i forhold til hvilke stater de forhandler med.

Hvorfor opptrer Russland som det gjør i forhandlingene? Ut fra realistiske og liberale perspektiver REF styres aktørenes handlinger av strukturen i det internasjonale systemet. Egenskapene ved omgivelsene styrer Russlands handlingsrom i forhandlingene. Strukturen i det internasjonale systemet kan forstås slik at Russland er tjent med å følge de reglene landet har underlagt seg. I Russlands tilfelle kan man også si at indre egenskaper har mye å si.

Årsakene til at Russland opptrer konsekvent, med tanke på løsninger de velger, er blant annet at landet ikke vil bli oppfattet som svakt. Uklare og skiftende meninger kan tolkes som et svakhetstegn, og det vil ikke Russland som stormakt være bekjent av. Synet Russland har på seg selv bestemmer også hvordan landet ser på andre stater. Egenskapene

ved Russland som stat har altså en klar innvirkning i valgene staten gjør. Det at Russland har blitt rikere, men fortsatt ikke er et rikt land i forhold til vesteuropeiske land, kan gjøre at landet lettere aksepterer løsninger som gir gevinst for begge de forhandlende statene. Russland går med på å forhandle og inngå avtaler, som kan sies å frata Russland noe av sin internasjonalt rettslige suverenitet. Forhandlingene og avtalene gjør det derimot mulig for Russland å vinne Westfalsk suverenitet for å få tilgang til ressurser. Denne motsetningen kan vise til det at Russland ønsker å være en stormakt, men kanskje ser seg selv som en fattig stat, og ønsker å endre det.

Egenskapene ved de ulike situasjonene påvirker Russlands opptreden. Spesielt de økonomiske ressursene og behovet for avklaring styrer hvor interessert Russland er i å forhandle. Maktforholdene og naboskapet mellom Russland og naboene kan påvirke Russlands vilje til forhandling. Russland har historisk hatt et bedre forhold til naboene i vest, og her har også forhandlingene gått bedre enn i øst.

Det er vanskelig å trekke generelle slutninger om Russlands opptreden i forhandlingene om landets maritime grenser. Det som er funnet i løpet av denne studien er at Russlands opptreden avhenger av ulike faktorer, både hvem landet forhandler med, hvilke egenskaper det omstridte området har, og ikke minst Russlands egne egenskaper som stat. Man kan ikke bruke funnene i denne oppgaven til å forutse Russlands opptreden i andre situasjoner, men det vil kanskje være mulig å se hva som kan påvirke landets opptreden i forhandlinger. Videre kan man heller ikke si hva som vil skje i framtida i de 4 tilfellene denne oppgaven har presentert. Det virker klart at grenseforhandlinger tar lang tid, til og med når de har relativt høy aktivitet. Delinga av territorialfarvannene i Barentshavet viser likevel at avtaler kan komme på plass forholdsvis raskt, om det er i begge statenes interesse.

Det som er framtrødende der forhandlingene har vært aktive, og der de har vært vellykkede, er at det har vært i begge de forhandlende statenes interesse å få en avklart delelinje. Dette ser vi både i Barentshavet og i Kaspiahavet. Ved Kurilene og i Beringhavet er det kun et ensidig ønske om endring, dermed kan den felles interessen trekkes fram som en nødvendighet for at grensene skal bli avklart. Interessen alene er ikke tilstrekkelig. Stater kan være uenige om grenselinjer, til og med gå til krig om dem, men fortsatt være enige om at de må avklares. I alle de fire grenseområdene denne oppgaven har tatt for seg

har det stort sett vært fred siden andre verdenskrig. Dette viser at grenseområdene ikke er viktige nok til å gå til krig for, men det at uenighetene fortsetter viser at de heller ikke er uviktige for statene.

I alle typer forhandlinger, også når det gjelder forhandlinger om felles grenseområder mellom stater, er det viktig at partene forstår hvordan motparten opptrer, og hvorfor den gjør dette. Dette er ofte et sentralt suksesskriterie for å lykkes og få et best mulig resultat av forhandlingene. Russland, som verdens største nasjon i utstrekning, berører mange områder, både geografisk og politisk, samtidig som det har en unik historie som stormakt, imperie og supermakt. Denne sammensetningen gjør landet og dets folk forskjellig fra andre. En forståelse Russland, og hvorfor Russland opptrer som det gjør, vil trolig gjøre det lettere å få gode resultater i forhandlinger om maritime grenser.

Det ser ikke ut til at flere av de maritime grensene vil få en snarlig avklaring. Enn så lenge holder Harald Heide-Steen jr.'s ord stikk: *"Vi kan jo ikke se den grensen under vann!"*

Litteraturliste

- A/49/475. *Letter dated 5 October 1994 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General.*
- A/51/73. *Letter dated 21 February 1996 from the Permanent Representatives of the Russian Federation and Turkmenistan to the United Nations addressed to the Secretary-General.*
- A/51/529. *Letter dated 18 October 1996 from the Permanent Representatives of Azerbaijan and Kazakhstan to the United Nations addressed to the Secretary-General.*
- A/52/424. *Letter dated 1 October 1997 from the Permanent Representative of Kazakhstan to the United Nations addressed to the Secretary-General.*
- Agnew, John A. 2003. *Geopolitics. Re-visioning world politics.* Routledge.
- Anderson, David. 2006. *Negotiating Maritime Boundary Agreements: A Personal View.* I Maritime Delimitation, Rainer Lagoni and Daniel Vignes (eds.). Martinus Nijhoff Publishers. Pp. 121-141.
- Bergens Tidende. 20.04.07. *Delløsning om delelinje mellom Norge og Russland i Barentshavet.* s.20.
- Blake, Gerald H. (ed.). 1987. *Maritime Boundaries and Ocean Resources.* Barnes & Noble Books.
- Bourtman, Ilya. 2006. *No Borders, No Problem: Why the Lack of a Legal Framework in the Caspian Sea Is Not Affecting Energy Exploration.* SAIS Review. Vol. 26, no. 1, pp. 109-110.
- Caldwell, Lawrence T. 2007. *Russian Concepts of National Security.* I Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past, Robert Legvold (ed.). Columbia. Pp. 279-342.
- Churchill, Robin R. 2001. *Claims to Maritime Zones in the Arctic – Law of the Sea Normality or Polar Peculiarity?* I The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction, Alex G. Oude Elferink and Donald R. Rothwell (eds.). Martinus Nijhoff Publishers. Pp. 105-124.
- Churchill, R.R. and A.V. Lowe. 1999. *The Law of the Sea.* Manchester University Press.
- Conant, Eve and Christopher Pala. 2001. *The Dinosaur Fish. (sturgeon).* Newsweek 30. juli.
- CLCS/31. *Statement made by the Deputy Minister for Natural Resources of the Russian*

Federation during presentation of the submission made by the Russian Federation to the Commission, made on 28 March 2002.

Dagens Næringsliv Morgen 23.07.08. *På grensen.*

Donaldson, Robert H. and Joseph L. Noguee. 1998. *The Foreign Policy of Russia*. M.E. Sharpe.

Elden, Stuart. 2006. *Contingent Sovereignty, Territorial Integrity and the Sanctity of Borders*. SAIS Review. Vol. 26, no. 1, pp. 11-24.

Goldstein, Joshua S. 2001. *International Relations. Fourth Edition*. Addison Wesley Longman.

Goodin, Robert E. and Hans-Dieter Klingemann (eds.). 1996. *A New Handbook of Political Science*. Oxford University Press.

Harstad Tidende. 10.10.08. *Er fiskerinæringa uinteressant som næringspolitisk satsingsområde.*

Hoel, Alf Håkon. 2008. *Jurisdictional issues in the Arctic: An Overview*. Oslo Files 02/2008, pp 39-47.

Howe, Geoffrey. 1990. *Sovereignty and Interdependence: Britain's Place in the World*. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-). Vol. 66, No. 4, pp. 675-695.

Hønneland, Geir og Jørgen Holten Jørgensen. 2006. *Moderne Russisk Politikk. En innføring i Russlands politiske system*. Fagbokforlaget.

Hønneland, Geir. 2007. *Norway and Russia in the Barents Sea – Cooperation and Conflict in Fisheries Management*. Russian Analytical Digest No. 20.

Johnston, Douglas M. and Phillip M. Saunders (eds.). 1988. *Ocean Boundary Making: Regional Issues and Developments*. Croom Helm.

Kaczynski, Vlad M. 2007a. *US-Russian Bering Sea Marine Border Dispute: Conflict over Strategic Assets, Fisheries and Energy Resources*. Russian Analytical Digest No. 20.

Kaczynski, Vlad M. 2007b. *The Kuril Island Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers*. Russian Analytical Digest No. 20.

Keohane, Robert O. 1996. *International Relations, Old and New*. I A New Handbook of Political Science, Robert E. Goodin and Hans-Dieter Klingemann (eds.). Oxford University Press. Pp. 462-476.

Kvalvik, Ingrid. 2003. *Delelinjeforhandlingene mellom Norge og Sovjetunionen/Russland*. Internasjonal Politikk. Vol. 61, No 2, s. 139-162.

- Lagoni, Rainer and Daniel Vignes (eds.). 2006. *Maritime Delimitation*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Lee, Yusin. 2005. *Toward a New International Regime for the Caspian Sea*. Problems of Post-Communism Vol. 52, No 3, pp 37-48.
- Legvold, Robert (ed.). 2007. *Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past*, Columbia
- Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company.
- Narochnitskaya, Natalia. 2005. *Russians Want Back What Was Taken From Them*. International Affairs Vol. 51. No 3, pp 179-184.
- Newman, David and Anssi Paasi. 1998. *Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography*. Progress in Human Geography. Vol. 22. No. 2. Pp. 186-207.
- Nordlys 09.07.07. *DELELINJE: Norge og Russland har skrevet under avtalen om grenselinjen i - ...Varangerfjorden...* s. 2.
- NOU 2005: 10. *Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser. Havressursloven*. Havressurslovutvalgets utredning med lovforslag. Avgitt til Fiskeri- og kystdepartementet 9. juni 2005.
- Okuyama, Yutaka. 2003. *The Dispute Over the Kurile Islands between Russia and Japan in the 1990s*. Pacific Affairs, Vol. 76. No 1, pp 37-53.
- Oude Elferink, Alex G. 1994. *The Law of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study of the Russian Federation*. Publications on Ocean Development Vol. 24. Martinus Nijhoff Publishers.
- Oude Elferink, Alex G. 1996a. *Russian Federation. Legislation of the Russian Federation on the Continental Shelf*. The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 11, No 3, pp 401-405.
- Oude Elferink, Alex G. 1996b. *The Law and Politics of the Maritime Boundary Delimitations of the Russian Federation: Part 1*. The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 11, No 4, pp 533-569.
- Oude Elferink, Alex G.. 1997. *The Law and Politics of the Maritime Boundary Delimitations of the Russian Federation: Part 2*. The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 12, No 1, pp 5-35.
- Oude Elferink, Alex G. 2001. *Arctic Maritime Delimitations: The Preponderance of Similarities with Other Regions*. I The Law of the Sea and Polar Maritime

- Delimitation and Jurisdiction, Alex G. Oude Elferink and Donald R. Rothwell (eds.). Martinus Nijhoff Publishers. Pp. 179-199.
- Oude Elferink, Alex G. and Donald R. Rothwell (eds.). 2001. *The Law of the Sea and Polar Maritime Delimitation and Jurisdiction*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Ouimet, Matthew J. 2006. *The Stalemate North of Hokkaido*. SAIS Review. Vol. 26. No. 1, pp. 93-108.
- Prescott, J.R.V. 1985. *The Maritime Political Boundaries of the World*. Methuen.
- Raczka, Witt. 2000. *A Sea or a Lake? The Caspian's Long Odyssey*. Central Asian Survey. Vol. 19, No. 2, pp. 189-221.
- Ragin, Charles C. 1987. *The Comparative Method. Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. University of California Press.
- Ringdal, Kristen. 2001. *Enhet og Mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Fagbokforlaget.
- Rowe, Elana Wilson. 2008. *Regional Influence in Oil and Gas Development: A Case Study of Sakhalin*. Russian Analytical Digest. No. 33.
- Ruud, Morten og Geir Ulfstein. 1998. *Innføring I folkerett*. Tano-Aschehoug.
- Sanders, David. 1996. *International Relations: Neo-realism and Neo-liberalism*. I *A New Handbook of Political Science*, Robert E. Goodin and Hans-Dieter Klingemann (eds.). Oxford University Press. Pp. 428-461.
- Saplin, Vasilii. 2007. *Russia-Japan: How to End Relations' Asymmetry?*. International Affairs. Vol. 53. No. 4, pp. 98-103.
- Smith, Robert W. 1994. *United States – Russia Maritime Boundary*. I *Maritime Boundaries* (Gerald H. Blake ed.) s. 91-99. Routledge.
- St.prp. nr. 51 2005-2006. *Om samtykke til inngåelse av overenskomst av 20. februar 2006 mellom Norge og Danmark sammen med Grønlands landsstyre om avgrensning av kontinentalsokkelen og fiskerisonene i området mellom Grønland og Svalbard*.
- Suny, Ronald Grigor. 2007. *Living in the Hood: Russia, Empire, and Old and New Neighbours*. I *Russian Foreign Policy in the Twenty-First Century and the Shadow of the Past*, Robert Legvold (ed.). Columbia. pp. 35-76.
- Tresselt, Per. 1988. *Norsk-sovjetiske forhandlinger om avgrensning av kontinentalsokler og økonomiske soner*. Internasjonal Politikk, nr. 2-3, s. 75-93.
- Vinogradov, Sergei and Patricia Wouters. 1996. *The Caspian Sea: Quest for a New Legal Regime*. Leiden Journal of International Law. Vol. 9, pp. 87-98.
- Wallace, William. 1986. *What Price Independence? Sovereignty and Interdependence in*

British Politics. International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-). Vol. 62, No. 3, pp. 367-289.

Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley.

Wendt, Alexander. 1992. *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*. International Organization. Vol. 46, no. 2, pp. 391-425.

Yin, Robert K. 2003. *Case Study Research. Design and Methods*. Third edition. Sage Publications.

Østerud, Øyvind, Kjell Goldmann og Mogens N. Pedersen (Red.). 1997. *Statsvitenskapelig Leksikon*. Universitetsforlaget.

Øverland, Indra. 2008. *Shtokman and Russia's Arctic Petroleum Frontier*. Russian Analytical Digest. No. 33.

Dommer fra The International Court of Justice

Fiskerisaken, 1951. *Fisheries Case (United Kingdom v. Norway)*. ICJ Reports, p.116.

Nicaraguasaken. 1986. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua vs. the United States of America)*. ICJ Reports, p.14.

Nordsjøsaken. 1969. *North Sea Continental Shelf*. ICJ Reports, p.3.

Internettkilder

http://factfinder.census.gov/servlet/GCTTable?_bm=y&-geo_id=04000US02&_box_head_nbr=GCT-PH1&-ds_name=DEC_2000_SF1_U&-_lang=en&-format=ST-2&-_sse=on. *Alaska by Borough or Census Area*. Funnet 16.03.09.

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/774518.stm>. 16.07.01. *Why Russia fears US 'Star Wars'*. BBC News Europe. Funnet 17.03.09.

<http://www.barentsobserver.com/murmansk-population-dropped-below-850000.4494649-16180.html>. *Murmansk population dropped below 850,000*. Barents Observer. Funnet 14.11.08.

<http://www.census.gov/popest/states/NST-ann-est.html>. *National and state population estimate*. Funnet 16.03.09.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>. *CIA – The World Factbook*. Funnet 18.03.09.

http://www.mofa.go.jp/announce/event/2008/10/1184459_944.html. *Visit to Japan by Mr.*

Sergey Viktorovich LAVROV, Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation. Ministry of Foreign Affairs of Japan. Funnet 26.11.08.
<http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/overview.html>. *Overview of the issue of the Northern Territories.* Ministry of Foreign Affairs of Japan. Funnet 20.03.09.
<http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf>. *Japan's Northern Territories.* Ministry of Foreign Affairs of Japan. Funnet 20.03.09.
<http://www.perepis2002.ru/index.html?id=82002>. *All-Russia Population Census, Basic Result.* Funnet 16.03.09.
<http://www.prb.org/Articles/2002/RussiasDemographicDeclineContinues.aspx>. *Russia's Demographic Decline Continues.* Funnet 14.11.08.
<http://www.snl.no/Hokkaido>. *Hokkaido.* Store Norske Leksikon. Funnet 18.03.09.
<http://www.snl.no/Kurilene>. *Kurilene.* Store Norske Leksikon, Funnet 18.03.09.
<http://www.snl.no/Sakhalin./fylke>. *Sakhalin.* Store Norske Leksikon. Funnet 18.03.09.
<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/folkemengde/tab-2008-03-13-21.html>. *Folkemengd, etter kjønn, alder og kommune. 1. januar 2008. Finnmark Finnmark.* Statistisk Sentralbyrå. Funnet 14.11.08.
http://www.un.org/Depts/los/reference_files/status2008.pdf. *Status for the Convention on the Law of the Sea.* Funnet 11.11.08.

Kart

Kapittel 1 kart #1: Hoel 2008.

Kapittel 4 kart #1. http://www.lu.no/nordomr_kart/index2.html, funnet 11.11.08.

Kapittel 4 kart #2. <http://www.fao.org/DOCREP/006/Y4652E/y4652e0e.htm>, funnet 13.11.08.

Kapittel 5 kart #1: *Kaczynski 2007a.*

Kapittel 6 kart #1. http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/japan_ussr_rel88.jpg, funnet 17.11.08.

Kapittel 7 kart #1. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8d/Caspianseamap.png>, funnet 10.02.09.